

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

**Факультет міжнародної економіки і менеджменту
Кафедра міжнародної економіки**

**ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА «МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА»
ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ 05 Соціальні та поведінкові науки
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ 051 «Економіка»**

Форма навчання: очна (денна)

**КВАЛІФІКАЦІЙНА БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА
на тему «ВПЛИВ BREXIT НА ГЛОБАЛЬНІ ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ»**

здобувача Лазирко Анни Богданівни
(ПІБ, підпис)

Науковий керівник: к.е.н., доц. Котенок А. Г.
(науковий ступінь, учене звання, ПІБ)

(підпис)

**Робота допущена до захисту перед екзаменаційною
комісією з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)**

Завідувач кафедри: д.е.н., професор Столярчук Я.М.

(підпис)

Київ 2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА

Факультет Міжнародної економіки і менеджменту
Кафедра міжнародної економіки

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА	«МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА»
ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ	05 Соціальні та поведінкові науки
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ	051 «Економіка»

ПОГОДЖЕНО

Керівник проектної групи (гарант)
освітньо- професійної програми
«Міжнародна економіка»

Ярослава СТОЛЯРЧУК

(підпис)

«___» _____ 20__ р.

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри міжнародної економіки

Ярослава СТОЛЯРЧУК

(підпис)

«___» _____ 20__ р.

ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ

здобувачу вищої освіти Лазирко Анні Богданівні
(прізвище, ім 'я, по батькові)

очної (денної) форми навчання
очної (денної), заочної, дистанційної

на підготовку кваліфікаційної бакалаврської роботи

на тему: «ВПЛИВ BREXIT НА ГЛОБАЛЬНІ ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ»

Тему затверджено наказом ректора Університету від «___» _____ 20__ р .№

Кваліфікаційна бакалаврська робота виконується на матеріалах:

План кваліфікаційної бакалаврської роботи

Розділ 1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВПЛИВУ BREXIT НА ГЛОБАЛЬНІ ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ

(назва розділу)

Розділ 2 АНАЛІЗ ГЛОБАЛЬНИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ПІСЛЯ BREXIT

(назва розділу)

Об'єкт дослідження:	глобальні інтеграційні процеси
Предмет дослідження:	аналіз наслідків виходу Великобританії з ЄС для міжнародних інтеграційних процесів
Мета кваліфікаційної бакалаврської роботи:	оцінка впливу виходу Великобританії з Європейського Союзу на міжнародну інтеграцію

**Конкретні завдання, які здобувач повинен виконати для досягнення поставленої мети:
У розділі 1**

- проаналізувати сутність, зміст та механізм Brexit як інтеграційного відокремлення для систематизації інформації та зрозуміння основних аспектів процесу
- визначити причини та обґрунтування Brexit як визначального фактору в глобальних інтеграційних зрушеннях для проявлення ключових мотивів рішення Великої Британії
- проаналізувати та спрогнозувати динаміку та перспективи взаємодії Великої Британії з іншими країнами та міжнародними організаціями після Brexit для визначення можливих сценаріїв майбутньої взаємодії

У розділі 2

- дослідити та проаналізувати сучасні тенденції у розвинених країнах після Brexit для вивчення впливу рішення на економічні та політичні процеси
- оцінити вплив Brexit на економіку країн, що розвиваються, для визначення наслідків та розробки рекомендацій для забезпечення економічної стійкості
- проаналізувати та оцінити роль міжнародних організацій у вирішенні проблем та адаптації до нового геополітичного ландшафту для визначення ефективності міжнародних економічних механізмів
- розробити та запропонувати стратегії для покращення глобального управління в умовах нового етапу інтеграційних змін з метою оптимізації глобального управління

**Завдання підготував
науковий керівник**

«12» грудня 2023 р.

(підпис)

А.Г. Котенок

**Завдання одержав
здобувач**

«12» грудня 2023 р.

(підпис)

А.Б. Лазирко

Реферат

Кваліфікаційна бакалаврська робота містить 2 розділи, 104 сторінки, 3 таблиці, 6 рисунків, список використаних джерел зі 113 найменувань, додатки.

«Вплив Brexit на глобальні інтеграційні процеси»

(назва кваліфікаційної бакалаврської роботи)

Об'єктом дослідження є глобальні інтеграційні процеси.

Предметом дослідження є аналіз наслідків виходу Великобританії з ЄС для міжнародних інтеграційних процесів.

Мета кваліфікаційної бакалаврської роботи – оцінка впливу виходу Великобританії з Європейського Союзу на міжнародну інтеграцію.

Для досягнення зазначеної мети поставлено і вирішено наступні завдання:

- проаналізувати сутність, зміст та механізм Brexit як інтеграційного відокремлення для систематизації інформації та розуміння основних аспектів процесу
- визначити причини та обґрунтування Brexit як визначального фактору в глобальних інтеграційних зрушеннях для проявлення ключових мотивів рішення Великої Британії
- проаналізувати та спрогнозувати динаміку та перспективи взаємодії Великої Британії з іншими країнами та міжнародними організаціями після Brexit для визначення можливих сценаріїв майбутньої взаємодії
- дослідити та проаналізувати сучасні тенденції у розвинених країнах після Brexit для вивчення впливу рішення на економічні та політичні процеси
- оцінити вплив Brexit на економіку країн, що розвиваються, для визначення наслідків та розробки рекомендацій для забезпечення економічної стійкості
- проаналізувати та оцінити роль міжнародних організацій у вирішенні проблем та адаптації до нового геополітичного ландшафту для визначення ефективності міжнародних економічних механізмів

- розробити та запропонувати стратегії для покращення глобального управління в умовах нового етапу інтеграційних змін з метою оптимізації глобального управління.

Методи дослідження. У процесі дослідження було використано різноманітні методи, що дозволили досягти комплексних та науково обґрунтованих результатів. Метод аналізу та синтезу систематизував інформацію про глобальні інтеграційні процеси, виокремлюючи основні тенденції розвитку економічних і політичних відносин між Великобританією та ЄС. Історичний метод допоміг проаналізувати передумови та причини Brexit, розглядаючи еволюцію євроінтеграційних процесів. Метод прогнозування дозволив зробити прогнози щодо майбутніх взаємовідносин між Великобританією та ЄС і оцінити можливі наслідки Brexit для глобальної економіки. Статистичні методи забезпечили кількісний аналіз економічних показників, таких як ВВП, рівень зайнятості та торговельний баланс, надаючи точні оцінки впливу Brexit на економіку. Метод порівняльного аналізу виявив зміни в економічних показниках до і після Brexit, оцінюючи їх значущість. Метод експертних оцінок сприяв формулюванню рекомендацій для урядів та міжнародних організацій щодо мінімізації негативних наслідків Brexit. Ці методи забезпечили всебічний аналіз проблематики Brexit та розробку науково обґрунтованих рекомендацій для покращення глобального фінансового управління в умовах нових викликів.

Практичне значення отриманих результатів. На основі аналізу було оцінено ефективність та наслідки виходу Великобританії з ЄС. Оцінено перспективи та шляхи покращення міжнародного співробітництва та економічної стабільності. Отримані рекомендації можуть бути використані для розробки стратегій розвитку міжнародних економічних відносин.

Рік виконання кваліфікаційної бакалаврської роботи: 2024.

Рік захисту роботи: 2024.

Ключові слова: Brexit, глобальні інтеграційні процеси, міжнародні економічні відносини, економічна стабільність, міжнародні організації.

Відгук
про кваліфікаційну бакалаврську роботу
здобувача освітньо-професійної програми «Міжнародна економіка»
факультету Міжнародної економіки і менеджменту

Лазирко Анни Богданівни

(прізвище, ініціали)

на тему: **«ВПЛИВ BREXIT НА ГЛОБАЛЬНІ ІНТЕГРАЦІЙНІ**
ПРОЦЕСИ»

(назва теми)

1. Актуальність теми: Вихід Великобританії з Європейського Союзу (Brexit) є однією з найбільш значущих подій у сучасній світовій політиці та економіці. Аналіз наслідків цього процесу для глобальних інтеграційних процесів є надзвичайно актуальним, оскільки впливає на торговельні відносини, фінансові ринки та політичні альянси, створюючи нові виклики для міжнародного співробітництва та економічної стабільності.

2. Позитивні риси кваліфікаційної бакалаврської роботи: Робота відзначається чіткою структурою та логікою викладу матеріалу. Глибокий аналіз проблеми з використанням широкого спектру джерел, включаючи вітчизняну та зарубіжну літературу. Високий рівень наукового обґрунтування та методологічної підготовки дослідження. Системний підхід до вивчення впливу Brexit на різні аспекти глобальних інтеграційних процесів.

3. Наявність самостійних розробок автора: Авторка здійснила ґрунтовний аналіз сучасних тенденцій у розвинених країнах після Brexit. Провела оцінку впливу Brexit на економіку країн, що розвиваються. Запропонувала стратегії для покращення глобального управління в умовах нового етапу інтеграційних змін.

4. Цінність теоретичних висновків та практичних рекомендацій: Теоретичні висновки роботи сприяють розумінню процесів глобальної інтеграції та їх змін у контексті Brexit. Практичні рекомендації мають значний потенціал для застосування в розробці стратегій міжнародного економічного співробітництва.

5. Наявність недоліків: Деякі розділи могли б бути більш детально розглянуті, наприклад, вплив Brexit на конкретні галузі економіки Великобританії. Можливість використання додаткових статистичних даних для глибшого аналізу.

6. Загальна оцінка кваліфікаційної бакалаврської роботи та її допущення до

захисту перед ЕК: Кваліфікаційна бакалаврська робота Лазирко Анни Богданівни відповідає вимогам, що висуваються до таких робіт, і заслуговує на високу оцінку. Робота рекомендується до захисту перед екзаменаційною комісією. Оцінка письмової частини кваліфікаційної роботи 48 балів.

Науковий керівник: доцент кафедри міжнародної економіки, доц., к.е.н.

(посада, учене звання, науковий ступінь)

Котенок А.Г.

(прізвище, ініціали)

(підпис)

“ ____ ” _____ 2024 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВПЛИВУ BREXIT НА ГЛОБАЛЬНІ ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ	6
1.1. Сутність, зміст та механізм Brexit як інтеграційного відокремлення	6
1.2. Причини та обґрунтування Brexit як визначального фактору в глобальних інтеграційних зрушеннях	16
1.3. Динаміка та перспективи взаємодії Великої Британії з іншими країнами та міжнародними організаціями після Brexit.....	26
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ГЛОБАЛЬНИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ПІСЛЯ BREXIT	33
2.1. Сучасні тенденції у розвинених країнах після Brexit	33
2.2. Вплив Brexit на економіку країн, що розвиваються	50
2.3. Роль міжнародних організацій у вирішенні проблем та адаптації до нового геополітичного ландшафту	67
2.4. Стратегії для покращення глобального управління в умовах нового етапу інтеграційних змін.....	75
ВИСНОВКИ	90
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	93

ВСТУП

Актуальність теми. Вихід Великобританії з Європейського Союзу (Brexit) є однією з найбільш значущих подій в сучасній світовій політиці та економіці. Цей процес має глибокі наслідки для глобальних інтеграційних процесів, що вимагає ретельного вивчення та аналізу. Brexit впливає на торговельні відносини, фінансові ринки та політичні альянси, створюючи нові виклики для міжнародного співробітництва та економічної стабільності. Особлива актуальність цієї теми полягає в її значущості для України, оскільки зміни в глобальній економічній архітектурі можуть мати суттєвий вплив на національні економічні інтереси. Вивчення наслідків Brexit допоможе Україні адаптувати свою зовнішньоекономічну політику до нових умов. Крім того, аналіз впливу Brexit може надати цінні уроки для інших країн, які розглядають можливість зміни своїх інтеграційних угод.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед численних питань сучасного розвитку євроінтеграції залишаються актуальними дискусії та обговорення процесу Brexit. Проблематиці євроінтеграції, взаємозв'язкам та співіснуванню Великої Британії та Європейського Союзу присвятили свої дослідження такі науковці, як М. Макаренко, Л. Хомутенко, А. Задоя, О. Неприцький, І. Яковюк, А. Грубінко, О. Бруслик, Д. Дайнен, М. Полак, Л. Зідентоп, М. Емерсон, М. Леонард, В. Крушинський, Ю. Шишкова, О. Олійник та інші. Аналітичні аспекти "пост-Brexit" розглянуто в роботах професора В. Юрчишина. Серед експертів, які досліджують проблематику виходу Сполученого Королівства з ЄС, передумови проведення референдуму, причини цього рішення та його вплив на геополітику й подальші інтеграційні процеси, є Т. Неприцька, Є. Попко, І. В. Співак та аналітична група Українського центру економічних та політичних досліджень ім. О. Разумкова. У сучасних західних виданнях питанням співіснування Великої Британії та ЄС присвячені роботи Д. Девіса, А. Позена, Г. Марша, Б. Стокса.

Метою кваліфікаційної бакалаврської роботи – оцінка впливу виходу Великобританії з Європейського Союзу на міжнародну інтеграцію.

Для досягнення зазначеної мети поставлено і вирішено наступні **завдання**:

- проаналізувати сутність, зміст та механізм Brexit як інтеграційного відокремлення для систематизації інформації та зрозуміння основних аспектів процесу
- визначити причини та обґрунтування Brexit як визначального фактору в глобальних інтеграційних зрушеннях для проявлення ключових мотивів рішення Великої Британії
- проаналізувати та спрогнозувати динаміку та перспективи взаємодії Великої Британії з іншими країнами та міжнародними організаціями після Brexit для визначення можливих сценаріїв майбутньої взаємодії
- дослідити та проаналізувати сучасні тенденції у розвинених країнах після Brexit для вивчення впливу рішення на економічні та політичні процеси
- оцінити вплив Brexit на економіку країн, що розвиваються, для визначення наслідків та розробки рекомендацій для забезпечення економічної стійкості
- проаналізувати та оцінити роль міжнародних організацій у вирішенні проблем та адаптації до нового геополітичного ландшафту для визначення ефективності міжнародних економічних механізмів
- розробити та запропонувати стратегії для покращення глобального управління в умовах нового етапу інтеграційних змін з метою оптимізації глобального управління.

Об'єктом дослідження є глобальні інтеграційні процеси.

Предметом дослідження – це аналіз наслідків виходу Великобританії з ЄС для міжнародних інтеграційних процесів.

Методи дослідження. У процесі дослідження було використано різноманітні методи, що дозволили досягти комплексних та науково обґрунтованих результатів. Метод аналізу та синтезу систематизував інформацію про глобальні

інтеграційні процеси, виокремлюючи основні тенденції розвитку економічних і політичних відносин між Великобританією та ЄС. Історичний метод допоміг проаналізувати передумови та причини Brexit, розглядаючи еволюцію євроінтеграційних процесів. Метод прогнозування дозволив зробити прогнози щодо майбутніх взаємовідносин між Великобританією та ЄС і оцінити можливі наслідки Brexit для глобальної економіки. Статистичні методи забезпечили кількісний аналіз економічних показників, таких як ВВП, рівень зайнятості та торговельний баланс, надаючи точні оцінки впливу Brexit на економіку. Метод порівняльного аналізу виявив зміни в економічних показниках до і після Brexit, оцінюючи їх значущість. Метод експертних оцінок сприяв формулюванню рекомендацій для урядів та міжнародних організацій щодо мінімізації негативних наслідків Brexit. Ці методи забезпечили всебічний аналіз проблематики Brexit та розробку науково обґрунтованих рекомендацій для покращення глобального фінансового управління в умовах нових викликів.

Теоретична, методична та практична значущість отриманих результатів. Результати дослідження мають як теоретичне, так і практичне значення. Теоретично робота сприяє розумінню процесів глобальної інтеграції та їх змін у контексті Brexit. Методичні підходи, розроблені у дослідженні, можуть бути застосовані для аналізу інших значущих міжнародних подій. Практична значущість полягає в розробці рекомендацій для політиків та міжнародних організацій щодо управління глобальними інтеграційними процесами в умовах нестабільності.

Інформаційна база дослідження. Інформаційною базою дослідження стали праці вітчизняних та зарубіжних науковців, статистичні дані з офіційних сайтів, звіти рейтингових агентств та фінансові звіти.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВПЛИВУ BREXIT НА ГЛОБАЛЬНІ ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ

1.1. Сутність, зміст та механізм Brexit як інтеграційного відокремлення

Інтеграційні процеси та теорії їх зворотності вивчаються в багатьох галузях наук, зокрема в політичних науках, економіці та міжнародних відносинах.

Неофункціоналізм є однією з основних теорій європейської інтеграції. Він акцентує на тому, що інтеграція в одній сфері призводить до «спільного ефекту», що змушує країни інтегруватися в інших областях. Проте, зворотність у цій теорії можлива через націоналістичні настрої або економічні кризи, які можуть спонукати держави переглядати свої зобов'язання.

Міжурядовий підхід стверджує, що інтеграція є результатом переговорів між суверенними державами, які прагнуть досягти вигоди від співпраці. Зворотність може відбутися, якщо угоди перестають відповідати національним інтересам чи коли змінюється політичний ландшафт країни.

Теорія федералізму розглядає інтеграцію як процес створення наднаціональної управлінської структури, яка з часом заміняє окремі державні механізми. Зворотність у федералізмі важча, оскільки це вимагає демонтажу існуючих інститутів.

Теорія вихідних воріт аналізує умови під якими країни можуть вирішити покинути інтеграційні союзи. Зазвичай виходить, що з великою інтеграцією зростає складність виходу, але суверенітетні кризи чи економічні невдачі можуть прискорити процес.

Теорія оптимальної валютної зони стверджує, що монетарна інтеграція найкраще працює між країнами з подібними економічними характеристиками. Зворотність може виникати, якщо економічні умови країн сильно розходяться.

Конструктивісти вважають, що інтеграція залежить від спільних ідентичностей і норм, які формуються через соціальні взаємодії. Зворотність виникає, коли змінюються ідентичності та переконання населення або політичних еліт.

Кожна з цих теорій підкреслює різні аспекти інтеграційних процесів та механізми їх потенційної зворотності, виходячи з унікальних перспектив і методологій. Вивчення цих теорій допомагає зрозуміти, як можуть розвиватися та змінюватися міждержавні відносини у відповідь на внутрішні та зовнішні виклики.

Зростання глобальної економічної взаємозалежності зміцнює інтеграційні процеси, але також створює вразливості, які можуть спонукати до їх перегляду. Наприклад, глобальні фінансові кризи можуть підштовхувати до переосмислення економічних блоків.

Технологічний розвиток, зокрема в області цифрової економіки та торгівлі, може змінювати традиційні підходи до економічної інтеграції, знижуючи значення митних бар'єрів і сприяючи новим формам міждержавної взаємодії.

Зміна політичних лідерів та ідеологій в ключових країнах може впливати на інтеграційні процеси. Наприклад, популістські уряди можуть відмовлятися від попередніх зобов'язань щодо інтеграції, оскільки вони часто виступають проти глобалізації.

Міжнародні конфлікти та переговори можуть також вплинути на інтеграційні процеси. Наприклад, відновлення діалогу між великими державами може сприяти створенню нових економічних альянсів.

Зміни в уряді, політичних партіях або публічній думці можуть значно вплинути на інтеграційну політику. Наприклад, Brexit був значною мірою результатом внутрішньополітичних дебатів і публічного референдуму.

Внутрішні економічні чинники, такі як рецесія або бюджетні дефіцити, можуть стимулювати перегляд зобов'язань щодо міжнародної торгівлі та економічної інтеграції, як це було з Brexit і його наслідками для економіки Великобританії.

Урахування цих чинників допоможе зрозуміти, як глобальні та місцеві події впливають на інтеграційні процеси, а також на потенціал їх зворотності. Це може включати аналіз можливостей та ризиків, пов'язаних з кожним із розглянутих сценаріїв.

Велика Британія завжди відігравала особливу роль у Європейському Союзі, і це було зумовлено не лише її географічним положенням, але й менталітетом її народу. Знаходячись частково в Європі, Велика Британія завжди була втягнута в європейські справи, але водночас прагнула зберігати свою ідентичність та незалежність у відношеннях з іншими європейськими країнами.

Після Другої світової війни Уїнстон Черчилль закликав до створення «Сполучених Штатів Європи», щоб об'єднати Францію та Німеччину. Проте, Велика Британія виступала за таке інтеграційне об'єднання, при якому змогла залишатись незалежним партнером. Визнаючи таку позицію британського народу, Черчилль ще у далекому 1930 сказав: «Ми спільнота з Європи, але не з нею» [103].

Для Великобританії відмовитися від частини свого суверенітету та передати його на наднаціональний рівень було справжнім випробуванням. Особливо важко було виконати цей крок в контексті організації, яка створювалася без участі Великобританії та не за британськими правилами.

У січні 1960 року Великобританія вирішила створити власне інтеграційне угруповання – Європейську асоціацію вільної торгівлі (ЄАВТ), до якої увійшли окрім неї ще Австрія, Швейцарія, Португалія та всі скандинавські країни [**Error! Reference source not found.**]. Проте, пізніше в Лондоні зрозуміли, що інтеграційне угруповання без участі Франції, Німеччини та Італії не має сенсу. Саме тому було прийнято рішення про вступ до ЄЕС, хоча супроводжувалося внутрішніми дискусіями та суперечками щодо того, чи буде це корисно для Великобританії в довгостроковій перспективі [65].

Таким чином, у 1972 році Великобританія вийшла зі складу ЄАВТ. Після 15 років від підписання Римського договору («Договір про заснування Європейської Спільноти»), і з третьої спроби, оскільки тодішній президент Франції, Шарль де

Голь, двічі ветував заявку Лондона, у 1973 році Велика Британія приєдналася до Європейського економічного співтовариства [4].

За цей довгий час періоду вступу у економічне об'єднання, Британія вмiло виторгувала для себе низку привілеїв [32]. Відтак, вона не приєдналася до Євросоюзу та не підписала основну частину Шенгенських угод. Крім того, Британія проводить більш вибірково міграційну політику, на відміну від інших членів ЄС. Це дозволило їй зберегти більшу автономію у цій сфері, і що було дійсно обачним кроком, враховуючи досвід Франції [3].

У той час як політичні лідери Великобританії виявляли обережність у розширенні участі країни в Європейському Союзі, вони водночас досягали неймовірного успіху у формуванні інститутів ЄС відповідно до стратегічних цілей Великої Британії. Одним із ключових досягнень було забезпечення надійного механізму прийняття рішень у рамках ЄС, який підтримував і служив на користь британських інтересів. Особливе значення мав механізм кваліфікованої більшості, який дозволяв приймати рішення відповідно до інтересів кожної країни окремо [100]. Наприклад, участь у єдиному ринку, що підтримувалася більшістю британців, була проголосована за допомогою кваліфікованої більшості, це, в свою чергу, сприяло Великобританії залишитися активним учасником на ринку ЄС.

У той же час, Велика Британія активно виступала за збереження своєї фінансової та воєнної автономії в межах ЄС [2]. З наміром забезпечити конкурентоспроможність свого сільського господарства на міжнародному ринку, Великобританії вдалося успішно захистити високу собівартість власної сільськогосподарської продукції [**Error! Reference source not found.**]. Поміж тим, це стосувалось і найбільш чутливих питань пов'язаних з податковою гармонізацією, перерозподілом ресурсів та визначенням оборонних стратегій, де Велика Британія намагалася уникнути будь-якого втручання європейських інституцій – наразі вони вирішуються в односторонньому порядку.

Попри тиск федералістських груп на розширення бюджету ЄС, Велика Британія успішно вистояла обмеження бюджету ЄС на рівні нижче 1% ВВП на

всьому континенті. Такий рівень бюджету дозволяв їй приймати активну участь у процесах спільної роботи з іншими країнами ЄС та зберегти фінансову незалежність та контроль над ресурсами.

Окремо варто відзначити, що Великобританія відіграла провідну роль у формуванні загальної зовнішньої політики та політики безпеки Європейського Союзу. Це проявлялося в організації та проведенні переговорів з різними країнами, у тому числі з Францією, Німеччиною та Іраном, ініціатива яких виходила з Лондона.

Вступ до Європейського економічного співтовариства був важливим кроком, що відкрило б нові можливості для економічного зростання і розвитку країни і дійсно, протягом деякого часу членство у Європейському економічному співтоваристві сприяло зміцненню економічних зв'язків між Великобританією та іншими країнами Європи. Однак з часом зросли і критика, і невдоволення з боку певних груп населення щодо обмежень, які накладало членство у співтоваристві на національний суверенітет та економічну політику країни.

Навіть незважаючи на стрімке зростання невдоволення всередині країни, Велика Британія мала потенціал відіграти конструктивну роль у Європейському Союзі й і далі. Однак світова фінансова криза наклала велике навантаження на ЄС, особливо на країни Єврозони. Заради зменшення дефіциту бюджету, вони були змушені проводити болючі скорочення державних витрат, супроводжуючи це підвищенням податків. Цей економічний спад, разом із відчуттям віддалення від процесів у ЄС та унікальними історичними обставинами кожної країни, спричинив зниження громадської підтримки Європейського Союзу в Британії, а також по всьому континенту.

Історія виходу Великої Британії з Європейського Союзу (Brexit) розпочалася 23 червня 2016 року, коли в країні був проведений референдум щодо її членства в ЄС. За результатами цього референдуму 51,9% голосів виборців підтримали вихід країни з ЄС, проти 48,1% голосів, які висловилися за те, щоб залишити ЄС [6]. Початок цього процесу, встановлений на 31 січня 2020 року о

23:00 місцевого часу (GMT) як момент виходу Великої Британії, відкрив нову стадію її існування як незалежної та суверенної країни.

Британське суспільство та політичне керівництво були розділені питанням Brexit майже порівну. Це було відображенням глибокого розколу в громадській думки щодо виходу країни з Європейського Союзу. Багато громадян та політичних діячів різного спрямування висловлювалися як за Brexit, так і против виходу. Ця ситуація створила значну політичну напруженість в країні та призвела до багатьох дискусій і суперечок.

Консервативна партія, яка очолювалася прем'єр-міністром Девідом Кемероном, спочатку підтримувала проведення референдуму про Brexit. Вона використовувала анти-європейську риторику, сподіваючись на політичні вигоди від проведення референдуму. Ця стратегія була спрямована на підсилення своєї позиції в переговорах з ЄС щодо отримання спеціального статусу Великої Британії в рамках Європейського Союзу.

Проте згодом багато членів консервативної партії змінили свою позицію щодо Brexit. Деякі з них виступили за залишення країни у ЄС за нових умов, підтримуючи угоду про Brexit, яку досягла урядова команда прем'єр-міністра Терези Мей. Це призвело до внутрішніх розбіжностей та розколу в консервативній партії і, в кінці кінців, до реформ та змін у її керівництві.

Ставши прем'єр-міністром, Тереза Мей, намагалася реалізувати свій план угоди про Brexit з Євросоюзом, постійно наголошуючи на тому, що «Brexit означає Brexit» та обіцяла поважати волю британського народу, висловлену під час референдуму, незважаючи на те, що Brexit виявився складнішим процесом, ніж очікувалося. Хоча в той же час, прихильники жорсткого Brexit (Hard Brexit) сильно заперечували проти механізму, який вирішення питання кордону між Ірландією та Північною Ірландією у випадку, якщо після Brexit не буде укладено угоди про майбутні відносини між Великою Британією та Європейським Союзом (backstop) [8], що призвело до того, що Терезі Мей не вдалося отримати більшість голосів у

парламенті. Через таку позицію її називали «Мей-ботом» - гібридом між роботом та політиком [33].

У лютому 2017 року був опублікований документ «Вихід Великої Британії та нове партнерство з Європейським Союзом» [17, с. 266]. Він нараховував 12 принципів (рис. 1.1.) і наступною фазою Brexit мали бути переговори про майбутні відносини між Лондоном і Брюсселем, якими вже буде керувати наступник Терези Мей.

Рисунок 1.1 – Принципи ведення майбутніх переговорів щодо виходу Великобританії з ЄС запропоновані урядом Терези Мей

Джерело: розроблено на основі: [6]

Угода про Brexit була відхилена британським парламентом тричі, що призвело до загрози нерегульованого виходу Великобританії з ЄС. Попри останні спроби Терези Мей домовитися з опозиційною Лейбористською партією щодо підтримки угоди в парламенті, ці спроби також закінчилися невдачею. До того ж,

Європейський союз виступав єдиною стороною проти Великої Британії під час Brexit, що також ускладнило ситуацію.

Ключові принципи для проведення перемовин між Великою Британією та ЄС були визначені наприкінці березня перед початком переговорів. Найскладнішим питанням став майбутній статус торговельних відносин. Вони охоплювали забезпечення вигідного членства в ЄС та готовність Великої Британії до втрати певних торговельних привілеїв. Пізніше, в квітні 2017 року, принципи було переглянуто з урахуванням можливості угоди щодо торгівлі. Самі ж переговори розпочалися після позачергових виборів у червні 2017 року, які були організовані Терезою Мей для забезпечення підтримки курсу на вихід з ЄС [16]. У березні 2017 року Велика Британія офіційно заявила про свій намір вийти з ЄС на основі статті 50 Маастрихтського договору.

Всього розглядали чотири варіанти Brexit (див. табл. 1.1.).

Таблиця 1.1 – Основні варіанти Brexit

Варіант Брекзиту	Засновник (ідеолог)	Опис	Переваги	Недоліки	Вплив на відносини з ЄС
Твердий брекзит (Hard Brexit)	Уільям Райт	Вихід з ЄС без укладення угоди про збереження спільного ринку та митного союзу. Британія має повний контроль над митними ставками та митним контролем на кордоні, але втрачає безмитний доступ до ринку ЄС.	Повний контроль над імміграцією та торговельними політиками.	Втрата доступу до єдиного ринку ЄС, можливі економічні збитки.	Погіршення торговельних відносин з ЄС.
М'який брекзит (Soft Brexit)	Майкл Гоув	Вихід з ЄС з укладенням угоди про збереження часткової участі у спільному ринку та митному союзі. Британія може зберегти доступ до ринку ЄС за умови дотримання спільних правил та стандартів.	Спрощення торгівлі з ЄС, контроль над власними законами.	Потрібно дотримуватися деяких правил ЄС без права голосу.	Збереження партнерських відносин з ЄС.

Продовження таблиці 1.1

Норвезький варіант (Norway Model)	Джеффри Хау	Британія вступає до Європейського економічного простору (ЄЕП) та європейського митного союзу (ЄМС), зберігаючи доступ до спільного ринку та зобов'язання дотримуватися більшості правил та стандартів ЄС, але втрачає право голосування в європейських органах управління.	Широкий доступ до єдиного ринку ЄС.	Відсутність впливу на політику ЄС.	Співпраця, але обмежені права в управлінні ЄС.
Швейцарський варіант (Swiss Model)	Девід Оуен	Британія укладає угоди про вільну торгівлю та співпрацю з ЄС в окремих сферах, зберігаючи частковий доступ до спільного ринку та зобов'язання дотримуватися більшості правил та стандартів ЄС, але втрачає право голосування в європейських органах управління.	Гнучкість у торгівлі та політиці.	Складність договірних відносин та необхідність дотримання правил ЄС.	Комплексні, але обмежені відносини з ЄС.
Канадський варіант (Canada Model)	Борис Джонсон	Британія укладає угоду про вільну торгівлю з ЄС на зразок угоди між ЄС та Канадою (СЕТА), втрачаючи доступ до багатьох переваг та послуг, які надавав Європейський Союз.	Велика свобода в торговельних відносинах.	Обмежений доступ до послуг ЄС, потреба в нових угодах.	Зменшення залежності, але й зменшення переваг.

Джерело: розроблено на основі: [76]

Борис Джонсон, який став прем'єр-міністром у липні 2019 року, досяг угоди про Brexit з ЄС у жовтні 2019 року, що передбачала перехідний період до кінця 2020 року, коли Велика Британія залишалася во внутрішньому ринку та митному союзі.

Остаточна угода була підписана у березні 2020 року, що регулювала умови виходу Великої Британії з ЄС [22, с. 13]. Сам вихід відбувся 31 січня 2020 року, після чого розпочався перехідний період, умови якого були узгоджені для нових відносин між Великою Британією та ЄС. Угода про торгівлю та співпрацю між Великою Британією та ЄС була підписана 24 грудня 2020 року та набула чинності з 1 січня 2021 року [76].

Ситуація, подібна до «Брексіту», була лише однією з небагатьох в історії ЄС. Єдиним аналогічним випадком може бути вихід Гренландії з Європейського

Союзу у 1985 році. Проте, острів з населенням в 50 тисяч, і країну, чия чисельність населення перевищує 64 мільйони, і яка має великий вплив на ЄС, очевидно, що ці події не піддаються тотожному порівнянню.

Згідно з угодою, Великобританія набуває особливого статусу у складі ЄС і право не брати участь в більш тісних інтеграційних проектах об'єднання. Проте, виконуючи свої передвиборчі обіцянки, Д. Кемерон відзначив, що референдум про членство Великобританії у ЄС, швидше за все, відбудеться 23 червня 2016 р. [44].

Таким чином 23 червня 2016 р Великобританія проголосувала на референдумі за вихід з Євросоюзу, однак для того, щоб це відбулося, уряд повинен ініціювати 50 статтю Лісабонського договору, що він збирався зробити в кінці березня 2017 р.

Новий прем'єр-міністр Великобританії Тереза Мей в свою чергу заявила про те, що Великобританія запустить процедуру виходу з Євросоюзу до кінця березня 2017. Вона підтвердила терміни введення в дію статті 50 Лісабонського договору, яка покладе початок дворічного процесу відділення. Тереза Мей анонсувала скасування Акту про європейські співтовариства 1972 року, який дозволив законодавству Європейського союзу вступити в силу на території Великобританії.

Як підсумок слід зазначити, що протягом усього періоду членства в Європейському Союзі Великобританія стикається з безліччю проблем і протиріч. У розглянутий період Великобританія мала намір утримуватися від нових інтеграційних зусиль, зберегти національну валюту і не допустити ущемлення суверенітету парламенту. Лондон не приєднався до Шенгенської зони, зони євро і відмовився від застосування Хартії ЄС з прав людини.

Розбіжності між Великобританією і партнерами по Євросоюзу проявилися і в питанні Конституції Європейського Союзу для всіх країн-членів, бюджету ЄС і розміру внеску Великобританії. Ще однією проблемою, що погіршила відносини Великобританії і ЄС, стала міграційна політика.

Криза Єврозони, а також ускладнення відносин Великобританії з партнерами по Євросоюзу, викликане різним баченням його подальшого розвитку, призвело до

помітного зростання скептичних настроїв в країні щодо поглиблення інтеграційних процесів. Це, в свою чергу, змусило британське керівництво зрушуватися на більш євроскептичні позиції, що в підсумку призвело до зміни положення і позицій Великобританії в Союзі.

В результаті, після проведення референдуму 23 червня 2016 р. Британія визначила для себе нову модель міжнародного співробітництва та характер взаємин з Європейським Союзом.

1.2. Причини та обґрунтування Brexit як визначального фактору в глобальних інтеграційних зрушеннях

Недовіра Великої Британії до європейської спільноти має глибокі корені в історії, культурі та національному самовизначенні країни. Історично, Велика Британія завжди відчувала себе як острівною нацією, що забезпечувало їй відносну незалежність від континентальної Європи. Це було підкреслено її колоніальним та імперським минулим, коли Велика Британія розширювала свою геополітичну та культурну сферу впливу по всьому світу.

Ці історичні чинники формували в менталітеті британців почуття власної особливості, ідентичності та незалежності, що ускладнює бажання бути пов'язаним з Європою. Додатково, питання національного суверенітету та економічних інтересів грали важливу роль у формуванні недовіри до європейської інтеграції.

До початку ХХІ ст. політична еліта Лондона почала усвідомлювати, що неучасть Великобританії у валютній та економічній політиці Союзу, об'єктивно обмежує можливості заявленого нею лідерства в Євросоюзі і вплив на формування його фінансової політики. Особлива лінія всередині Союзу не дозволяла Великобританії органічно вписатися в європейські інтеграційні процеси, підриваючи претензії на лідерство. На початку 2000-х рр. Великобританія

виступала за загальну, але проти єдиної зовнішньої політики і політики в сфері безпеки.

Протягом усього прем'єрства Т. Блера однією з головних проблем у відносинах Великобританії і Європейського Союзу залишається питання з приводу участі країни в єдиній європейській валюті. Чергове розширення Євросоюзу в 2004 р. породило в Великобританії хвилю нових страхів через приплив дешевої робочої сили, що також було проблемою в двосторонніх відносинах.

Крім того, головним питанням в цей період стає прийняття спільної Конституції для країн-членів ЄС, після негативного голосування щодо Євроконституції у Франції і Нідерландах навесні 2005 року, що ясно продемонструвало, що європейська ідея зайшла в глухий кут. На саміті в Брюсселі Лондону довелося піти на серйозні поступки і погодитися збільшити свій внесок в Європейський Союз на 1,5 млрд. євро щорічно. У 2007 р. внесок був збільшений ще на 1 млрд. ф. ст. в рік [27, с. 31].

У 2001-2007 рр. політика Великобританії на європейському напрямку втрачає динамізм внаслідок принципового конфлікту інтересів між Великобританією і лідируючим франко-німецьким союзом з питання про інституційну реформу ЄС.

Після відходу Блера у відставку в червні 2007 р. прем'єр-міністром Великобританії став переконаний євроскептик, прихильник приєднання країни до зони євро Гордон Браун. Він фактично продовжив попередній курс в ЄС. Ставлення Брауна і його уряду до Євросоюзу було наступним: прем'єр вважав, що реформи повинні охопити структуру Союзу, а також його торгівлю і бюджетну політику. У той же час він ставився негативно до загальної податкової політики ЄС.

Як підкреслює Федоров К.М., «під час підписання Лісабонського договору в 2007 р. Брауну вдалося зберегти для Великобританії особливий статус – право вето в деяких важливих сферах, контроль за якими вона не бажає передавати Брюсселю, зокрема, в питаннях оборони і зовнішньої політики, зміни основного договору, який визначає майбутнє Євросоюзу, в питаннях оподаткування, соціальної політики, кордонів, а також права».

Гордон Браун бачив ЄС як торгове європейське об'єднання, потенціал якого спрямований на вирішення внутрішніх проблем.

Лісабонський договір вступає в силу в грудні 2009 р. Однак пошук компромісів для всіх членів Євросоюзу триває кілька років. Британія стурбована тим, що цей договір – занадто відвертий крок до європейського федералізму. Крім того, відмовившись від участі в Шенгенській зоні і механізмі євро, Британії вдається відмовитися і від застосування Хартії ЄС з прав людини.

Позиція Великобританії по відношенню до Європейського союзу піддалася суттєвій зміні, коли в травні 2010 р до влади в країні прийшов коаліційний уряд консерваторів і ліберал-демократів, а пост прем'єр-міністра зайняв лідер Консервативної партії Великобританії Д. Кемерон. У поглядах британської правлячої еліти все більше став наростати євроскептицизм. З цього часу в британо-європейських відносинах почалося загострення протиріч.

На думку А.Г. Дев'яткіної, «привабливість європейської інтеграції серйозно похитнулося в період світової фінансової кризи 2008-2009 рр., оскільки держави-члени ЄС так і не змогли виробити єдиного підходу до вирішення соціально-економічних проблем. Для Великобританії ситуація ускладнювалася тим, що правляча Консервативна партія і Партія ліберальних демократів мають відмінні погляди на подолання кризи і подальшу євроінтеграцію».

У перші півроку своєї діяльності коаліційний уряд приєднувався до нових ініціатив Євросоюзу (наприклад, в сфері внутрішніх справ), але в той же час виходив з тих, які його не влаштовували (зокрема, в сфері переміщення людей). Лондон підтримав створення в ЄС спеціальної структури, завданням якої стало виявлення ризиків фінансової стабільності, а також ряду інших. Разом з тим влітку 2010 р. він різко заперечував проти ініціативи Брюсселя ввести правило затвердження бюджетів країн-членів в ЄС до їх розгляду національними парламентами, не підтримавши також розробку єдиних правил ведення фінансових операцій.

Черговий етап напруженості у взаєминах Лондона і Брюсселя відбувається в 2011 р. Великобританія відмовляється від участі в самітах Єврозони, потім в грудні цього ж року Д. Кемерон накладає вето на новий договір ЄС з фіскальної політики, прем'єр-міністр формує нову фракцію євроскептиків в Європейському парламенті.

Ізоляція Лондона практично підтвердилася на січневому 2012 р. надзвичайному саміті ЄС, в ході якого, після застосування їм вето щодо Бюджетного пакту, останній був прийнятий в форматі Єврозони за участю інших країн «Великого союзу». Пакт передбачав вищий щабель інтеграції в податковій сфері.

Влітку 2011 року у Великобританії був прийнятий закон про «замок референдуму», згідно з яким будь-який договір, що припускає перерозподіл владних повноважень на користь Брюсселя, повинен спочатку отримати схвалення громадян країни шляхом проведення референдуму, під дію закону підпадали питання переходу на євро, участь в створенні європейської системи громадських прокурорів, усунення контролю на кордоні, політика в соціальних питаннях, питаннях європейської фінансової і соціальної безпеки, зовнішньої політики і безпеки.

23 листопада 2012 р. відбувся саміт Євросоюзу, який не зміг прийняти взаємоприйнятне рішення. На саміті Євросоюзу, що відбувся в грудні 2012 р. Кемерон підтвердив намір залишитися поза Банківським союзом. Криза Єврозони, а також ускладнення відносин Великобританії з партнерами по Євросоюзу, викликане різним баченням його подальшого розвитку, що призвело до помітного зростання євроскептичних настроїв в країні. Це, в свою чергу, змусило британське керівництво зрушуватися на більш євроскептичні позиції.

У цей період Лондон мав намір утримуватися від нових інтеграційних зусиль, зберегти національну валюту і не допустити ущемлення суверенітету парламенту. Крім того, уряд Кемерона висловив намір переглянути баланс повноважень між національними та наднаціональним рівнем влади – повернути частину

національного суверенітету, який пожертвував на користь ЄС попередній лейбористський уряд.

Ще однією проблемою, що погіршила відносини Великобританії і ЄС, стала міграційна політика. У 2012 р. Д. Кемерон, виступаючи на щорічній конференції Конфедерації британської промисловості, заявив про необхідність контролю за імміграцією і про те, що він розглядає введення «квот» або «обмежень» на в'їзд в країну з інших європейських країн.

З точки зору керівних органів ЄС, така політика неприпустима, так як Великобританія зобов'язана дотримуватися загальноєвропейської імміграційної політики. Канцлер Німеччини А. Меркель неодноразово заявляла, що не піде на компроміс в питанні вільного переміщення, яке вона вважає одним з основоположних принципів європейської інтеграції. Більш того, вона дала зрозуміти, що готова до небажаних наслідків, а саме до виходу Великобританії зі складу ЄС, якщо британський прем'єр-міністр введе обмеження на свободу пересувань.

У лютому 2013 року прем'єр-міністр Д. Кемерон запропонував провести референдум з питання про вихід з ЄС не пізніше 2017 р. якщо на виборах 2015 р. очолювана ним Консервативна партія здобуде перемогу. На думку самого прем'єра, в інтересах Британії залишитися в складі ЄС, але за умови реформування організації.

Розбіжності між Великобританією і партнерами по Євросоюзу проявилися з питаннях бюджету ЄС і розміру внеску Великобританії. У листопаді 2014 р. розгорівся скандал через вимоги Єврокомісії збільшити бюджетний внесок Великобританії на 2,1 млрд. євро. В результаті сторони досягли компромісу, і додатковий платіж був зменшений удвічі. В той же час ЄС планує розпочати новий етап інтеграції, що передбачає розробку єдиної економічної політики і створення загального економічного уряду країн Євросони. Великобританія ж вважає за краще залишити всі відповідні повноваження в компетенції свого парламенту.

Після перемоги консерваторів на виборах до парламенту в травні 2015 р. Д. Кемерон підтвердив намір провести референдум в 2017 р. Конкретної дати він не оголосив, але найбільш ймовірними термінами проведення називалися травень і вересень 2017 р. [105].

10 листопада 2015 року прем'єр-міністр Великобританії Д. Кемерон направив голові Європейської ради Д. Туску лист, що містить ряд умов, при дотриманні яких країна залишиться в складі Євросоюзу. Пропозиції Кемерона щодо реформи ЄС зачіпають чотири блоки тем: економіка, конкурентоспроможність, питання посилення суверенітету Великобританії і проблеми імміграції.

Великобританія вимагає гарантій того, що заходи з розвитку фінансового союзу не застосовуватимуться до країн, що не є членами Євросоюзу. З метою підвищення конкурентоспроможності Великобританія пропонує поставити мету по розширенню єдиного ринку і скорочення надмірного регулювання. У питанні міграції особливо наголошується на необхідності посилення правил доступу мігрантів з інших країн ЄС до Великобританії і соціальних гарантій, надаючи доступ до пакету благ тільки після закінчення чотирьох років з того моменту, як мігранти стали резидентами Великобританії.

В рамках розширення свого суверенітету Великобританія наполягає на своїй відмові від підтримки одного з ключових європейських проектів створення тісного союзу народів Європи, так як не планує бути втягнутою в процес подальшої політичної інтеграції. Д. Кемерон виступає за розширення повноважень парламентів, надання їм беззастережного права блокувати законодавство ЄС.

Д. Кемерон наголошує, що Великобританія буде перешкоджати будь-яким крокам в напрямку створення європейської армії, а також він бажає звільнити британські поліцейські сили від втручання ЄС.

Крім того, Д. Кемерон виключає приєднання Великобританії до зони євро. Британські консерватори мають намір скасувати Акт про права людини, що вимагає від британських судів розгляду рішень Європейського суду з прав людини в якості правових прецедентів для Великобританії, на користь британського Білля

про права. Д. Кемерон заявляє, що при необхідності він підтримає новий закон, що підтверджує пріоритет рішень британського парламенту над рішеннями органів ЄС.

Глава Європейської комісії Жан-Клод Юнкер зазначив, що він готовий працювати з Д. Кемероном, щоб домогтися найбільш справедливого статусу Великобританії в ЄС. 19 лютого 2016 року після дводенних переговорів в Брюсселі Д. Кемерон підписав угоди з 27 лідерами країн ЄС, згідно з якими Євросоюз прийняв більшість вимог Великобританії. Зокрема, було зроблено поступки з міграційним вимогам Лондона.

У недільній колонці газети «Telegraph» перед подіями 2016 року, було узагальнено причини, що спонукали до розгляду питання про вихід Великої Британії з Євросоюзу. Основні з них наступні наведені на рисунку 1.2.

Рисунок 1.2 – Причини, що спонукали до розгляду питання про вихід Великої Британії з Євросоюзу

Джерело: розроблено автором

Для багатьох прихильників Brexit основною метою виходу Великої Британії з Європейського Союзу було бажання зберегти суверенітет та здійснювати більший контроль над своїми внутрішніми та зовнішніми справами. Це переконання знаходить свої корені у деяких основних аспектах, які впливали на рішення британських громадян на референдумі 2016 року.

По-перше, суверенітет та незалежність завжди були ключовими принципами для Великої Британії як країни з багатою історією та традиціями. Вирішення власних питань без залежності від рішень інших країн завжди вважалося важливим для британців.

По-друге, багато громадян Великої Британії відчували, що членство у Європейському Союзі обмежує їхню здатність визначати власні закони та політику в таких сферах, як міграція, торгівля та регуляція бізнесу. Крім того, багатьом вважалося, що ЄС накладав надмірні регуляції та втручання у внутрішні справи країни.

По-третє, з погляду економічного розвитку, деякі прихильники Brexit вважали, що Велика Британія зможе краще розвивати свої торговельні зв'язки з іншими країнами поза рамками ЄС.

Наступним важливим аспектом є торгові угоди. Після Brexit Велика Британія має намір укласти нові торгові угоди, не обмежуючись європейським законодавством. Це відкриває можливості для створення нових торговельних зв'язків з країнами, такими як Китай, Індія та США. Проте, вихід з ЄС може затримати підписання торгової угоди з США на десять років.

Третім аспектом є міграційна політика. Членство у ЄС дозволяло вільну міграцію між країнами ЄС, що призвело до значного зростання кількості іммігрантів у Великобританії. Вихід з ЄС дозволить країні повністю контролювати імміграційну політику та переписати законодавство, враховуючи національні потреби.

На останньому місці є фінансові внески. Вихід з ЄС звільнить Велику Британію від щорічних фінансових внесків у розмірі 13 мільярдів фунтів.

Захисники Brexit переконані, що поза ЄС країна зможе відновити свою колишню велич, зберігаючи контроль над своїм впливом. Ці аргументи висвітлюють переваги, які бачили у Brexit, і підкреслювали їхню позицію в контексті вихідних переговорів та відносин з Євросоюзом.

Brexit викликав хвилю дезінтеграційних процесів в Європейському Союзі, ставши каталізатором для інших країн. Так, у 2015 з'явився термін «Данексіт» - термін, який використовується для позначення можливості виходу Данії з Європейського Союзу, аналогічно до «Брексіту» [59]. Деякі політичні сили в Данії, зокрема Данська народна партія, висловлювали підтримку ідеї проведення референдуму про вихід з ЄС, проте офіційної ініціативи на цей рахунок не було представлено. Це пов'язано з тим, що знову ж таки суверенітет стає ключовою темою для Данії у дебатах про майбутнє Європи. Якщо Данія збереже свої виключення з ЄС у сферах правосуддя та внутрішніх справ, оборони та євро, і якщо коли-небудь вирішить виходити з ЄС, це буде виключно через євроскептицизм, заснований на суверенітеті. Поки що даний термін використовується тільки для висловлення думок та дебатів щодо можливості такого розвитку подій. Як і в інших країнах ЄС такий «Данексіт» викликає обговорення щодо економічних, політичних та соціокультурних наслідків для Данії та Європейського Союзу в цілому.

Періодичні кризи, такі як боротьба з міграційною кризою та економічна нестабільність, внутрішні політичні конфлікти та конфронтації в деяких країнах-членах ЄС, а також зростання популізму й євроскептицизму, сприяли поширенню думки про можливість виходу з ЄС. Brexit відобразив певний рівень невдоволення та недовіри до управління ЄС та його здатності вирішувати нагальні проблеми і більше того, успіх Brexit в Британії зміцнив переконання в інших країнах, що вони також можуть вийти з ЄС або переглянути свої відносини з Європейським Союзом.

Безумовно, нові країни, які вступатимуть до Європейського Союзу, зміцнять його позиції та зроблять його голос вагомим на міжнародній арені. У той же час вихід Великої Британії, яка має сильну економіку та політичний вплив, свідчить про внутрішню слабкість об'єднання, що може спричинити економічні й

політичні проблеми. Цей процес також служить сигналом світовій громадськості про нездатність лідерів ЄС адекватно реагувати на важливі виклики.

Виходячи з цього, ЄС розпочав процес реформ, спрямованих на підвищення ефективності та привабливості об'єднання. Одним із головних завдань є зміцнення економічної і політичної інтеграції серед залишаючихся країн-членів ЄС. Це включає в себе спрощення процесу прийняття рішень, зміцнення механізмів координації у сфері безпеки та міграції, а також збільшення інвестицій у майбутній економічний розвиток ЄС.

Крім того, Brexit також стимулював Європейський Союз до пошуку нових можливостей на міжнародній арені. Це означає розширення торговельних відносин з іншими регіонами світу, встановлення стратегічних партнерств та активну участь у міжнародних дипломатичних ініціативах. Такий підхід дозволяє ЄС зберігати свою вагу та вплив на міжнародній арені, незважаючи на вихід одного з найбільших країн-членів.

Брексіт виявив вплив не лише на Європейський Союз, але й на глобальні відносини, зокрема на США і НАТО. Він викликав обурення та певну невпевненість у партнерів США в Європі і похитнув стабільність в альянсі НАТО.

По-перше, Брексіт призвів до зміцнення націоналістичних та антиглобалістичних тенденцій, що виявили свої впливи не лише в Європі, але й у Сполучених Штатах. Подібні тенденції могли збільшити натиск на американські відносини з ЄС та іншими міжнародними партнерами, включаючи НАТО.

По-друге, Брексіт породив питання щодо майбутньої ролі Великої Британії у світовій політиці та безпеці. Вихід Великої Британії з ЄС може призвести до змін у стратегічних партнерствах і відносинах зі Сполученими Штатами в рамках НАТО.

Станом на березень 2024 року, дипломати НАТО вважають, що Європа повинна готуватися до можливого виходу США з альянсу, якщо до влади повернеться Дональд Трамп [46]. Ця перспектива викликає серйозні обурення в Європі стосовно не тільки подальшої підтримки США України та і союзників

НАТО у майбутньому. Звідси, європейські столиці повинні підготувати план та переглянути свої поточні оборонні можливості. Вони закликають розвивати сценарії, щоб зменшити залежність альянсу від Сполучених Штатів. Окрім того, у ЗМІ дедалі більше обговорюється питання, що країни, такі як Великобританія, Німеччина, Франція, мають брати більше відповідальності за безпеку в Європі, оскільки можливий вихід США з НАТО створить «величезну прогалину» у безпеці на континенті.

З огляду на події що відбуваються, у контексті Brexit як визначального фактору в глобальних інтеграційних зрушеннях, можна вже з впевненістю констатувати, що ця подія запустила новий цикл певної нестабільності і призвела до тимчасового розколу в Європейському Союзі, зокрема, до зниження об'єднаності серед країн-членів щодо спільної зовнішньої політики. Brexit призвів до ослаблення деяких оборонних і безпекових структур в Європі через втрату британської участі в них. Частково це змінило баланс сил на континенті, чим продовжила користуватись росія у своїх планах щодо вторгнення та дестабілізації ситуації в окремих країнах.

1.3. Динаміка та перспективи взаємодії Великої Британії з іншими країнами та міжнародними організаціями після Brexit

Велика Британія відігравала важливу економічну роль в ЄС, була другою за обсягом економіки після Німеччини та Франції, що робило її ключовим учасником «великої трійки». Її членство в Європейському Союзі тривало 43 роки, а вихід став першим випадком, коли країна вирішила покинути це інтеграційне об'єднання. Це викликало різні виклики та можливості як для ЄС, так і для Великої Британії.

Загалом, це політичне рішення прийняли виборці, які вважають, що Велика Британія буде рухатися вперед і працювати над забезпеченням оптимальної

реалізації Brexit в інтересах країни. Варто зауважити, що політичний аспект Brexit вже реалізувався, але економічні корисні наслідки проявляються повільніше. Це пояснюється тим, що економіка Великої Британії вже з 2008 року зростає повільними темпами.

Наразі зарано робити остаточний висновок про те, чи можна вважати Brexit економічним успіхом чи ні, оскільки пандемія COVID-19 та її наслідки ускладнюють аналіз останніх економічних показників. Проте вже можна навести певну динаміку британської економіки після Brexit.

Brexit призвів до припинення торговельної співпраці Великої Британії з ЄС на умовах однорічного перехідного періоду. Втрата доступу до єдиного ринку та митного союзу суттєво вплинула на торгівлю та виробництво, змінюючи тарифи, мита та торговельні бар'єри. Період невизначеності під час переговорів про Brexit також створив економічну невпевненість, ускладнюючи умови для планування та інвестування для бізнесу.

Найважливішим показником економічного впливу Brexit є валовий внутрішній продукт (ВВП), який відображає економічну активність країни. Будь-які зміни в торгівлі, інвестиціях, зайнятості та інших аспектах економіки можуть вплинути на цей показник і попередній аналіз динаміки ВВП Великої Британії до та після Brexit показує, що до референдуму у 2016 році економіка країни демонструвала тенденцію до стабільного зростання. Проте після Brexit, спостерігається певне зниження ВВП. Крім того, подальший розвиток економіки Великої Британії відбувається менш інтенсивно порівняно з країнами-членами ЄС (тал. 1.2)

Таблиця 1.2 – Макроекономічні показники Великої Британії до та після ЄС

Показники	2018	2019	2020	2021	2022	2023
ВВП, млрд фунтів	2197,8	2233,9	2002,4	2176,7	2270,6	2274,0
Зростання реального ВВП, %	1,43	1,02	0,89	1,09	1,04	1,001
Інфляція, %	2,2	2,5	2,1	2,1	2,0	3,1

Джерело: розроблено на основі: [66].

Валовий внутрішній продукт Сполученого Королівства у 2023 році склав 2,274 трильйонів фунтів стерлінгів, що незначно перевищує показник попереднього року, коли розмір економіки Великої Британії становив 2,27 трильйони фунтів. Зниження ВВП між 2019 і 2020 роками було спричинене пандемією COVID-19 та наступними локдаунами, які завдали серйозної шкоди багатьом галузям промисловості, особливо сектору послуг, на якому сильно залежить економіка Великої Британії.

Хоча на річній основі економіка Великої Британії зростає трохи в 2023 році, до початку 2024 року країна потрапила у рецесію після двох кварталів від'ємного економічного зростання в кінці 2023 року. Після великого спаду ВВП на 10,4 відсотка в 2020 році темпи економічного зростання були відносно стійкими протягом періоду економічного відновлення, і ВВП зросло на 8,7 відсотка в 2021 році та на 4,3 відсотка в 2022 році. Проте це відновлення чітко зупинилося у 2023 році, оскільки місячні показники зростання показують, що економіка Великої Британії кілька місяців чергувалася між скороченням та низьким зростанням, і станом на грудень 2023 року вона була лише трохи більшою, ніж до пандемії COVID-19.

На момент 2022 року Велика Британія мала шосту за величиною економіку в світі, поступаючись лише Сполученим Штатам, Китаю, Японії, Німеччині та Індії. Серед європейських націй це означає, що на даний момент Велика Британія має другу за величиною економіку в Європі, хоча економіка Франції, третьою за величиною економіки в Європі, має дуже схожий розмір. Проте глобальне економічне положення Великої Британії, швидше за все, зменшиться в найближчі роки, оскільки частка Великої Британії у світовому ВВП очікується зменшитися з 2,17 відсотка в 2024 році до 2,06 відсотка до 2028 року [66].

Інфляція у Великобританії впала до найнижчого рівня за більш ніж два роки, перевищивши прогнози економістів. Головною причиною цього спаду є зниження цін на паливо, яке виникло внаслідок військової агресії в Україні та світової нестабільності на нафтовому ринку. У листопаді 2023 інфляція впала аж до 3,9%,

що ставить Великобританію на одному рівні з Францією, але перевершує середній показник по Європейському Союзу у 3,1% та Сполученим Штатам у 2,1%. Це зниження інфляції може вплинути на рішення Банку Англії щодо політики відсоткових ставок та інших монетарних заходів з метою забезпечення стабільності економіки та контролю інфляційних тенденцій.

Після підписання угоди про вільну торгівлю між Великою Британією та Європейським Союзом відзначається зниження на 3,5% у показниках двосторонньої торгівлі. Це обмежене зниження за кілька місяців свідчить про те, що оновлення економіки Великої Британії може виявитися менш швидким порівняно з іншими розвинутими економіками. Залишаючись ключовим торговельним партнером, Європейський Союз продовжує мати велике значення для Великої Британії, що свідчить про переважання імпорту над експортом та меншу залежність від експорту товарів.

Російська агресія у 2022 році істотно вплинула на двосторонню торгівлю між ЄС та Великою Британією. Протягом першого кварталу зафіксовано зниження товарообігу на рівень 14,4%, до 390 млн доларів США. Експорт зменшився на 24,7%, а імпорт на 4,6% [72].

Значна кількість громадян Великої Британії висловлювали переконання, що їх країна, як значущий нетто-внесник у бюджет Європейського Союзу, спрямовує фінансові ресурси на підтримку інших країн, що викликало невдоволення. Цей настрій призвів до того, що багато британців бачили перспективи економічного зростання Великої Британії поза межами ЄС, оскільки це дозволило б їм уникнути обмежень та регулювань союзу. Приблизно четверта частина коштів, які Велика Британія виділяла на підтримку регіонального розвитку ЄС, направлялася саме до ЄС. Та модель, розроблена Центром європейських реформ [31], показує, що у квітні 2023 року рівень товарообігу Великої Британії був би на 15,7% вищим, якби країна залишилася членом ЄС. Це відповідає сумі 12,6 млрд фунтів стерлінгів.

Важливо підкреслити, що наразі ще не можна робити конкретних висновків щодо економічних наслідків Брексіту, оскільки були об'єктивні та масштабні

виклики, які завадили в повній мірі оцінити значення цього рішення – пандемія та війна на континенті.

У зовнішній політиці Великої Британії варто відзначити пріоритет у відносинах з партнерами у НАТО. Офіційно Лондон оголосив про намір акцентувати на поглибленому співробітництві зі Сполученими Штатами та країнами Індो-Тихоокеанського регіону, замість попереднього акценту на європейському напрямі. Ця нова орієнтація відкриває перспективи для відносин та співпраці у торгівлі між Великою Британією та іншими державами.

Стратегія «Global Britain» відкриває перед країною нові перспективи у розвитку. Цей план націлений на розширення економічного і політичного співробітництва, а також на поглиблення зв'язків зі Сполученими Штатами, країнами Індо-Тихоокеанського регіону та членами Співдружності, такими як Індія, Австралія та Нова Зеландія [9, с. 53]. Після виходу з ЄС Велика Британія має переглянути свою зовнішню політику, спрямувати її на підтримку суверенітету та побудувати імідж глобального, впевненого у собі учасника міжнародної арени, відокремленого від втручання Європейського Союзу.

Першим кроком на шляху до цього є посилення дружніх стосунків зі Сполученими Штатами. Глибокі історичні зв'язки та спільне ціннісне сприйняття сприятимуть міцним партнерським відносинам. Важлива співпраця у підтримці міжнародного порядку та статусу міжнародних організацій, таких як ООН і СОТ. Велика Британія також прагне спільно зі Сполученими Штатами боротися з тероризмом, вирішувати кібербезпекові питання та підтримувати НАТО [21]. Також важливо спільно із західними партнерами діяти у контексті питання Північної Кореї та протистояння російській агресії в Україні.

У сфері економіки та торгівлі Велика Британія має пріоритетом укладення угоди зі Сполученими Штатами, яка передбачатиме вільну торгівлю, підтримку обміну між малими та середніми підприємствами, і поглиблену співпрацю в авіаційній, фінансовій та інших галузях. Це сприятиме зростанню економічної та

безпекової співпраці між Великою Британією та Сполученими Штатами, а також їхнім відносинам у міжнародних організаціях та регіональних питаннях. [102].

Ще одним важливим етапом є зміцнення відносин Великої Британії з країнами Співдружності та, безпосередньо, активізація співпраці з Індією. Відокремившись від Європейського Союзу, Велика Британія спрямовує свої зусилля на розвиток торговельних та економічних зв'язків з країнами Співдружності. Навіть якщо обсяг експорту Великої Британії до Індії зараз є невеликим, близько 1% від загального експорту, потенціал індійського ринку відкриває широкі можливості для зміцнення партнерства у Індійсько-Тихоокеанському регіоні.

Серйозним кроком у цьому напрямку є звернення Великої Британії до Всеосяжної та Прогресивної Угоди про Транстихоокеанське Партнерство (СРТРР). Позитивний відгук більшості з країн, які є учасниками угоди, свідчить про готовність до глибокого співробітництва в цьому регіоні. Наприклад, Японія, що є головою СРТРР, підтримала швидке приєднання Великої Британії до угоди. Очікується подальше зміцнення відносин між Великою Британією та Японією з акцентом на розвиток співпраці у різних сферах, включаючи економічний розвиток Індо-Тихоокеанського регіону [82].

На сьогодні Великій Британії важливо активно розвивати співпрацю з економіками, що перебувають на стадії розвитку, зокрема з Китаєм і Бразилією. Розширення відносин з цими країнами сприятиме зростанню обсягів зовнішньої торгівлі, враховуючи як імпорт, так і експорт товарів та послуг. Наприклад, в 2023 році обсяг двосторонньої торгівлі між Великою Британією та Китаєм перевищив 120 мільярдів доларів США, що значно перевищує показники десять років тому [31].

Також спостерігається зростання бізнес-обмінів з Бразилією. У Бразилії нараховується понад 800 британських компаній, що свідчить про активність економічних взаємодій. Також, Велика Британія висловлює підтримку вступу Бразилії до Організації економічного співробітництва та розвитку, що є важливим

кроком у зміцненні співпраці між цими країнами. омітне збільшення бізнес-обмінів між Великою Британією та Бразилією, що відбивається у проведенні «Британсько-бразильського бізнес-діалогу» з метою посилення інвестиційних потоків.

Після Brexit можна виділити три основні аспекти економічного стану Великої Британії. По-перше, припинення членства у Митному союзі ЄС забезпечило країні більший контроль над торгівлею, але призвело до нових митних бар'єрів у відносинах з ЄС. Друге, хоча Велика Британія зазнала певних негативних наслідків відносин з ЄС, економічне зростання виявляє позитивні тенденції, що не пов'язані виключно з Brexit, але також з іншими факторами, такими як управління пандемією COVID-19. Нарешті, у сфері інвестицій Велика Британія активно намагається повернути інвестиції, демонструючи свою економічну стабільність та сприятливий бізнес-клімат.

Отже, резюмуючи, варто зазначити, що у зв'язку з Brexit, Велика Британія зазнала значних змін у своїй економічній та політичній ситуації. Припинення членства у Митному союзі ЄС відкрило нові можливості для країни з укладання торгових угод та залучення інвестицій, але також створило нові виклики у відносинах з Європейським Союзом та управлінні митними процедурами. Не зважаючи на певні негативні наслідки інтеграційних змін, Велика Британія проявляє стійкість та активність у розвитку нових економічних зв'язків, зокрема з регіонами Азії. Важливим фактором для подальшого розвитку країни залишається політична ситуація внутрішньополітичні партійні дискусії та співпраця з ЄС з митними питаннями. У цілому, Brexit став каталізатором змін у європейській політиці та економіці, визначаючи нові тенденції та можливості для Великої Британії в її подальшому розвитку.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ГЛОБАЛЬНИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ПІСЛЯ BREXIT

2.1. Сучасні тенденції у розвинених країнах після Brexit

У секторі фінансових послуг працює понад 1 мільйон людей [88], що становило 6,5% вартості [87], створеної в економіці Великобританії в 2017 році.

У 2016–17 рр. HM Revenue and Customs приписував 27,3 млрд. фунтів стерлінгів податкових надходжень [69] на банківський сектор. В Лондоні, за підрахунками, ширша галузь фінансових послуг (включаючи страхові фірми, наприклад) отримала понад 75 млрд. фунтів стерлінгів податкових надходжень [99] у 2018 році, що складає 10,9% усіх надходжень податків у Великобританії.

За деякими оцінками [89], чверть річного доходу сектору фінансових послуг надходить від бізнесу, пов'язаного з ЄС. Інститут фіскальних досліджень підрахував [43], що бізнес ЄС особливо важливий у банківській та інвестиційній діяльності, оскільки понад 40% експорту Великобританії у цих сферах спрямовується на континент. Багато закордонних банків зробили Великобританію своєю європейською штаб-квартирою через доступ до ринку ЄС.

Але відносини працюють в обидві сторони: Лондон є провідним фінансовим центром у світі, і жодна європейська альтернатива не може відповідати йому за ефективністю та економічністю. PricewaterhouseCoopers підкреслює, що багато європейських підприємств покладаються на Великобританію для виконання своїх фінансових вимог.

Існує чотири широкі моделі ведення торгівлі фінансовими послугами з ЄС:

- Паспорт: фірми, що базуються в країнах-членах ЄС та не входять до ЄС, які є членами Європейського економічного простору (ЄЕП), можуть вільно продавати свої послуги в рамках блоку за системою, відомою як "паспорт".

- Умови Світової організації торгівлі (СОТ): держави, що не входять до ЄС, або «треті країни», як правило, ведуть бізнес з Європою на умовах, визначених Генеральною угодою СОТ про торгівлю послугами (GATS).

- Еквівалентність: деякі треті країни отримують переважні права доступу до ринку щодо певних послуг на підставі того, що їх закони та наглядові рамки вважаються Європейською Комісією та комітетом експертів держав-членів «еквівалентними» законам ЄС.

- Угода про вільну торгівлю (ЗВТ): інші треті країни намагалися охопити фінансові послуги як частину більш широкої ЗВТ із ЄС. Комплексна економічна та торгова угода (СЕТА) між ЄС та Канадою є найсвіжішим прикладом цього.

Держави-члени ЄС узгодили цілий ряд спільних нормативних та наглядових стандартів, що стосуються фінансових послуг. Фірми однієї держави-члена можуть звернутися до національного компетентного органу з проханням отримати низку «паспортів» із зазначенням відповідності цим стандартам у певних областях. Це дозволяє фірмам створювати філії в інших місцях блоку та торгувати через кордони з мінімальним подальшим контролем.

На цій основі британський сектор фінансових послуг торгує з Європою. Оскільки Великобританія планує залишити єдиний ринок ЄС, паспорти після Брекситу більше не буде варіантом.

Торгівля на умовах СОТ тягне за собою значні обмеження у транскордонній торгівлі порівняно з паспортизацією, а також жорсткіші регулятивні вимоги та наглядовий нагляд за філіями ЄС банків Великобританії. Обидві сторони також можуть застосовувати заходи з «пруденційних причин», таких як забезпечення стабільності фінансової системи, що може призвести до подальших обмежень.

Одним з яскравих прикладів компанії, яка постраждала від втрати паспортизації після Brexit, є Goldman Sachs. Після виходу Великобританії з ЄС, банк втратив можливість пропонувати свої послуги в країнах ЄС без додаткових регуляторних бар'єрів. У відповідь на ці виклики, Goldman Sachs розширив свою присутність у Європі, відкривши новий офіс у Франкфурті та збільшивши штат у

Парижі. Це дозволило банку забезпечити безперервність обслуговування своїх європейських клієнтів і дотримуватися місцевих регуляцій.

Інший приклад - британський страховий гігант Lloyd's of London. Щоб адаптуватися до нових умов, Lloyd's створив дочірню компанію в Брюсселі, яка почала операції ще до завершення перехідного періоду Brexit. Цей крок дозволив Lloyd's зберегти доступ до європейського ринку та уникнути додаткових регуляторних витрат. Крім того, компанія активізувала співпрацю з місцевими партнерами у ЄС, щоб зменшити вплив регуляторних змін і забезпечити стабільність свого бізнесу. Обидва ці приклади демонструють, як великі фінансові інституції адаптуються до нових умов через реорганізацію своїх операцій та стратегічні інвестиції у нові ринки.

Brexit, процес виходу Великобританії з Європейського Союзу (ЄС), мав значні економічні наслідки для країн-членів ЄС, Великобританії та третіх країн. По-перше, для ЄС вихід одного з найбільших економічних гравців призвів до скорочення єдиного ринку, зниження ВВП та потенційної втрати робочих місць у секторах, які залежали від торгівлі з Великобританією. Крім того, з'явилися нові торговельні бар'єри, що ускладнили доступ до британського ринку та змусили компанії адаптувати свої ланцюги постачання, збільшуючи витрати та час на логістику.

По-друге, для Великобританії Brexit став викликом через втрату безперешкодного доступу до єдиного ринку ЄС, що становило значну частину британської зовнішньої торгівлі. Це призвело до зростання витрат для британських експортерів та імпортерів, а також до необхідності перегляду торговельних угод з іншими країнами. Також спостерігалось зниження інвестиційної привабливості Великобританії через невизначеність у політичній та економічній сфері, що вплинуло на бізнес-клімат і призвело до переносу штаб-квартир деяких компаній до країн ЄС.

Для третіх країн Brexit також мав змішані наслідки. З одного боку, деякі країни побачили можливості для посилення своїх торговельних відносин з

Великобританією, зокрема у сферах, де британські компанії шукали нових постачальників та ринків збуту. Наприклад, країни Співдружності націй, з якими Великобританія мала історично тісні зв'язки, почали укладати нові торговельні угоди на вигідних умовах. З іншого боку, невизначеність навколо правил торгівлі та регулювання між ЄС і Великобританією створила ризики для компаній, які мали глобальні ланцюги постачання, охоплюючи обидва ринки.

На макроекономічному рівні Brexit призвів до змін у геоекономічному балансі, коли ЄС та Великобританія шукали нових партнерів та зміцнювали відносини з іншими великими економіками, такими як США, Китай та Індія. Це, у свою чергу, вплинуло на глобальну торгівлю, створивши нові альянси та конкуренцію за ринки та ресурси. Крім того, Brexit став стимулом для деяких країн переглянути свої відносини з ЄС та оцінити можливі альтернативи членству в союзі, що вплинуло на політичну стабільність у Європі та за її межами.

Британський сектор фінансових послуг, швидше за все, торгуватиме з ЄС на цих умовах у випадку, якщо не буде досягнуто домовленості про майбутні економічні відносини Великобританії та ЄС.

Європейська Комісія може надати еквівалентність третій країні, якщо вважає, що закони країни мають однакові наміри та дають загалом ті самі результати, що й ЄС. Комісія також може в односторонньому порядку скасувати еквівалентність, якщо ситуація зміниться протягом 30 днів.

З еквівалентністю приходить доступ до ринку. Однак у фінансових послугах це значно вужче, ніж доступ, передбачений паспортом. Крім того, існують різні режими еквівалентності для різних фінансових послуг, тобто законодавство третіх країн має відповідати різним критеріям, щоб забезпечити еквівалентність різних послуг.

Деякі фінансові послуги, включаючи основні банківські послуги, такі як надання позик та отримання депозитів, не поширюються на існуючі або вхідні режими еквівалентності. Торгівля цими послугами повернеться до умов СОТ або потребуватиме окремих переговорів у двосторонніх угодах.

Угоди про вільну торгівлю, як правило, пропонують декілька положень щодо торгівлі послугами [63]. Наприклад, положення про фінансові послуги в рамках СЕТА значно перестають паспортувати і не виходять далеко за межі умов СОТ [40]. Однак низка країн, включаючи Південну Корею, Україну та Канаду, нещодавно переговори з ЄС про надання послуг у своїх ЗВТ.

З початку процесу, передбаченого статтею 50 [37], уряд Великобританії наполягав на тому, щоб включити торгівлю фінансовими послугами як частину всеосяжної ЗВТ з ЄС. У своєму виступі в березні 2018 року тодішній прем'єр-міністр Тереза Мей сказала, що Угода про вільну торгівлю між Великобританією та ЄС повинна піти далі, ніж будь-яка угода ЄС про фінансові послуги.

Brexit мав значний вплив на глобальні фінансові ринки, створюючи невизначеність та волатильність, особливо в період переговорів та після офіційного виходу Великобританії з ЄС. Одним з основних наслідків стало зниження курсу британського фунта стерлінгів, що спричинило турбулентність на валютних ринках. Зниження вартості фунта мало змішані наслідки: з одного боку, це покращило експортні можливості Великобританії, з іншого – підвищило вартість імпорту, вплинувши на інфляцію.

На регуляторному рівні Brexit викликав необхідність перегляду багатьох фінансових регулювань. Великобританія, яка раніше дотримувалася регуляцій ЄС, тепер повинна була встановити власні правила гри. Це створило ризик регуляторної арбітражу, коли фінансові інституції могли обирати юрисдикції з більш сприятливими умовами. Для ЄС виникла потреба посилити власні фінансові регуляції, щоб зберегти стабільність та уникнути ризиків, пов'язаних з втратою одного з ключових фінансових центрів.

Вплив на міжнародні інвестиції також був значним. Великобританія, втративши статус «воріт» до єдиного ринку ЄС, зіткнулася з падінням прямих іноземних інвестицій (FDI). Інвестори стали більш обережними через невизначеність щодо майбутнього економічного та регуляторного середовища. Це,

в свою чергу, змусило британський уряд шукати нові інвестиційні можливості та підписувати торговельні угоди з іншими країнами, щоб компенсувати втрати.

ЄС також зазнав впливу на свої фінансові ринки, оскільки багато фінансових установ перемістили свої операції з Лондона до інших фінансових центрів Європи, таких як Франкфурт, Париж та Амстердам. Це перерозподіл економічної активності зміцнив позиції цих міст як нових фінансових хабів, але також створив конкуренцію між ними. Відтік капіталу з Великобританії до ЄС змінив структуру інвестиційних потоків у регіоні.

На глобальному рівні Brexit підштовхнув інші країни до переоцінки своїх відносин з Великобританією та ЄС. Інвестори стали більш чутливими до політичних ризиків, що вплинуло на їхні інвестиційні стратегії. Глобальні фінансові ринки реагували на будь-які новини, пов'язані з Brexit, що відображалось у зростанні волатильності та зміні капіталовкладень. Це підкреслило важливість політичної стабільності та передбачуваності для міжнародних інвесторів.

Колишній канцлер Філіп Хеммонд [70] чітко дав зрозуміти, що Великобританія вважає «односторонню» систему еквівалентності ЄС «абсолютно неадекватною масштабу та складності торгівлі фінансовими послугами Великобританії та ЄС». Натомість Великобританія просить «посиленого забезпечення» щодо еквівалентності. Великобританія та ЄС регулярно інформуватимуть одне одного про нові норми, тим самим зменшуючи ризик одностороннього скасування еквівалентності ЄС за короткий термін. Але навіть посилене забезпечення еквівалентності навряд чи охоплює весь спектр діяльності фінансових послуг.

9 листопада 2020 року канцлер Ріші Сунак запустив Британську систему еквівалентності фінансових послуг [71]. Це визначає умови, за яких Великобританія надаватиме еквівалентність фінансовим послугам третіх країн, які прагнуть діяти на ринку Великобританії після перехідного періоду. Це означає, що фінансові фірми ЄС зможуть продовжувати виходити на ринок Великобританії, доки вони відповідають британським критеріям еквівалентності. Методологія

Великобританії нагадує рамки еквівалентності ЄС. Він не пропонує «посиленого забезпечення» щодо еквівалентності.

Зміни у політиці еквівалентності, яка визначає, чи визнають регуляційні режими різних країн взаємно еквівалентними, мають суттєвий вплив на стратегії міжнародних фінансових корпорацій. Після Brexit Велика Британія і ЄС розпочали встановлення власних регуляторних режимів, що створило невизначеність для компаній, які працюють у обох юрисдикціях. Відсутність еквівалентності може означати необхідність отримання додаткових ліцензій, виконання подвійних вимог та збільшення операційних витрат. Це змушує фінансові корпорації переглядати свої операційні моделі та шукати нові стратегії для зменшення регуляторного навантаження та забезпечення доступу до ринків.

Однією з альтернативних стратегій адаптації до нових умов є реорганізація корпоративних структур з метою створення окремих підрозділів у різних юрисдикціях. Це дозволяє компаніям дотримуватись місцевих регуляцій і зберігати доступ до клієнтів на обох ринках. Наприклад, багато банків та фінансових інституцій перемістили частину своїх операцій з Лондона до інших фінансових центрів ЄС, таких як Франкфурт чи Париж. Це також включає укладення нових партнерських угод з місцевими гравцями, що дозволяє обійти регуляторні обмеження.

Ще однією важливою стратегією є впровадження нових технологій та інновацій для оптимізації операційних процесів. Використання фінтех-рішень може допомогти знизити витрати та підвищити ефективність у відповідності до нових регуляторних вимог. Крім того, диверсифікація інвестиційного портфелю та розвиток нових продуктів і послуг, орієнтованих на місцеві ринки, можуть допомогти фінансовим корпораціям залишатися конкурентоспроможними у змінному регуляторному середовищі.

У вересні 2017 року Міжнародна регуляторна стратегічна група, яка підтримується Лондонською корпорацією City and The City UK, опублікувала звіт,

в якому виклала свій погляд на майбутні відносини Великобританії та ЄС щодо фінансових послуг.

Вона стверджує, що для інтересів Великобританії та ЄС існуюча транскордонна торгівля фінансовими послугами продовжує підтримувати робочі місця та зростання в Європі. Як і Філіп Хеммонд, у своєму звіті пропонуються нові відносини для управління змінами в законодавстві кожної сторони та закликається до тісної співпраці між Великобританією та ЄС щодо нагляду за фірмами фінансових послуг та надійного механізму вирішення спорів.

Останній мандат ЄС наголошує на важливості збереження фінансової стабільності в ЄС та дотриманні регуляторних стандартів блоку та їх застосування. Це означає, що стабільність не може бути забезпечена, якщо ЄС відкрито торгує з третьою країною, яка не пов'язана тією ж правовою базою.

Він зазначає, що замість цього будуть використовуватися рішення про еквівалентність. Ці рішення прийматимуться у власних інтересах ЄС в односторонньому порядку та будуть відповідати загальним рамкам, які застосовуються до всіх третіх країн. У попередніх заявах Мішеля Барньє, головного учасника переговорів ЄС щодо Брексіт, у січні 2018 року було зазначено, що Великобританія не може отримати вигоду «від системи загальної еквівалентності стандартів». Це означає, що еквівалентність не охоплюватиме всього, вона буде обмежена конкретними сферами співпраці.

9 листопада 2020 року уряд підтвердив, що фірми фінансових послуг ЄС зможуть продовжувати працювати на ринку Великобританії до тих пір, поки вони будуть відповідати британським критеріям еквівалентності. ЄС ще не оновив свої нинішні рамки еквівалентності, щоб охопити Великобританію.

Після Брексіт зміниться не лише стосунки між Великобританією та ЄС. Вийшовши з ЄС, Великобританія більше не буде стороною торгових домовленостей між ЄС та третіми країнами світу. Угоди ЄС з третіми країнами, такі як страхові угоди із США [58] та Швейцарією [39], потребують відновлення, а

визнання режимів третіх країн у регулюванні ЄС вимагатиме відтворення у законодавстві Великобританії.

З огляду на сильні сторони Великобританії у сфері фінансових послуг, уряд, ймовірно, зробить це акцентом своїх нових торгових угод. Великобританія також може спробувати вийти за межі прав доступу до ринку, передбачених цими домовленостями ЄС. Наприклад, це стосується угоди між Великобританією та Японією, що полегшує британським фінансовим фірмам подавати заявки на отримання ліцензій на діяльність в Японії.

З формуванням глобального ринку і багатополярного світу у Великобританії з'являються можливості повернути колишню світову велич глобальної держави – стати одним з полюсів світу.

Британські політики неодноразово заявляли про реставрацію британської могутності і про необхідність Великобританії нарощувати глобальні зусилля. Позиції політиків підтримують і рядові британці: «Британці впевнені, що з будь-яких об'єктивних критеріїв їх країна як і раніше є впливовим світовим гравцем: Великобританія – постійний член Ради Безпеки ООН, шоста найбільша економіка в світі, ядерна держава, член найбільш впливового і потужного об'єднання спецслужб, а також культурна супердержава». Великобританія для практичної реалізації глобальних амбіцій не повинна орієнтувати економічні контакти виключно на Європу: уряду необхідно формувати зовнішньополітичний курс країни без оглядки на рішення Європейського союзу. У підсумку, головною причиною Брексита стало прагнення Великобританії відігравати суттєву роль на міжнародній політичній арені і глобальному ринку, отримуючи від цього більші економічні вигоди, ніж від участі в європейській інтеграції.

У найближчі кілька років перед урядом стоїть надзвичайно важливе завдання – визначити яке місце займатиме Великобританія в багатополярному світі після виходу зі складу Європейського союзу. Ще в 1962 році колишній Держсекретар США при Трумені Дін Ачесон зазначив, що «Великобританія втратила імперію, але ще не знайшла свою роль».

Вперше мова про розробку глобальної стратегії Великобританії зайшла в 2000-і роки. Після відходу у відставку уряду Тоні Блера, який прагнув до посилення впливу Великобританії в ході подальшої євроінтеграції, в середовищі британських політичних еліт зайшла мова про розробку підходів, на основі яких буде будуватися суверенний зовнішньополітичний курс в глобальному світі. Після референдуму 2016 року міністр закордонних справ Борис Джонсон і Тереза Мей наполегливо заявляли про те, що після виходу з ЄС країні треба чітко визначити себе як глобального гравця.

У 2015 році уряд Великобританії оприлюднив стратегію національної безпеки і стратегічну доповідь з оборони і безпеки. У тексті документів вказано про докорінний перегляд позиції Великобританії з цілої низки питань, пов'язаних із забезпеченням безпеки. Великобританія перестала орієнтуватися на європейські наднаціональні інститути в питаннях забезпечення безпеки. Також в стратегії зазначено, що світ став багатополярним, а Великобританії ще належить виробити позицію щодо глобальної проблематики і визначити положення в світі. Позиція Великої Британії висвітлена у Стратегії «Глобальна Британія» [86] (додаток А).

В умовах активного розвитку глобального ринку і формування багатополярного світу США не можуть одночасно поєднувати агресивний зовнішньополітичний курс з бажанням залишатися ключовою світовою економічною державою. Ідеї глобальної гегемонії, проведення військових операцій по всьому світу в порушення міжнародного права і надання економічного тиску на країни, руйнує основи світового порядку, спонукає країни в різних формах висловлювати протест США і схиляє національні еліти країн світу до проведення незалежного зовнішньополітичного курсу. Теорія Хаосу Стівена Манна зарекомендувала себе як вкрай неефективний спосіб досягнення політичних завдань і просування економічних інтересів по всьому світу. Загроза стати жертвою агресії, хаосу і гуманітарної катастрофи змушують країни об'єднуватися в регіональні угруповання і об'єднання, влаштовані за принципом суверенної рівності, а не встановлювати тісні контакти з США.

В умовах формування багатопольярного світу роль трансатлантичного співробітництва Європи і США для підтримки інтересів США в Європі зростає. Важливість британо-американського діалогу в трансатлантичному співробітництві США та Європи важко переоцінити. Під час членства Великобританії в Європейському союзі Сполучене Королівство грало ключову роль в забезпеченні європейської безпеки в рамках Загальної зовнішньої політики та політики безпеки (ЗЗПБ) ЄС. Колишній президент США, член демократичної партії, будучи господарем Білого дому, заявив: «Сполучене Королівство в складі Європейського союзу вселяє в нас велику впевненість в силу трансатлантичної співпраці. (ЄС) є наріжним каменем в світі, побудованому після Другої світової війни. І ми хочемо, щоб Сполучене Королівство і в майбутньому мало б такий же вплив» [75].

До проведення референдуму про вихід зі складу Європейського союзу, на зустрічах з політичними діячами Великобританії, співробітники державного департаменту неодноразово заявляли про зацікавленість в збереженні статусу члена ЄС у Великобританії.

Концепція «Глобальної Британії» робить ставку на багатоформатну і багатовекторну безпеку. Безпека Великобританії після Брексіт буде забезпечуватися за рахунок участі Великобританії в різних оборонних форматах і партнерствах.

Багатоформатну безпеку підвищить роль Великобританії в архітектурі безпеки в різних регіонів світу. З військової точки зору, це передбачає зміцнення старих союзів і створення нових по всьому світу.

Багатоформатність співпраці і партнерства в забезпеченні безпеки, в свою чергу, дозволить Великобританії здійснювати багатовекторну політику щодо захисту національних інтересів і забезпечення безпеки.

З виходом Великобританії зі складу Європейського союзу відбудеться трансформація трансатлантичного співробітництва США та Європи. Як вважають британці, діалог Британія-Європа в сфері безпеки продовжиться. Великобританія, - одна з двох ключових військових держав в Європі. При цьому участь

Великобританії в політиці безпеки Європи знайде іншу якість, а роль Великобританії в діалозі США-Європа зросте. Експерти впевнені в тому, що навіть поза Євросоюзом Великобританія продовжуватиме тісний діалог з питань європейської безпеки. А найцікавіше, британці переконані, що після референдуму про вихід з ЄС країна стала грати більш значиму роль з точки зору безпеки в світі.

У новій архітектурі безпеки в рамках трансатлантичної співпраці Великобританія, як член НАТО, збереже ключову роль в забезпеченні інтересів країн північноатлантичного договору. Після Брексіта Британія перестане дотримуватися вимог ЗЗПБ ЄС і почне повноцінно, без оглядки на наднаціональні органи ЄС, проводити політику. Однак формування політики безпеки ЄС без Великобританії неможливо, тому Великобританія продовжить брати участь в оборонних ініціативах Союзу, але на особливих правах і без необхідності підкорятися вимогам ЗЗПБ.

Більш того, подібна участь дозволить Великобританії піднятися над політикою безпеки союзу, ставши провідною країною у формуванні ЗЗПБ. Політика Великобританії в НАТО стане істотно впливати на формування ЗЗПБ ЄС, адже, якщо раніше Британія брала участь в обох форматах на повній основі, то після Брексіту продовжить членство лише в НАТО, проте позиція Великобританії, як і раніше, буде мати суттєве значення при формуванні ЗЗПБ.

Про зростання ролі Британії в діалозі з Європою з питань безпеки свідчить факт, що, не дивлячись на Брексіт, в європейських столицях підтримали антиросійську істерію Великобританії і висловили солідарність після інциденту в Солсбері. Підтримка Великобританії з боку ЄС щодо інциденту в Солсбері, яка, як вважають в Лондоні, перевершила всі очікування і стала чітким сигналом про бажання європейців тісно співпрацювати з цих питань після виходу Великобританії з ЄС. Співпраця Великобританії і ЄС стане віссю співпраці НАТО-ЄС, а позиція Лондона посилиться в діалозі з Берліном і Парижем. Таким чином, політика Британії в НАТО стане істотно впливати на політику ЗЗПБ, а ЗЗПБ буде орієнтований не на інтереси членів ЄС, а на інтереси НАТО.

Серед політичних і військових еліт Великобританії сильні настрої прихильників посилення глобальної могутності королівства і розширення можливостей по проектуванню сили в різні регіони світу. Як зазначає Ілля Плеханов в статті перспективи «Глобальної Британії» журналу «Військова справа», глобальні партнери підтримують прагнення Британії зміцнювати позиції в світі і стати активним учасником глобальної політики: «Саме про це говорив Гевін Вільямсон, приймаючи пост міністра оборони. Про це ж заявляв і колишній Держсекретар США Джон Керрі (John Kerry), який вважав, що світу потрібно «більше Великобританії», а прем'єр-міністр Японії Сіндзо Абе (Shinzo Abe) взагалі сподівався, що Великобританія «повернеться» в Азію і сприятиме забезпеченню безпеки і стабільності в регіоні».

Досягнення амбіцій Великобританії за рахунок власних сил при всьому різноманітті загроз і викликів, що стоять перед Сполученим королівством, викличе в уряді великі труднощі. Так, вже зараз Великій Британії не вистачає коштів і ресурсів для підтримки збройних сил: «Велика Британія не може укомплектувати свої ряди новобранцями (не вистачає чотирьох тисяч солдатів), щоб укомплектувати екіпаж авіаносця «Королева Єлизавета», британцям довелося списати раніше намічених термінів вертольотоносець «Оушен» (HMS Ocean) і, по всій видимості, продати цей корабель Бразилії».

Концепція Глобальна Британія передбачає розробку нової міграційної системи. Виконавчий директор групи «London First» Жасмін Вітбред та Юлія Онслоу-Коул – Глава імміграційної політики компанії PwC UK. підготували в листопаді 2018 рекомендації щодо створення міграційної системи для концепції Глобальна Британія [75].

Великобританія прагне підписати торгові угоди з партнерами по всьому світу і сформуванню міждержавні відносини з країнами світу не на основі угод, які передбачають колективну відповідальність держав, а на основі двосторонніх угод з країнами. Блокове мислення йде в минуле, на зміну приходить дипломатія в багатопольярному світі. Експерти відзначають, що все це схоже на повернення до

дипломатії Лондона до початку Другої світової війни, коли в Європі укладалися договори між окремими країнами.

Формування багатопольярного світу відкриває нові можливості для дипломатії і торгівлі Великобританії. Розробники концепції «Глобальна Британія» очікують, що з виходом з ЄС у Сполученого Королівства з'явиться можливість самостійно вибудовувати торгові відносини з третіми країнами.

Згідно зі стратегією «Глобальна Британія» перед зовнішньополітичним курсом Британії в багатопольярному світі стоять завдання: з диверсифікації економіки, забезпечення конкуренції британських компаній перед європейськими транснаціональними компаніями, боротьба за ринки, що розвиваються, активну участь в науково-технічній революції і боротьба за світові технологічні ринки і ринки інновацій, посилення гуманітарного впливу в країнах Співдружності.

Якщо ще десять років тому у зовнішній політиці Британія орієнтувалася на країни організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) і трансатлантичне співробітництво, то в багатопольярному світі Великобританія прагне встановлювати міцні торгово-економічні та політичні відносини з усіма сторонами багатопольярного світу. У своїй новій зовнішньополітичній стратегії Великобританія робить акцент на багатовекторну політику. Так, в стратегії «Глобальна Британія» пріоритетними вказані три вектора зовнішньої політики – США, Європа і Індो-Тихоокеанський регіон. Після виходу з ЄС повинна послідувати стрімка переорієнтація зовнішньої політики Великобританії на встановлення торгових угод з учасниками глобального ринку, в першу чергу, з КНР і Індією. Чи вистачить у Британії засобів для зміцнення ролі Британії в світі? У Лондоні готові вкладати і підтримувати співробітництво з провідними країнами регіонів світу: Великобританія активізувала зовнішню політику на африканському та азіатському напрямках використовує допомогу розвитку країн регіонів (0,7% ВВП) для зміцнення свого політичного впливу. Однак не всі амбіції Великобританія зможе реалізувати самостійно - уряд розраховує на допомогу США та партнерство з Європою.

Аналізуючи ризики, пов'язані з глобальними амбіціями Великобританії після Brexit, важливо враховувати кілька ключових факторів. Перш за все, існує ризик економічної ізоляції через втрату безпосереднього доступу до єдиного ринку ЄС. Це може призвести до зниження інвестицій і обмеження можливостей для британських компаній на міжнародній арені. Крім того, політична невизначеність і нестабільність, спричинена процесом виходу з ЄС, може підірвати довіру міжнародних партнерів і ускладнити укладання нових торговельних угод.

Однак разом з ризиками відкриваються і нові можливості для зміцнення міжнародного статусу Великобританії. По-перше, країна може розвивати нові торговельні та економічні відносини з країнами за межами ЄС. Наприклад, Великобританія вже уклала ряд угод з країнами Співдружності націй, такими як Австралія, Канада та Індія. Ці угоди сприятимуть розширенню торговельних зв'язків та залученню нових інвестицій. Крім того, Великобританія може зміцнити свої позиції на світовій арені через активну участь у міжнародних організаціях, таких як ООН, НАТО та СОТ.

Для успішної реалізації своїх амбіцій Великобританія повинна розробити детальний план взаємодії з ключовими міжнародними партнерами. Пріоритетними регіонами для країни можуть стати Північна Америка, Азійсько-Тихоокеанський регіон та Африка. Співпраця з США є важливою через спільні економічні та безпекові інтереси. Укладення нової всеосяжної торговельної угоди зі США може стимулювати економічне зростання та зміцнити стратегічне партнерство.

В Азійсько-Тихоокеанському регіоні Великобританія може зосередитися на зміцненні відносин з Китаєм, Японією та Індією. Ці країни мають великий економічний потенціал і можуть стати важливими партнерами у сфері торгівлі, інвестицій та технологій. Наприклад, угода про вільну торгівлю з Японією, підписана у 2020 році, вже відкрила нові можливості для британського бізнесу. Крім того, Великобританія може розширити свою присутність у Африці, де багато

країн прагнуть залучити іноземні інвестиції для розвитку інфраструктури та промисловості.

Ці кроки можуть мати значний вплив на глобальну політику. Активізація економічної та політичної діяльності Великобританії за межами ЄС може призвести до зміни геополітичного балансу сил. Інші великі економіки, такі як США, Китай та ЄС, будуть змушені враховувати нові реалії та адаптувати свої стратегії відповідно. У свою чергу, це може стимулювати глобальну конкуренцію за ринки та ресурси, а також створити нові можливості для міжнародного співробітництва та розвитку.

У документах уряду Сполученого королівства зазначено про зрослу роль АТР і важливості торгово-економічних контактів з КНР: «В стратегії національної безпеки, прийнятої в 2015 р., Китай, як і Індія, згадуються в економічному аспекті. Мета уряду – зробити КНР другим найбільшим експортним напрямом для Великобританії в найближче десятиліття. Пекін (на відміну від Москви) не названий порушником міжнародного порядку». У 2015 між країнами встановлено глобальне стратегічне партнерство, тому між країнами регулярно проводяться саміти лідерів держав, ведеться щорічний діалог на вищому рівні в рамках міністрів закордонних справ і міністрів оборони, діалоги на рівні експертів. Стратегічне партнерство Великобританії і КНР в економічній сфері відкриває перед британськими підприємцями нові експортні можливості, що містить потенціал зростання для британської економіки. Виходить, в Британії, задовго до Брексіт, планували проводити багатовекторний зовнішньополітичний курс: нарощувати зусилля британської дипломатії в багатопольярному світі, розвивати торгово-економічні відносини з країнами світу, що володіють великими ринками, з метою отримати додаткове зростання економіки.

Після Брексіт британо-китайські відносини стали переживати бурхливе піднесення. Китай почав здійснювати великі інвестиції в економіку Британії і брати участь в інфраструктурних проектах. Британський уряд послідовно став підтримувати інвестиційні проекти Пекіна. У 2018 році контакти лідерів і членів

уряду країн інтенсифікувалися: в січні 2018 Т.Мей в супроводі делегації британських бізнесменів вирушила в офіційну поїздку в Пекін. За результатами зустрічі громадськості стали відомі перші результати переговорів про співпрацю Великобританії і Китаю: підсумок - торговельні угоди більш ніж на 9,3 млрд ф. ст. В ході прес-конференції глава кабінету підтвердила намір «інтенсифікувати» «золоту еру» відносин і оголосила про нову амбітну британо-китайську освітню програму гуманітарних контактів (155 тис. китайських студентів щорічно вносять близько 5 млрд. ф. ст. в британську економіку).

Перспективи створення трансєвразійського торгового шляху «Один пояс - один шлях», який зв'язує регіони Євразії суцільним транспортним коридором, несуть серйозні економічні можливості для Британії. Британські політичні еліти з інтересом ставляться до участі в глобальному інфраструктурному проекті.

Проте, серед британських політичних еліт не всі підтримують встановлення більш тісного співробітництва з КНР, мотивуючи це різного роду ризиками для британської економіки, і підтримують співпрацю з США. У Британії відсутній єдиний підхід до проведення політики в відношення Китаю у зв'язку з чим у квітні 2019 року Комітет з міжнародних справ Палати громад порекомендував уряду проводити стриману політику стосовно китайського напрямку і підготувати розгорнуту стратегію щодо Піднебесної до 2020 р.

Тим не менше, в британо-китайських відносинах зберігається фактор невизначеності і нестабільності. Через політичну позицію Лондона по Південно-китайському морю зірвалися вигідні для Лондона угоди з Китаєм. Серед політичних еліт Великобританії відновилася дискусія про перспективи подальшої співпраці країн в економічній сфері. Ряд британських політиків закликали уряд Великобританії до вироблення стриманої позиції по Південно-китайському морю. Так, колишній канцлер казначейства Дж. Осборн назвав войовничу риторику Лондона по ситуації в Південно-китайському морі «старомодною і неефективною».

Багатополярний глобальний світ відкриває перед Британією унікальні торгові, військово-політичні та культурні можливості. Розширення глобального

ринку, поява нових економічних індустрій, зіткнення з глобальними викликами - все це завдання, що стоять перед Глобальною Британією, від політики за рішенням яких залежить майбутнє британського народу. Реалізація масштабних проєктів стоїть перед Британією і країнами решти світу. Чи буде досягтися ця реалізація за допомогою нерівної конкуренції або за допомогою діалогу і співпраці?

Якою буде «Глобальна Британія»? Чи запанує прагнення до торгово-економічного політичного і військового диктату? Або серед політичних еліт Великобританії візьме гору прагнення не ставити політичні амбіції вище економічних вигід від співпраці з країнами багатопольярного світу?

Якщо Лондон і далі чинитиме тиск на національні уряди держав світу, втручатися у внутрішні справи без мандата Ради Безпеки ООН і в порушення норм міжнародного права, то повноцінна участь Британії в побудові економічних та інших відносин в багатопольярному світі опинилася під сумнівом. Тільки проведення збалансованого зовнішньополітичного курсу урядом дозволить Великобританії зарекомендувати себе в багатопольярному світі в якості конструктивного партнера.

2.2. Вплив Brexit на економіку країн, що розвиваються

Brexit мав значний вплив на розвиваючі країни, особливо ті, які підтримували тісні торговельні відносини з Великобританією через угоди ЄС. Наприклад, країни Африки, Карибського басейну і Тихоокеанського регіону (АКТ) традиційно експортували велику кількість сільськогосподарської продукції, текстилю та іншої продукції до Великобританії. За даними Міжнародного валютного фонду (МВФ), країни АКТ можуть втратити до 20% свого експорту до Великобританії через зміну тарифних умов після Brexit. Це створило значні виклики для цих країн, зокрема

через зростання вартості експорту та зниження конкурентоспроможності їхніх товарів на британському ринку.

Конкретним прикладом є Гана, яка експортувала значну частину свого какао до Великобританії за сприятливими умовами в рамках торговельних угод з ЄС. Після Brexit Гана зіткнулася з новими тарифами та нетарифними бар'єрами, що призвело до зниження обсягу експорту та втрат доходів для місцевих фермерів. За оцінками Світового банку, втрати Гани через зміну торговельних умов можуть становити до 200 мільйонів доларів щороку.

Однак Brexit також відкрив нові можливості для деяких розвиваючих країн. Наприклад, Великобританія почала укладати нові двосторонні угоди з країнами, з якими раніше торгувала через ЄС. Угода про вільну торгівлю з Кот-д'Івуаром, підписана у 2020 році, передбачає безмитний доступ івуарійської продукції, такої як какао та банани, до британського ринку. Це допомогло зберегти економічну стабільність у країні та забезпечити нові можливості для експорту. Таким чином, попри початкові труднощі, Brexit може сприяти диверсифікації торговельних відносин та стимулювати економічний розвиток у деяких розвиваючих країнах.

31 січня 2020 р. Великобританія офіційно перестала бути членом Європейського союзу. Експерти називають цю подію політичним землетрусом, однією з найгірших криз в історії інтеграції і свідченням її важкої хвороби [94, с. 163].

З літа 2016 року, коли проведений у Великобританії референдум про членство в ЄС приніс негативний результат, на тему Брексіта був створений значний масив літератури. Він дає всебічне уявлення про мотиви прийнятого британцями рішення, про проблеми його реалізації і про перспективи країни поза союзом [25; 61; 85; 90]. Менше уваги приділялося питанню про те, як ця подія позначиться на Євросоюзі, а головне - якими можуть бути довгострокові наслідки для інтеграційного процесу [79; 78].

З відходом Великобританії Євросоюз втратив, як мінімум, три символи, які відігравали важливу роль в його самопрезентації. По-перше, він не може назвати

себе «спільним домом» для півмільярда осіб або ринком з 500 мільйонами споживачів. Населення угруповання скоротилася на 67 млн. чоловік, що не залишає шансів повернутися до колишньої представницької позначки. Всі шість країн, які очікують у даний час прийому в Євросоюз (Албанія, Боснія і Герцеговина, Косово, Чорногорія, Північна Македонія і Сербія), невеликі за розмірами, а їх сукупне населення не перевищує 18 млн. чоловік.

По-друге, звичне для офіційного Брюсселя ототожнення Європи з собою, а, по суті, привласнення собі права говорити від імені всіх європейських народів, тепер втрачає підстави. За межами Євросоюзу залишаються не тільки Росія, Україна, Білорусія, Швейцарія, Норвегія, Ісландія та інші країни, без яких немислима сучасна європейська культура. До когорти «аутсайдерів» підключається Великобританія, яка зіграла величезну роль в процесі формування теорії і практики представницької демократії. Вступивши слідом за Нідерландами на шлях індустріалізації, Великобританія в останній третині XVIII ст. стала провідною промисловою державою світу. Видатний внесок Великобританії в світову культуру не дозволяє вивести країну за межі щоденного життя і менталітету сучасних європейців.

По-третє, Брексіт наніс удар по авторитету Євросоюзу. Ідея органічного поєднання двох процесів – поглиблення і розширення інтеграції, більше не відповідає реальності. Гасло про високу привабливість ЄС для сусідніх країн, яке офіційний Брюссель взяв на озброєння після розпаду соціалістичної системи, втрачає переконливість. Раз бажанням окремих країн вступити в ЄС знайшовся антипод, гасло вже не годиться для підтвердження історичної правоти Євросоюзу і обґрунтованості його нинішнього курсу.

Всупереч поширеній думці, найбільшим в історії європейської інтеграції було західне поповнення 1973 р. (коли до шести країн ЄЕС приєдналися Великобританія, Ірландія і Данія), а зовсім не східне розширення 2004-2007 рр., коли в Євросоюз увійшли 10 держав Центральної і Східної Європи, Кіпр і Мальта. У першому випадку населення угруповання збільшилася на 31%, а ВВП - на 27%.

У другому випадку населення збільшилося на 27%, а ВВП – лише на 6%, оскільки колишні соціалістичні країни мали порівняно невисокий рівень життя [109].

Після виходу Великобританії населення Євросоюзу зменшилося на 13%. Понесена демографічна шкода рівнозначна вибуття з об'єднання всіх держав східного розширення 2004-2013 рр., крім Польщі. При цьому сукупний ВВП Євросоюзу скорочується на 2,5 трлн євро, або на 15%. Оскільки Великобританія належить до числа відносно багатих країн, після Брексита середній для Євросоюзу ВВП на душу населення знизився на 650 євро (табл. 2.1).

Таблиця 2.1 – Деякі макроекономічні наслідки Брексита у 2020 році

№	Показник	Од. виміру	ЄС-28	Великобританія	ЄС-27	ЄС-27 / ЄС -28
1	Населення	млн. осіб	513,5	66,6	446,8	0,87
2	ВВП	млрд. євро	15907	2423	13484	0,85
3	ВВП на душу населення в цінах 2010 р.	євро	28630	32960	27980	0,98
4	Витрати на НДДКР	млрд. євро	336	41	295	0,88
5	Товарний експорт	млрд. дол.	6468	487	5981	0,92
6	Частка ЄС в світовому товарному експорті	%	33,2	2,5	30,7	-
7	Експорт цифрових послуг	млрд. дол.	1449	266	1183	0,82
8	Експорт ІКТ послуг	млрд. дол.	307	23	284	0,93

Джерело: складено автором на основі [109]

Великобританія знаменита своєю ліберальною економічною моделлю. За часткою ВВП, що перерозподіляється через державні бюджети всіх рівнів, вона знаходиться на одному рівні з Польщею і Чехією, пропускаючи вперед Францію і більшість західноєвропейських країн (рис. 2.1). Слід очікувати, що вихід Великобританії полегшить Євросоюзу прощання з ринковим фундаменталізмом і пошук нового, що відповідає умовам глобальної цифрової економіки, балансу між суспільним благом і індивідуальною свободою. Посилению функцій держави сприятиме відразу кілька факторів: зниження ефективності грошово-кредитної політики, а також посилення ролі фіскальної, структурної та пруденційної політики. У березні 2020 року в зв'язку з пандемією коронавірусу Європейська

комісія вперше за останні 30 років розширила можливості держав-членів надавати допомогу підприємствам, в тому числі шляхом часткової націоналізації [52]. Одночасно було припинено дію Пакту стабільності і зростання, з тим щоб уряду могли влити додаткові кошти в економіку [52].

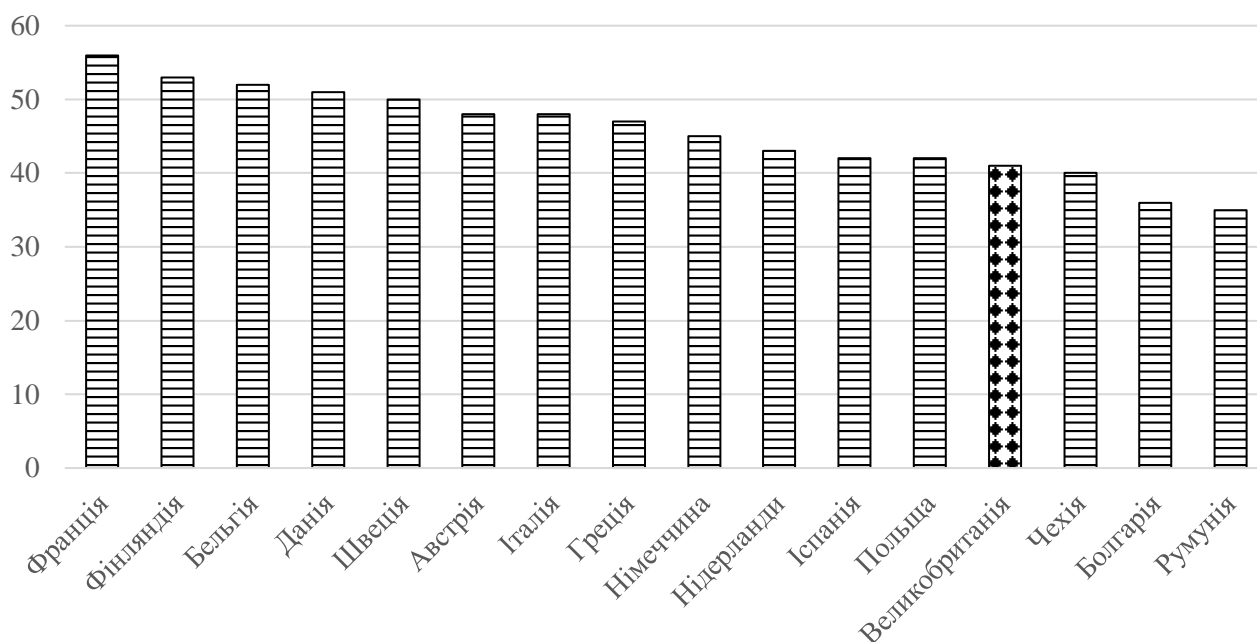

Рисунок 2.1 – Відношення загальних витрат держави до ВВП в 2018 р., %

Джерело: складено автором на основі [109]

Брексіт помірно вплинув на позиції Євросоюзу в світовій торгівлі. Частка об'єднання в світовому товарному експорті знизилася на 2,5 процентних пункти. Приблизно на 7% зменшилася вартість інформаційно-телекомунікаційних послуг, які країни ЄС надають зарубіжним партнерам. Помітний спад спостерігається в сфері міжнародної торгівлі цифровими послугами. Їх загальний ринок оцінювався в 2018 р. в суму 2,9 трлн дол., з яких 1,4 трлн дол., давали країни ЄС-28. Найбільший внесок (266 млрд дол.) вносила саме Великобританія. За нею з помітним відривом слідували Німеччина, Ірландія, Нідерланди та Франція з показниками в діапазоні 150 - 190 млрд дол. Після брексіта частка ЄС на даному глобальному ринку скоротилася з 49% до 40% (табл. 2.1).

Великобританія завжди відігравала важливу роль на міжнародних ринках капіталу, будучи до 2008 р. великим нетто-експортером прямих іноземних інвестицій (ПІІ). На кінець 2018 року на неї доводилося 5,9% світового запасу вхідних і 5,5% вихідних ПІІ. Ті ж показники для ЄС-28 дорівнювали 31,3% і 37,1% відповідно [26]. Іншими словами, внаслідок Брексита Євросоюз втрачає приблизно п'яту частину свого колишнього сегмента на глобальному ринку прямих зарубіжних капіталовкладень. Сукупні активи британських банків оцінювалися на кінець вересня 2019 року в суму, рівну 7,4 трлн дол., що становило майже 9% від відповідної світової величини – 86,5 трлн дол. Тоді ж банківські активи Франції оцінювалися в 8,2 трлн дол., а Німеччини – 8,1 трлн дол.[26], тобто показник Великобританії був досить значним, але не рекордним для Євросоюзу. Зате Великобританія явно обганяла партнерів в сфері похідних фінансових інструментів. Так, в грудні 2019 року в фунтах стерлінгів було номіновано біржових процентних ф'ючерсів і опціонів на суму понад 9 трлн дол., що дорівнювало 9% їх загальносвітового обсягу. Частка євро на відповідних ринках не перевищувала 15%, тоді як 70% подібних угод укладалася в доларах США [60].

Високорозвинена банківська і фінансова інфраструктура Лондону робила його зручним хабом для операторів з країн ЄС і частково знижувала їх зацікавленість в створенні таких сервісів на власній території. Показовий приклад: у грудні 2019 року майже 90% позабіржових розрахунків за деривативами для клієнтів із зони євро відбувалися кліринговими палатами Великобританії. У 2012-2018 рр. майже половина акцій і боргових цінних паперів нефінансових установ країн євросони емітувалися міжнародними банками, що базуються в Лондоні. Вихід Великобританії з ЄС підвищує, на думку Європейського центрального банку, ризик фрагментації фінансового простору Євросони, а також створює ґрунт для небезпечної «гонки до дна» в сфері регулювання банківської діяльності та ринків капіталу [36].

У 2019 року на фунт стерлінгів припадало 13% обороту світових валютних ринків, тоді як частка євро склала 32%, а американського долара - 88% [107]

(нагадаємо, що загальний підсумок по даному показнику завжди дорівнює 200%, так як в кожній валютній угоді беруть участь дві грошові одиниці). Оскільки Великобританія не входила в зону євро, даний факт навряд чи варто розцінювати як втрату від брексіта. Слабка надія на приєднання Великобританії до єдиної валюти розтанула після світової економічної кризи, коли Євросоюз почав рішуче добудовувати будинок Економічного і валютного союзу, ніяк не зважаючи на інтереси Лондону.

Набагато менш відомий і потенційно небезпечний інший факт: Лондон традиційно є головним світовим майданчиком торгівлі валютами. А розмір цього ринку воістину грандіозний. У квітні 2019 р. денний оборот світових валютних ринків досяг 8,3 трлн дол. (що еквівалентно майже 10% річного ВВП всього світу). При цьому в одній тільки Великобританії відбувалося угод на суму 3,6 трлн дол., що становило 43% світового обороту. Відповідна частка Сполучених Штатів була майже втричі меншою – 16%. Позиції провідних держав ЄС-27 не йшли ні в яке порівняння з роллю Лондону. На Францію припадало 2,0% обороту світових валютних ринків, на Німеччину – 1,5%, на Нідерланди – 0,8%, на Іспанію – 0,5%, а на Італію – 0,2% [106]. Таким чином, після Брексіта держави ЄС, включаючи Євросоюзу, потрапляють в залежність від норм і практик регулювання валютних операцій в країні, на яку тепер не поширюється право Євросоюзу.

Відсутність Великобританії в ЄС може як відкрити, так і закрити фінансові можливості для країн, що розвиваються, залежно від їхньої здатності адаптуватися до нових умов. По-перше, вихід Великобританії з єдиного ринку ЄС створює нові торговельні бар'єри, що може ускладнити доступ розвиваючих країн до британського ринку. Наприклад, країни, які експортували до Великобританії через угоди з ЄС, можуть зіткнутися з новими тарифами та нетарифними бар'єрами, що підвищить вартість їхньої продукції та знизить конкурентоспроможність. Це особливо актуально для сільськогосподарських товарів та текстильних виробів, які складають значну частину експорту багатьох країн, що розвиваються.

Однак відсутність Великобританії в ЄС може відкрити нові фінансові можливості для цих країн. Великобританія активно шукає нові ринки та партнерів для укладання двосторонніх торговельних угод, що може сприяти розвитку торгівлі з країнами Африки, Азії та Латинської Америки. Наприклад, країни, які мають великий експортний потенціал у таких секторах, як сільське господарство, текстильна промисловість та мінерали, можуть скористатися можливістю укласти вигідні угоди з Великобританією та отримати доступ до її ринку на сприятливих умовах.

Для мінімізації негативного впливу Brexit на їхні економіки, країни, що розвиваються, можуть використовувати кілька стратегій. По-перше, вони можуть диверсифікувати свої експортні ринки, щоб зменшити залежність від одного партнера. Це може включати активний пошук нових торговельних угод з іншими розвиненими та розвиваючими країнами, а також розширення співпраці з регіональними торговельними блоками. Наприклад, країни Африки можуть посилити свої зв'язки в рамках Африканської континентальної зони вільної торгівлі (AfCFTA), щоб створити більш стабільний та передбачуваний ринок для своїх товарів.

По-друге, країни, що розвиваються, можуть інвестувати у розвиток власної промисловості та інфраструктури, щоб підвищити додану вартість своїх експортних товарів. Це може включати модернізацію виробничих потужностей, покращення логістичних ланцюгів та інвестування в нові технології. Наприклад, країни, які експортують сировину, можуть зосередитися на розвитку переробної промисловості, щоб експортувати продукцію з вищою доданою вартістю та зменшити вразливість до коливань цін на сировину.

Ще однією важливою стратегією є розвиток співпраці з міжнародними фінансовими організаціями та донорами для залучення інвестицій та технічної допомоги. Це може допомогти країнам, що розвиваються, адаптуватися до нових торговельних умов та зміцнити свою економіку. Наприклад, співпраця зі Світовим банком, Міжнародним валютним фондом та іншими міжнародними організаціями

може надати необхідні ресурси для проведення економічних реформ та стимулювання зростання.

Таким чином, хоча Brexit створює певні виклики для країн, що розвиваються, він також відкриває нові можливості для розширення торговельних відносин та зміцнення економічної стабільності. Ефективна диверсифікація ринків, інвестиції в інфраструктуру та співпраця з міжнародними партнерами можуть допомогти цим країнам мінімізувати негативний вплив та скористатися новими можливостями для розвитку.

Для того, щоб зрозуміти, чого Євросоюз втрачає в плані можливостей і авторитету інтеграції, корисно звернутися до документів того часу, коли Великобританія поповнювала ряди учасників Товариства. Вже на стадії переговорів було ясно, що її вступ не буде простим актом географічного розширення. «Шістка» набувала цінні політичні активи, відчутно підвищувала свою вагу в міжнародних справах. Про це красномовно свідчать матеріали першої зустрічі глав держав і урядів ЄЕС, організованої з ініціативи двох лідерів Франції та Німеччини – Жоржа Помпіду та Віллі Брандта. Оскільки в 1968 р. Співтовариства виконали план створення митного союзу, настав час визначити подальші стратегічні напрямки інтеграції. На черзі стояло питання про формування власних ресурсів Співтовариств і валютного союзу.

Саміт відкрився 1 грудня 1969 року в Гаазі. На другий день в зали засідань запросили представників Комісії ЄЕС. У підсумковому комюніке саміту повідомлялося, що «Європейські співтовариства залишаються початковим ядром, з якого виникла і розвинулася європейська єдність». Вступ нових країн, «безумовно, допоможе Співтовариства вирости до розмірів, що ще більше відповідають сучасному рівню розвитку економіки і технологій». Комісія називала майбутнє розширення «істотним фактором у створенні Європи», закликала до якнайшвидшого початку переговорів з країнами-кандидатами та підтверджувала свою установку на паралельне зміцнення і розширення Співтовариства [55, с. 3-4].

Перше розширення розглядалося лідерами ЄЕС як шанс змінити розстановку сил в умовах біполярного протистояння, коли порядок денний визначали дві наддержави – США і Радянський Союз. Тепер, за словами Ж. Помпіду, у Західній Європі з'являвся шанс «повернути засоби впливу» і заявити про себе в повний голос «у всіх сферах світової політики» [92]. Гранично ясно висловився В. Брандт: «Спільнота має вийти за межі «шістки», якщо вона хоче економічно і технологічно протистояти наддержавам і виконувати свої зобов'язання по всьому світу». І далі: «в будь-якому випадку ... без Великобританії та інших країн, які подали заявки на членство, Європа не може стати тим, чим повинна і може бути» [30]. Саме з Гаазького саміту країни ЄЕС почали іменувати себе Європою. До цього в офіційних документах використовувалися назви «ЄЕС», «Товариство» і «Шістка». Знак рівності між Європою (а під нею малася на увазі Західна, тобто «демократична» Європа, на противагу «недемократичній» Східній Європі) і ЄЕС ніколи не ставився. Смысловая експансія стала можливою завдяки приєднанню великої і високорозвиненої Великобританії, яка одночасно покидала створене нею ж конкуруюче угруповання – Європейську асоціацію вільної торгівлі.

Членство Великобританії, традиційного і близького партнера США, надавало Співтовариству додаткову політичну вагу. Великобританія, Ірландія і Данія, нагадаємо, вступили в ЄС 1 січня 1973 року, а 24 квітня держсекретар США Г. Кіссінджер закликав партнерів укласти «Нову Атлантичну хартію». Сполученим Штатам треба було виконувати функції політичного лідера всього Заходу, а Західній Європі – грати другорядну, підпорядковану роль. Офіційний Брюссель був проти. Комісія недвозначно засудила месіанські претензії Вашингтону. «Дев'ятка» відстояла право на зовнішньополітичну ідентичність, що було б вкрай важко або неможливо зробити без підтримки Лондона.

Згідно з офіційною позицією, після виходу з ЄС Великобританія має намір грати роль глобальної держави, хоча, на думку експертів, вона залишиться в категорії «середньої держави» [85]. Як би там не було, Євросоюз більш не зможе використовувати британський ресурс у своїй зовнішній політиці. На

Великобританію перестають поширюватися принципи Спільної зовнішньої політики і політики безпеки. Очевидно Великобританія буде проводити власну лінію щодо регіонів, з якими вона пов'язана історичними узами і стратегічними інтересами, такими як Китай, Індія, Близький Схід.

Вірогідні зрушення в рамковому діалозі ЄС із країнами Африки, Карибського басейну і Тихоокеанського регіону. Деякі з них колись були залежними територіями Великобританії, в тому числі: Ботсвана, Гамбія, Гана, Гайана, Кенія, Лесото, Малаві, Нігерія і Судан із загальним населенням 350 млн. чоловік. Всі вони підключилися до системи преференційних угод з ЄЕС після того, як Великобританія увійшла до Співтовариства. Термін нині діючого між сторонами Договору Котону закінчується в грудні 2020 р. Чи захочуть країни ЄС-27 і далі надавати допомогу «чужим» найбіднішим державам, де вони будуть стикатися з інтересами Великобританії і її компаній – велике питання.

Брексіт ще більше ускладнює визначення європейської ідентичності і ментальних кордонів Європи. Для звичайної людини абсолютно очевидний винятковий внесок Великобританії в світову культуру і, перш за все в літературу. Образи, створені Шекспіром і його співвітчизниками від Джонатана Свіфта до Бернарда Шоу, міцно увійшли не тільки в європейський менталітет, але і в щоденно вживану мову, стали невід'ємною частиною політичного дискурсу. Тепер же будь-які згадки про Гамлета або Шерлока, звичні алюзії на «Робінзона Крузо», «Гулливера», «Алісу в країні чудес» або «Пігмаліона» – стануть політично чутливими. Перед спікерами ЄС виникне неприємна альтернатива: або акуратно вирізати зі своїх виступів всіх Оліверів Твістів і Білих Кроликів – або робити вигляд, що нічого не сталося, що Скрудж і Мауглі залишаються старовинними громадянами Євросоюзу. Але і в тому, і в іншому випадку будь-який освічений європеець буде відчувати різницю між обмеженим в січні 2020 р. культурним простором Європи – і претензією ЄС на те, щоб бути розпорядником всієї європейської мега-культури.

Нетривіальна ситуація виникає навколо англійської мови. Як відомо, спочатку офіційні документи ЄЕС склалися французькою мовою. Вступ в 1973 р. Великобританії та Ірландії мало вплинув на ситуацію. Англійській мові знадобилося не одне десятиліття, щоб проникнути в мовні практики європейських чиновників. Наприклад, до кінця 1987 р. протоколи засідань Комітету керуючих центральними банками країн ЄЕС публікувалися французькою та німецькою мовами. На англійську переводили тільки порядок денний засідань. Англійська стала *lingua franca* європейської інтеграції в 1990-і роки - під тиском глобалізації та розширення ЄС.

Після Брексита в об'єднанні залишається дві країни, де англійська мова є офіційною – Ірландія і Мальта із загальним населенням 5 млн. осіб. Серед дорослого населення Євросоюзу англійська є найпоширенішою іноземною мовою, на ній можуть вести бесіду 38% людей. Французькою та німецькою як іноземним володіє по 11-12% дорослих. При цьому майже половина громадян Євросоюзу (46%) не говорить ні на жодній іншій мові, крім рідної [48, с. 7-11]. Органам Євросоюзу доведеться і далі використовувати англійську як мову міжнародного спілкування, тоді як вона не є рідною для 99% громадян. Кращим виходом було б перекладати матеріали на всі 24 офіційні мови, включаючи такі рідкісні як естонська або хорватська. Але це зажадає колосальних сил і засобів, розміри яких виходять за межі розумного. Інший варіант – використання французької та німецької мов в якості часткової заміни англійської – призвело б Євросоюз до ситуації Вавилонської вежі.

Вихід Великобританії припиняє однозначну до цієї пори тенденцію географічного розширення європейської інтеграції. Після емоційно забарвленого східного розширення Євросоюзу сучасники спостерігають його західне звуження. Якщо негативний результат британського референдуму дав привід говорити про крах «ідеології постійного і неухильного розвитку інтеграції», то Брексіт зняв табу з розгляду європейської інтеграції крізь призму стандартних законів логіки. Практичне підтвердження отримала висунута раніше теза про циклічний,

нерівномірний хід інтеграційного процесу, коли «припливи» змінюються «відливами». Раніше подібний цикл бачився як зміна періодів зростання і застою, тепер же під найнижчою точкою розуміється не гальмування, а регрес. Недарма фахівці заговорили про гіпотетичну деконструкцію Євросоюзу, а в політичний лексикон повернулося слово «дезінтеграція».

Крім того, розглянемо наслідки Брексіту для ВБ. Темп зростання роздрібних продажів почав було збільшуватися перед референдумом, але голосування з невеликим лагом переламало цей тренд – в тому числі тому, що курс фунта різко обвалився, і роздріб відповів на це підвищенням цін (рис. 2.2).

Рисунок 2.2 – Рівень продажів в Великобританії

Перш за все постраждали продуктивні магазини, оскільки Великобританія імпортує половину всього продовольства, і лівова частка (60% всього імпорту) завозиться з ЄС.

Уповільнення відбулося не відразу, так як фізичні продажі деякий час залишалися на колишньому рівні, а ціни вирости, що підтримало зростання в грошовому вираженні. Однак через півроку споживачі затягли паски.

Наступні два роки продажі перебували в пригніченому стані – замість 5-6% річне зростання не перевищувало 1-2%, а в продуктовому роздробі і зовсім намітився спад: британці стали купувати менше їжі.

Пожвавлення довелося чекати до літа 2018 року, відзначеного спекою, королівським весіллям і успіхами англійської збірної на світовій футбольній першості. Але як тільки парламент почав обговорювати угоду Терези Мей з Євросоюзом і стало ясно, що він його не схвалить, спад відновився.

Тоді ж уряд поділився похмурими сценаріями майбутнього розлучення з ЄС, визнавши, що при будь-якому розкладі економіка програє в порівнянні з поточними відносинами. Прихильники «брексіта» звинуватили чиновників у зайвому песимізмі і спробах залякати населення.

Загальна вартість всієї житлової нерухомості у Великобританії перевищує 7 трильйонів фунтів, і це – основа багатства нації. І за останнє десятиліття ця цифра збільшилася на третину, незважаючи на те, що більшу частину другого десятиліття XXI століття ринок нерухомості оправлявся від наслідків світової фінансової кризи.

Референдум переламав цей тренд. Як зазначив Банк Англії в листопадовому звіті, це особливо торкнулося дорогого Лондона, де ринок нерухомості більше, ніж в регіонах, постраждав від змін в регулюванні і оподаткування, а також скорочення чистого припливу мігрантів з Євросоюзу, що відбулося за рішенням Британії вийти з ЄС (рис. 2.3).

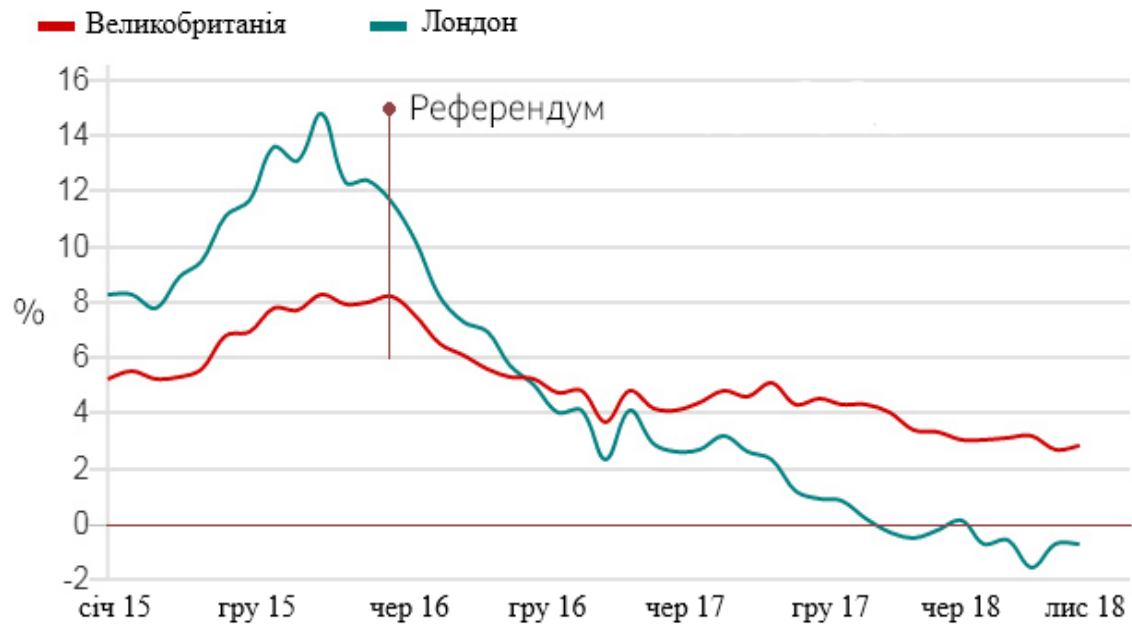

Рисунок 2.3 – Рівень зростання цін на нерухомість в Великобританії

Після референдуму зростання зарплат в реальному вираженні сповільнилося, а в 2017 році і зовсім змінилося спадом. Тільки до 2018 року воно почало відновлюватися завдяки відмові уряду від частини планів скорочувати і економити в бюджетному секторі (рис. 2.4).

Рисунок 2.4 – Рівень інфляції та середньої реальної плати в Великобританії

Але незважаючи на це, люди не скоротили споживання, а просто залізли в борги. У 2017 році британці вперше за 30 років витратили більше, ніж заробили. Усереднена діра в сімейному бюджеті склала 900 фунтів, а в цілому по країні - 25 млрд фунтів.

Успішне становлення Економічного і валютного союзу і поширення ЄС на більшу частину Європи створило в середині 2000-х рр. враження, що програма інтеграції близька до виконання. Згідно відомій схемі Б. Балаші, після створення спільного ринку і валютного союзу об'єднання залишається один крок до політичного союзу. Мрія про Сполучені штати Європи, побудовані на принципах демократії і ринкової конкуренції, майже збулася. Всупереч укоріненим ідеологічним установкам, валютний союз не став «ракетною-носієм» політичного союзу. У той момент, коли Євросоюз, як здавалося, домігся всього і міг святкувати історичну перемогу над поваленою плановою економікою, велика мета вислизнула з уваги.

Вrexit значно вплинув на ключові індустрії в розвиваючих країнах, такі як сільське господарство та виробництво. Для багатьох країн, що розвиваються, Великобританія була важливим торговельним партнером, особливо в експорті сільськогосподарської продукції. Втрата безперешкодного доступу до британського ринку через зміну торговельних угод призвела до нових бар'єрів, таких як тарифи та нетарифні обмеження. Наприклад, країни Африки, які експортували банани, какао, каву та інші сільськогосподарські продукти до Великобританії, тепер стикаються з вищими витратами на логістику та бюрократичними труднощами.

Конкретний приклад – Кенія, один з найбільших експортерів квітів у Великобританію. Раніше кенійські квіти ввозилися до Великобританії безмитно завдяки угодам з ЄС. Після Вrexit Кенія зіткнулася з необхідністю укладання нових угод для збереження свого експорту. У 2020 році Великобританія підписала з Кенією угоду про безмитну торгівлю, що дозволило зберегти стабільність цього

важливого експортного сектора. Однак, інші країни, які не встигли укласти такі угоди, можуть зазнати втрат через нові торговельні бар'єри.

У сфері виробництва, багато розвиваючих країн експортували текстиль та одяг до Великобританії. Наприклад, Бангладеш є одним з провідних експортерів одягу до Великобританії. Після Brexit країна зіткнулася з новими митними бар'єрами та складнощами з доступом до британського ринку, що вплинуло на конкурентоспроможність бангладеської продукції. Втрата привілейованого доступу до ринку Великобританії через вихід з ЄС означає, що країни, які залежать від експорту, повинні шукати нові ринки або адаптувати свої виробничі процеси, щоб залишатися конкурентоспроможними.

Brexit також вплинув на торговельні угоди, які мали критичне значення для ринків, що розвиваються. Наприклад, угода про економічне партнерство (ЕРА) між ЄС та країнами Карибського басейну забезпечувала безмитний доступ для багатьох товарів. Після Brexit країни Карибського басейну втратили цей безпосередній доступ до Великобританії, що змусило їх переглядати свої торговельні стратегії. Зокрема, Ямайка та Барбадос працювали над новими угодами з Великобританією, щоб відновити доступ до цього важливого ринку.

Для мінімізації негативного впливу Brexit країни, що розвиваються, можуть розглядати кілька стратегій. Вони можуть активно шукати нові торговельні угоди з Великобританією, що дозволить зберегти або відновити доступ до британського ринку. Крім того, диверсифікація експортних ринків допоможе зменшити залежність від одного торговельного партнера. Інвестиції в модернізацію виробництва та розвиток логістичних ланцюгів можуть підвищити конкурентоспроможність їхніх товарів. Наприклад, використання технологій для покращення ефективності сільськогосподарських процесів або підвищення якості текстильної продукції може допомогти зберегти ринки та знайти нові можливості для зростання.

Таким чином, хоча Brexit створив нові виклики для розвиваючих країн, вони мають потенціал для адаптації та розвитку нових торговельних можливостей.

Ефективне управління змінами, пошук нових партнерств та інвестиції в інновації можуть допомогти цим країнам мінімізувати негативний вплив та забезпечити стабільний економічний розвиток.

2.3. Роль міжнародних організацій у вирішенні проблем та адаптації до нового геополітичного ландшафту

Міжнародні організації відіграють критичну роль у вирішенні проблем і адаптації до нового геополітичного ландшафту, що виник у результаті Brexit. Ці організації, такі як ООН, Світовий банк, Міжнародний валютний фонд, а також регіональні установи, як Європейський Союз і Африканський Союз, мають унікальну можливість сприяти діалогу, співпраці та відновленню взаємодій між країнами.

Міжнародні організації грають ключову роль у сприянні торгівлі та економічній інтеграції між країнами. Перш за все, вони можуть допомогти в переговорах щодо нових торговельних угод, особливо в умовах глобальних змін, таких як Brexit. Велика Британія, поки що залишаючись поза Європейським союзом, має інтерес до укладання нових торговельних угод з різними країнами та регіонами. Міжнародні організації можуть стати посередниками у таких переговорах, допомагаючи сторонам досягти взаємовигідних угод, які сприятимуть економічному зростанню.

По-друге, ці організації можуть компенсувати можливі втрати, що виникають в результаті змін у торгівлі між Великою Британією та Європейським союзом. Наприклад, шляхом надання допомоги в організації підтримки для компаній, які постраждали від нових митних обмежень або інших торговельних бар'єрів. Це може включати консультації з питань експорту-імпорту, фінансову підтримку або розвиток нових ринків для заміщення втрачених можливостей.

Крім того, міжнародні організації можуть підтримати країни в розробці та реалізації стратегій економічного розвитку, які враховують нові торговельні бар'єри та можливості. Це може включати надання консультацій з питань економічного планування, розвитку інфраструктури та виробничих потужностей, а також стимулювання інновацій та підтримку малих та середніх підприємств. Разом з тим, міжнародні організації можуть сприяти обміну найкращими практиками та досвідом між країнами, що сприяє більш ефективному використанню ресурсів та збільшенню конкурентоспроможності.

Отже, роль міжнародних організацій у фасилітації торгівлі та економічній інтеграції надзвичайно важлива в умовах сучасних глобальних викликів. Вони допомагають країнам зменшити можливі негативні наслідки таких змін, а також сприяють їхньому ефективному розвитку та конкурентоспроможності на міжнародній арені.

Міжнародні фінансові інституції відіграють ключову роль у забезпеченні стабільності та підтримці розвитку країн, особливо тих, які відчувають негативні наслідки від Brexit. Перш за все, вони можуть надати фінансову підтримку для зменшення економічних шоків, що виникають внаслідок змін у торговельних відносинах між країнами. Це може включати програми стабілізації валют, спрямовані на підтримку курсу національної валюти, а також фінансову допомогу для компенсації можливих втрат від змін у торгівлі.

По-друге, міжнародні фінансові інституції можуть надати консультативні послуги для розвиваючихся країн, щоб допомогти їм адаптуватися до нових умов і залучити інвестиції. Це може включати розробку стратегій залучення інвестицій, реформу законодавства щодо інвестиційного клімату та надання порад щодо оптимізації використання ресурсів для стимулювання економічного зростання. Також можуть бути розроблені спеціальні програми фінансової підтримки для проектів інфраструктури чи розвитку промисловості, що сприятимуть стабільності та розвитку.

Нарешті, міжнародні фінансові інституції можуть стимулювати інвестиції в розвиваючихся країнах шляхом підтримки проектів з розвитку інфраструктури, енергетики, освіти та інших галузей, що сприяють їхньому сталому розвитку. Це може бути реалізовано через надання фінансової допомоги, гарантій інвесторам або навіть спільних інвестиційних програм. Такі ініціативи сприяють збільшенню економічної активності, створенню нових робочих місць та загальному підвищенню рівня життя в цих країнах.

Міжнародні організації відіграють ключову роль у регулюванні міграції та захисті прав людини, особливо в контексті Brexit, коли виникають значні виклики у зв'язку з міграційною політикою. По-перше, вони можуть сприяти розробці політик, спрямованих на захист прав мігрантів, які можуть бути вплинуті внаслідок Brexit. Це включає в себе розробку механізмів для захисту прав мігрантів, забезпечення доступу до освіти, медичного обслуговування та інших соціальних послуг, а також боротьбу з дискримінацією та недопущення будь-яких форм експлуатації.

По-друге, міжнародні організації можуть вплинути на розробку міграційної політики в країнах, щоб забезпечити, що зміни в цій сфері не порушать прав людини та соціальну стабільність. Це може включати розробку стандартів і рекомендацій з міграційних питань, сприяння у встановленні механізмів моніторингу та контролю за дотриманням прав мігрантів, а також підтримку у впровадженні ефективних механізмів інтеграції мігрантів у суспільство.

Нарешті, міжнародні організації можуть забезпечити координацію зусиль між країнами у сфері міграції та захисту прав людини, що сприятиме вирішенню спільних проблем та підвищить ефективність заходів у цій сфері. Це може включати обмін досвідом та кращими практиками, спільне розроблення та впровадження проектів та програм, спрямованих на покращення умов міграції та захист прав мігрантів.

У період геополітичних турбулентностей міжнародні організації мають можливість відіграти важливу роль у забезпеченні політичної та соціальної

стабільності. По-перше, вони можуть сприяти розвитку діалогу між країнами з метою збереження міжнародного порядку та запобігання конфліктам. Це може бути досягнуто через організацію міжнародних переговорів, медіацію в конфліктах, а також заохочення дипломатичних зусиль для досягнення мирного вирішення суперечностей.

По-друге, міжнародні організації можуть підтримувати демократичні процеси в різних країнах, що сприяє зміцненню політичної стабільності та легітимності влади. Це може включати спостереження за виборами, надання консультацій з питань реформ демократичних інститутів та підтримку громадянського суспільства у зміцненні своїх прав та свобод.

Нарешті, міжнародні організації можуть допомагати в забезпеченні дотримання міжнародного права, що є фундаментом стабільності та правопорядку у міжнародних відносинах. Це включає надання правової експертизи, моніторингу дотримання міжнародних норм та виступ проти порушень прав людини, які можуть загрожувати стабільності та мирному співіснуванню країн.

Міжнародні організації відіграють важливу роль у проведенні досліджень та аналізі впливу Brexit на різні країни та регіони світу. По-перше, вони можуть здійснювати комплексні аналізи економічних, політичних, соціальних та інших аспектів Brexit з метою визначення можливих наслідків для різних секторів та галузей. Ці дослідження надають важливі дані для прийняття обґрунтованих рішень і розробки адаптаційних стратегій як на рівні окремих країн, так і на міжнародному рівні.

По-друге, міжнародні організації можуть займатися адвокацією, тобто захистом інтересів та позицій своїх членів або зацікавлених сторін у контексті Brexit. Вони можуть виступати на форумах, зустрічах та переговорах з метою впливу на процеси прийняття рішень та формування політики щодо Brexit. Це може включати лобіювання за вирішення питань, що стосуються торгівлі, інвестицій, міграції та інших аспектів, які мають важливе значення для їхніх членів або сторін, що представляють інтереси.

Крім того, міжнародні організації можуть створювати форуми для обміну досвідом та найкращими практиками у зв'язку з Brexit. Це сприяє підвищенню рівня розуміння процесу виходу Великої Британії з Європейського союзу та допомагає країнам та регіонам розвинути оптимальні стратегії відповідно до своїх умов та інтересів. Такі форуми можуть включати семінари, конференції, вебінари та інші форми обміну досвідом та інформацією.

Міжнародні організації відіграли важливу роль у допомозі країнам адаптуватися до економічних наслідків Brexit, особливо в секторах, які найбільше постраждали. Один з таких прикладів – втручання Світового банку та Міжнародного валютного фонду (МВФ) у підтримку країн Африки, які відчули значний вплив через зміну торговельних умов з Великобританією. Наприклад, Гана та Кенія отримали технічну допомогу для адаптації своїх економік до нових реалій. Світовий банк надав фінансування для модернізації сільськогосподарських технологій та покращення логістичної інфраструктури, що дозволило цим країнам залишатися конкурентоспроможними на світовому ринку.

Інший приклад – допомога, надана Європейським інвестиційним банком (ЄІБ) країнам Карибського басейну, таким як Барбадос і Ямайка. Втрата преференційного доступу до британського ринку мала значний вплив на економіки цих країн, особливо на сектори сільського господарства та туризму. ЄІБ розробив спеціальні програми фінансування для підтримки малих і середніх підприємств у цих країнах, що дозволило їм диверсифікувати свою продукцію та знаходити нові ринки збуту. Такі заходи допомогли знизити економічні втрати та забезпечили стабільність у перехідний період.

Продовольча та сільськогосподарська організація ООН (ФАО) також активно працювала з країнами Африки та Карибського басейну, щоб пом'якшити наслідки Brexit для сільськогосподарського сектору. ФАО надавала технічну допомогу в галузі модернізації сільськогосподарських технологій, впровадження нових методів обробки продукції та підвищення ефективності ланцюгів постачання. Це дозволило країнам, які залежать від експорту

сільськогосподарської продукції, залишатися конкурентоспроможними та зменшити втрати від зміни торговельних умов.

Африканський банк розвитку (АфБР) також відіграв важливу роль у підтримці країн, які постраждали від економічних наслідків Brexit. АфБР розробив програми фінансування для розвитку інфраструктури та підтримки експорту, що допомогло країнам адаптуватися до нових торговельних умов. Наприклад, в Нігерії, АфБР фінансував проекти з модернізації портів та транспортної інфраструктури, що дозволило знизити логістичні витрати та покращити доступність для експорту продукції до інших ринків.

Крім того, Міжнародна організація з торгівлі (МОТ) надала підтримку країнам, що розвиваються, у розробці нових торговельних угод з Великобританією. МОТ забезпечила технічну допомогу та консультації для урядів цих країн, допомагаючи їм ефективно вести переговори та укладати вигідні угоди, що враховують їхні національні інтереси. Це дозволило багатьом країнам мінімізувати негативний вплив Brexit та забезпечити стабільність у міжнародній торгівлі.

Таким чином, втручання міжнародних організацій було критично важливим для допомоги країнам, що розвиваються, адаптуватися до економічних наслідків Brexit. Завдяки фінансовій підтримці, технічній допомозі та консультативним послугам, ці країни змогли пом'якшити негативні наслідки, зберегти стабільність своїх економік та знайти нові можливості для зростання.

Після Brexit міжнародні організації запровадили кілька специфічних програм та ініціатив для допомоги країнам адаптуватися до економічних наслідків, спрямованих на фінансову підтримку, розвиток інфраструктури та інвестиції в освіту. Однією з таких ініціатив стала Програма стійкості до економічних шоків Світового банку. Ця програма надає фінансову допомогу країнам Африки та Карибського басейну для зміцнення їхньої економічної стійкості та адаптації до нових торговельних умов. Фінансування використовується для підтримки малих і середніх підприємств (МСП), розвитку аграрних секторів та модернізації інфраструктури.

Європейський інвестиційний банк (ЄІБ) запровадив програму «Зелена економіка в Африці», яка спрямована на розвиток стійких економік у країнах Африки. Ця програма включає інвестиції у відновлювану енергетику, розвиток сільськогосподарських технологій та покращення логістичної інфраструктури. Вона допомагає країнам адаптуватися до змін у міжнародній торгівлі, знижуючи залежність від традиційних експортних ринків та розширюючи можливості для експорту продукції з високою доданою вартістю.

Африканський банк розвитку (АфБР) запустив ініціативу «Інфраструктура для зростання», яка спрямована на модернізацію транспортних та комунікаційних мереж у країнах, що розвиваються. Ця ініціатива включає фінансування будівництва нових портів, доріг та залізниць, що покращить логістичні ланцюги та знизить вартість транспортування товарів. Наприклад, в Кенії АфБР профінансував будівництво нових контейнерних терміналів у порту Момбаса, що дозволило знизити витрати на експорт сільськогосподарської продукції та збільшити її конкурентоспроможність на міжнародному ринку.

Міжнародна організація з торгівлі (МОТ) започаткувала програму «Торгівля для розвитку», яка надає технічну допомогу та консультативні послуги урядам країн, що розвиваються. Ця програма допомагає країнам вести переговори про нові торговельні угоди з Великобританією та іншими партнерами, забезпечуючи вигідні умови для експорту їхньої продукції. МОТ також проводить навчання для урядовців та підприємців з метою підвищення їхньої компетенції у сфері міжнародної торгівлі та регулювання.

Продовольча та сільськогосподарська організація ООН (ФАО) розробила програму «Стійке сільське господарство», яка надає технічну підтримку країнам Африки та Карибського басейну для підвищення продуктивності та стійкості їхніх сільськогосподарських секторів. Ця програма включає впровадження нових технологій, розвиток аграрних дослідницьких центрів та навчання фермерів сучасним методам ведення сільського господарства. Наприклад, у Гані ФАО

підтримує розвиток кооперативів фермерів, що дозволяє їм спільно використовувати ресурси та збільшувати обсяги виробництва.

Британський уряд також запустив програму «UK Aid», яка спрямована на підтримку економічного розвитку країн, що розвиваються, після Brexit. Ця програма включає фінансову допомогу, інвестиції в освіту та розвиток інфраструктури. Наприклад, у Бангладеш «UK Aid» фінансує проекти з покращення доступу до освіти для дітей та молоді, що сприяє розвитку людського капіталу та забезпечує довгострокове економічне зростання.

Отже, завдяки цим програмам та ініціативам, країни, що розвиваються, отримують необхідну підтримку для адаптації до нових економічних реалій після Brexit. Інвестиції у розвиток інфраструктури, фінансову допомогу та освіту сприяють зміцненню їхньої економічної стійкості та забезпечують нові можливості для зростання.

Міжнародні організації відіграють ключову роль у формуванні та впровадженні міграційної політики в країнах, особливо в умовах змін, спричинених Brexit. Однією з таких організацій є Міжнародна організація з міграції (МОМ), яка надає технічну допомогу урядам у розробці міграційних стратегій, спрямованих на захист прав мігрантів та забезпечення соціальної стабільності. Після Brexit багато країн, що розвиваються, зіткнулися з новими викликами у сфері міграції, оскільки значна частина їхніх громадян працювала у Великобританії, і зміни в імміграційній політиці Великобританії можуть вплинути на їхнє становище.

МОМ допомагає країнам розробляти політику, що враховує потреби та права мігрантів. Це включає програми з повернення та реінтеграції, які спрямовані на допомогу мігрантам, що повертаються на батьківщину, знайти роботу та адаптуватися до нових умов. Наприклад, МОМ працює з урядами країн Африки, надаючи фінансову та технічну підтримку для створення програм, які забезпечують повернення мігрантів з Великобританії, їхню професійну підготовку та працевлаштування.

Інший важливий аспект – забезпечення соціальної стабільності у країнах, що приймають мігрантів, шляхом розвитку інклюзивних політик. Організація Об'єднаних Націй (ООН) через своє агентство з питань біженців (УВКБ ООН) працює над захистом прав мігрантів та біженців, забезпечуючи їм доступ до основних послуг, таких як освіта, охорона здоров'я та житло. У контексті Brexit, коли зростає кількість мігрантів, що можуть бути вимушені повернутися або переїхати до інших країн ЄС, ООН відіграє важливу роль у забезпеченні їхньої соціальної інтеграції та захисту прав.

Міжнародна праця організація (МОП) також активно залучена до розробки політики, спрямованої на забезпечення гідних умов праці для мігрантів. МОП надає рекомендації урядам щодо створення законодавства, яке захищає трудові права мігрантів, забезпечує їхнє справедливе винагородження та запобігає дискримінації на робочому місці. У контексті Brexit, коли багато мігрантів можуть опинитися у невизначеному правовому становищі, роль МОП стає особливо важливою для захисту їхніх прав та забезпечення соціальної стабільності.

В підсумку, міжнародні організації мають значний вплив на розробку міграційної політики у країнах, допомагаючи їм адаптуватися до змін, спричинених Brexit. Вони забезпечують технічну та фінансову підтримку, сприяють соціальній інтеграції мігрантів та захищають їхні права, що в свою чергу сприяє збереженню соціальної стабільності та економічного зростання у країнах, які стикаються з новими викликами у сфері міграції.

Таким чином, міжнародні організації відіграють незамінну роль у пом'якшенні негативного впливу Brexit та адаптації до нової геополітичної реальності, сприяючи кооперації та стабільності в умовах глобальних змін.

2.4. Стратегії для покращення глобального управління в умовах нового етапу інтеграційних змін

Переговори поставили перед кожною зі сторін свою дилему, яка в кожному випадку ускладнюється внутрішніми протиріччями.

У січні 2017 р. Тереза Мей виступила з програмною промовою про майбутнє Великобританії [91], в якій заявила, що уряд передбачає реалізувати «жорсткий» Брексіт, тобто вийти не лише з ЄС, а й з Митного союзу ЄС. Мей також окреслила так звані «червоні лінії», які її уряд не буде переступати в майбутніх відносинах з ЄС. Дотримуючись гаслам «брексітерів», Британія хоче відмовитися від права ЄС і юрисдикції Суду ЄС, скасувати свободу пересування в рамках Єдиного внутрішнього ринку (ЄВР), припинити виплати в бюджет ЄС, проводити самостійну торговельну політику, покинувши Митний союз. Основне питання полягає в тому, як поєднати позначені «червоні лінії» з об'єктивною необхідністю зберегти високий рівень співпраці з ЄС у найширшому спектрі питань. Створення зони вільної торгівлі, забезпечення зовнішньої і внутрішньої безпеки, участь в роботі ряду агентств ЄС очевидно потребують певної гнучкості в застосуванні «червоних ліній». Складність в формулюванні британським урядом своєї позиції обумовлена внутрішньополітичною ситуацією. Партія торі розколота на прихильників більш і менш жорсткого підходу до переговорів з ЄС, а консервативний уряд меншості залежить в Палаті громад від голосів Демократичної юніоністської партії (ДЮП) Північної Ірландії. Останній фактор відіграє особливо важливу роль для вирішення проблеми ірландської кордону. ДЮП не підтримує проект угоди, за яким у Північній Ірландії буде статус, відмінний від інших частин Королівства.

ЄС також зіткнувся з проблемою, як одночасно, не порушивши свої принципи функціонування і внутрішню єдність, зберегти тісні відносини з Великобританією після її виходу. У першому ж документі, прийнятому після активації статті 50 Лісабонського договору, Європейська рада сформулювала свої підходи до переговорів і майбутнього співробітництва [57]. Брюссель дотримується позиції, що, по-перше, не може бути винятків з правил

функціонування ЄВР, по-друге, ставши третьою країною після 29 березня 2019 р. відмовившись від європейського права та юрисдикції Суду ЄС, Британія автоматично не зможе брати участь в проектах, розрахованих тільки на членів Євросоюзу. Такий підхід позбавляє її можливості будувати майбутні відносини на особливих умовах. Принципово важливими для ЄС залишаються також питання забезпечення прав громадян, виконання Британією фінансових зобов'язань і майбутнє ірландського кордону.

На формування позиції Євросоюзу накладають відбиток кілька обставин. По-перше, серед держав-членів ЄС існують різні, більш і менш жорсткі, підходи до укладання «особливої угоди» з Британією. За даними журналу «Економіст», жорсткої лінії дотримуються 10 країн ЄС, серед яких слід виділити Німеччину і Францію як найбільш твердих зберігачів правил ЄС. До більш гнучкого підходу готові інші 17 держав-членів, але не щодо свободи пересування громадян ЄС. Поки країни Євросоюзу демонструють дивовижну єдність щодо Великобританії. Певною мірою це можна пояснити тим, що всі вони в рівній мірі зацікавлені в забезпеченні прав своїх громадян, які проживають на території Сполученого Королівства, після його виходу, незалежно від чисельності громад.

По-друге, надання особливих умов Великобританії після виходу може дати привід окремим країнам ЄС з більшою підставою вимагати для себе спеціальних форматів і винятків із загальних правил Євросоюзу. Таким чином, буде порушуватися існуючий принцип рівності прав і обов'язків держав-членів, що не відповідає інтересам ЄС, враховуючи особливу позицію Вишеградської групи по ряду питань.

Ще однією проблемою може стати приклад Швейцарії. Заявляючи про неподільність чотирьох свобод ЄВР, Євросоюз фактично відійшов від цього принципу, уклавши зі Швейцарією ряд двосторонніх угод, згідно з якими вона бере участь тільки в двох з них - свободу пересування товарів і робочої сили. При цьому на неї в даних сферах не поширюється юрисдикція Суду ЄС, а право ЄС не включається в її національне право автоматично. Правда, така ситуація не

влаштовує Євросоюз, який домагається від Швейцарії перегляду ряду угод, заміни їх загальним договором і більшого автоматизму в імплементації права ЄС.

Проект угоди про вихід Великобританії з ЄС, представлений 19 березня 2018 р. містить умови «розлучення» сторін і правила їх взаємодії протягом транзитного періоду [54]. Положення, що стосуються забезпечення прав громадян і фінансових зобов'язань сторін, вже були в значній мірі узгоджені в грудні 2017 р. [74]. Доробки вимагали положення про захист і реєстрацію інтелектуальної власності, параметри майбутнього поліцейського і юридичного співробітництва в різних сферах, а також правила захисту та реєстрації персональних даних. Окремий протокол документа присвячений взаємодії між Республікою Ірландія і Північною Ірландією. У тексті збережено пропозицію ЄС про «нормативне вирівнювання» з двох частин острова.

Ще не вирішено і питання про забезпечення прав британських громадян, які проживають в ЄС. Лондон домагається безвізового пересування для підданих Її Величності на території всього Євросоюзу. Однак їх можливість працювати в ЄС, мабуть, буде обмежена тільки країною, де вони отримали Резидентський дозвіл. Після закінчення транзитного періоду в інших державах-членах британці будуть розглядатися як громадяни третіх країн, з усіма наслідками обмежень, що випливають з цього.

В цілому, не дивлячись на неузгоджені пункти, проект має значні шанси на підписання. За даними Комісії, до теперішнього часу погоджено понад 80% тексту [53]. Однак залишається невирішеною важлива проблема облаштування кордону між Північною Ірландією і Республікою Ірландія, від якої залежить доля всієї угоди.

У той же час пропозиції про майбутні параметри співпраці після виходу Великобританії з ЄС демонструють значну різницю в підходах і прагненнях сторін.

На саміті 23 березня 2018 року лідери ЄС визначили цілі другого етапу переговорів з Великобританією, підсумком якого повинна стати угода про майбутній формат відносин [56]. Європейська Рада в черговий раз підтвердила основні принципи переговорів: "нічого не узгоджено, поки не узгоджено все";

чотири свободи ЄВР нероздільні; Євросоюз буде розглядати Британію як третю країну, яка не має можливості брати участь в його інституційній діяльності, а також користуватися тими ж перевагами, що і держави-члени.

ЄС запропонував Британії укласти амбіційну угоду про створення зони вільної торгівлі (ЗВТ) при забезпеченні рівних умов конкуренції. Його підписання стало можливим після виходу країни з ЄС. Згідно з пропозиціями Брюсселя, торгівля товарами буде здійснюватися при збереженні нульових тарифів і відсутності кількісних обмежень в сукупності з відповідними правилами походження. Повинен бути збережений взаємний доступ до територіальних вод один одного для лову риби. Митне співробітництво може бути реалізовано при регулятивній автономії сторін і цілісності Митного союзу ЄС. Однією з цілей майбутньої угоди Брюссель вважає запобігання несправедливої конкуренції. Фінансові послуги можуть бути включені в рамки майбутньої угоди про вільну торгівлю на основі принципу "просунутої відповідності". Британські правила, що діють в даній сфері, Єврокомісія повинна визнати еквівалентними нормами Євросоюзу, що фактично означає збереження частини права ЄС в національне законодавство Сполученого Королівства і після завершення транзитного періоду. Важливою частиною угоди має стати взаємне забезпечення прав громадян і визнання професійних кваліфікацій. У сфері транспорту Брюссель пропонує укласти ряд договорів, які гарантували б безперервне сполучення між сторонами.

ЄС готовий підписати з Сполученим Королівством угоду про екстрадицію, але застосування до нього Європейського ордеру на арешт видається проблематичним, тому що ставить питання про сумісність національних систем і процедур дотримання прав людини. Євросоюз пропонує також відрегулювати реєстрацію, обмін і захист даних, в тому числі персональних. В останньому випадку Брюссель наполягає на застосуванні правил, вже існуючих в ЄС. Великобританія не може залишатися в рамках системи "одного вікна" і в Європейському комітеті з захисту персональних даних, оскільки це порушить процес прийняття рішень 27 держав-членів

Євросоюз вважає, що участь Британії в дослідницьких і освітніх програмах можливо на правах третьої країни, що, безумовно, знизить її статус в даних сферах співробітництва.

Відносно кордону між Республікою Ірландія і Північною Ірландією ЄС наполягає на тому, що, за відсутності іншого рішення, буде застосовано положення про «нормативне вирівнювання» двох частин острова, яке зафіксовано в спільній доповіді 2017 р. [74] і в проекті угоди про вихід Великобританії [54].

У липні 2018 року уряд Терези Мей ціною втрати незгодних членів кабінету зміг сформулювати свої пропозиції щодо майбутньої співпраці з ЄС [68]

Великобританія висунула ідею про економічне партнерство і вільний доступ товарів на ринки один одного, що, на її думку, дозволить уникнути митного контролю на спільних кордонах. Щоб забезпечити вільне пересування товарів, Британія зобов'язується гармонізувати своє законодавство з правилами ЄС, а продовження участі країни в агентствах ЄС, що регулюють стандарти, буде цьому сприяти. Вона також пропонує заснувати спрощений митний механізм, який зніме необхідність в митних перевірках і контролі між Великобританією і ЄС, як якщо б вони були загальною митною територією. При цьому Великобританія буде застосовувати тарифи ЄС до товарів, які йдуть в нього транзитом через її територію, і свої власні тарифи до всіх інших [68, с. 16].

Лондон пропонує використовувати принцип взаємного визнання стандартів та професійних кваліфікацій [68, с. 20-27]. Після виходу країни з ЄС Британія позбудеться європейського принципу паспортизації. Тому в сфері послуг, в тому числі фінансових, а також цифрових технологій, повинні бути створені нові механізми взаємного регулювання. Сторонам необхідно укласти угоди з різних видів перевезень, а Британії - зберегти свою участь в Європейському агентстві з авіаційної безпеки [68, с. 41]. Сполучене Королівство пропонує залишити існуючий єдиний ринок електроенергії на острові Ірландія

Сукупність цих заходів дозволить зберегти прозорим кордон між Північною Ірландією і Республікою Ірландія і не зажадає застосування страхувального

рішення, який передбачає "нормативне вирівнювання" між двома частинами острова, яке неприйнятно для британського уряду.

У сфері рибальства Великобританія має намір будувати відносини з ЄС відповідно до Конвенції ООН з морського права і пропонує узгодити механізм для щорічних переговорів про доступ до територіальних вод один одного в цілях рибальства [68, с. 81-82].

Велика увага в документі приділяється співробітництву в сфері зовнішньої і внутрішньої безпеки. Британія пропонує встановити постійний діалог з найважливіших зовнішньополітичних проблем. Також вона зацікавлена продовжувати співпрацю з ЄС в проведенні антикризових місій і операцій, взаємодіяти в військово-технічній сфері. Глобальна стратегія ЄС 2016 і аналогічний британський документ 2018 р. відзначають схожі загрози, що спростить співпрацю на зовнішній арені [68, с. 53].

У сфері юстиції та внутрішніх справ Британія зацікавлена в підтримці високого рівня співпраці і хотіла б продовжити свою участь в ряді проектів ЄС, оскільки перехід до угод по типу тих, які Євросоюз має з третіми країнами, значно знизив би ефективність взаємодії. Британія прагне зберегти доступ до обміну даними в рамках Шенгенської інформаційної системи, до баз даних авіапасажирів, до Європейської інформаційної системи кримінальних досьє, баз даних Прюм. Британія пропонує зберегти її участь в таких проектах як Європейський ордер на арешт (можливо, на особливих умовах), Європейський ордер на розслідування транскордонних злочинів, в роботі Спільних слідчих груп, а також в агентствах Європол і Євроюст [68, с. 56-63].

Великобританія гарантує, що в сферах застосування загальних з ЄС правил, суди Сполученого Королівства будуть враховувати рішення Суду ЄС та його інтерпретацію законодавчих норм. У разі її участі в роботі агентств ЄС, вона буде поважати компетенцію Суду ЄС, але це не означає визнання його юрисдикції. Для вирішення спорів пропонується заснувати Спільний комітет і незалежний арбітраж [68, с. 92].

В цілому, відносини ЄС і Сполученого Королівства в майбутньому повинні являти собою якусь форму просунутої асоціації, з гнучкими підходами і інституціональною структурою [68, с. 84-85], і регулюватися низкою двосторонніх угод.

Таким чином, залишаючи Європейський союз, Великобританія пропонує створити нову модель партнерства, яка дозволила б їй, з одного боку, знаходитися поза Союзом і не приймати його правила, а з іншого – зберегти свою участь в значній частині його проектів, а також одну з чотирьох свобод ЄВР – вільне пересування товарів.

Практика показує, що укладення всеосяжного договору про вільну торгівлю вимагає не один рік узгоджень. Крім того, Євросоюз в принципі не може підписати угоду про вільну торгівлю з одним зі своїх членів [64]. Відповідно, Сполучене Королівство мало спочатку покинути ЄС. У перехідний період воно залишалося під юрисдикцією загальної торговельної політики ЄС, маючи можливість вести переговори про майбутні торговельні відносини. Таким чином, очікується підписання угоди про вільну торгівлю між ним і Євросоюзом можна в кінці 2020 р.

В даному випадку ЄС може істотно розширити рамки вже існуючих угод про ЗВТ і додати в нього частково сферу послуг. Митне співробітництво може здійснюватися шляхом регулювання тарифів і процедур, але обов'язково при жорсткій регламентації стандартів безпеки товарів для здоров'я, фітосанітарного та ветеринарного контролю, правового забезпечення суперечок. Такий формат взаємодії передбачає більший обсяг нормативної бази і фактичне збереження норм ЄС. Іншим варіантом митного співробітництва може стати застосування «моделі Джерсі», яка прирівнюється до перебування в митному союзі з ЄС, але з додаванням свободи пересування товарів і правил ЄС в сфері надання державної допомоги та стягнення ПДВ. На взаємне визнання стандартів в рамках угоди про вільну торгівлю ЄС поки не готовий погодитися, тому що даний принцип застосовується тільки в рамках ЄВР, де діють однакові для всіх учасників правила.

Для Євросоюзу принципово важливе визнання повноважень Суду ЄС. За безпосередньої участі третіх країн в проектах ЄС, наприклад, в ЄВР або в шенгенській зоні, вони приймають в даних областях та право ЄС, і юрисдикцію Суду ЄС. Британія ж, заявляючи про своє бажання залишитися в ряді агентств ЄС або зберегти доступ до поліцейських проектів Союзу, не готова визнавати юрисдикцію Суду ЄС. Таким чином, є явне протиріччя між інтересами сторін. Для Євросоюзу буде політично неправильно і неможливо надати країні, що вийшла з його складу, більші преференції, ніж Данії або Норвегії та Ісландії, що беруть участь в ЄВР. Крім того, повноцінна присутність Великобританії в агентствах ЄС або проектах поліцейського співробітництва порушить інституційні процедури, що діють в Євросоюзі, в тому числі при прийнятті рішень. З іншого боку, можна укладати угоди про участь Великої Британії в роботі агентств ЄС, з фінансовими зобов'язаннями, але без права голосувати. Подібні угоди з різним ступенем інтегрованості існують, наприклад, у Швейцарії – з Європейським агентством з атомної енергії, у Норвегії, США та Канади – з Європолем.

Поліцейське співробітництво між ЄС і Великобританією життєво необхідно обом сторонам. Тому тут ЄС може піти на компроміс і укласти з нею ряд спеціальних угод, що дає їй просунутий статус, але не передбачає участі в прийнятті рішень. В даний час існують кілька схем, що дозволяють третім країнам отримати доступ до деяких поліцейських баз даних і певним чином брати участь в роботі Європолу [83]. У випадку з Великобританією такі схеми можуть бути розширені, але за умови дотримання балансу між її залученістю і нормами Союзу.

Співпраця в сфері зовнішньої політики і безпеки представляється досить перспективною, але також має обмеження, прописані в Договорі про Євросоюз [34]. Зокрема, вихід з ЄС закриває Британії участь в програмі Галілео і доступ до Європейського оборонного фонду. Але сумісність зовнішньополітичних і військових інтересів Британії та держав-членів ЄС, а також об'єктивна зацікавленість сторін у взаємодії, створює ґрунт для підтримки співпраці на високому рівні. До того ж, існує велика практика участі третіх країн у багатьох

проектах ЄС в рамках ЄПБО. Однак амбіції Великобританії зберегти свій статус в операційному плануванні навряд чи знайдуть розуміння у ЄС, оскільки зачіпає процес прийняття рішень [24].

Неодноразове підтвердження офіційними особами ЄС принципу «нічого не узгоджено, поки не узгоджено все», означає, що проблема ірландського кордону залишається критичною для всього переговорного процесу, оскільки сторони поки не знайшли спільних підходів до її вирішення. Проте, очевидно, що в Північній Ірландії в разі успішного результату буде діяти особливий нормативний режим, хоча б тому, що Британія готова залишити єдиний енергетичний простір острова Ірландія, що означає збереження частини норм ЄС. Але основним залишається питання про відсутність фізичного кордону між двома Ірландії.

Перспективи підписання угоди про майбутній формат відносин між Великою Британією та ЄС, в першу чергу, пов'язані з тим, наскільки кожна зі сторін буде готова перейти свої «червоні лінії». Бажання Британії отримати винятковий статус і доступ до проектів Євросоюзу, перебуваючи поза ним, відображає звичну для неї інтеграційну дилему: як отримати бонуси від взаємодії з ЄС. Європейський союз, в свою чергу, не може піти на ще більшу деформацію своїх правил, ніж це було в період членства Великобританії. ЄС – це правова система, і його можливості для маневру обмежені саме правом ЄС. Брати участь в проектах Євросоюзу можна тільки на його умовах, і треті країни не можуть ні брати участь в ухваленні рішень, ні мати ті ж права, що і повноцінні члени.

Значною мірою досягнення компромісу залежить від двох аспектів: збереження Британією істотної частини права ЄС та застосування юрисдикції Суду ЄС. Адже, навіть при частковому вирівнюванні британського законодавства і права ЄС, будуть діяти дві різні законодавчі і судові системи. Британські зобов'язання враховувати практику Суду ЄС виглядають недостатньою гарантією для збереження прийнятого в ЄС однаковості. Але компроміс все ж можливий. Якщо в галузях, що становлять взаємний інтерес, право ЄС не буде виведено з національного права Сполученого Королівства, то не знадобиться вирівнювати

норми і правила. Зі свого боку, ЄС може пом'якшити вимоги до застосування юрисдикції Суду ЄС, аналогічно механізму, прописаному в Спільній доповіді 2017 р. [74]. Стежити за дотриманням загальних норм на території Великобританії будуть британські суди, але вони будуть враховувати рішення Суду ЄС та звертатися до нього за тлумаченням законів. Відстежувати практику застосування загальних норм повинні спільно Європейська комісія та незалежний британський національний орган. З огляду на досвід Швейцарії, ЄС, можливо, піде на реалізацію свободи пересування товарів. Але британська сторона повинна дати гарантії відповідності норм і стандартів, а також відстеження нового законодавства ЄС. Таким чином, кожна зі сторін може зрушити свої "червоні лінії" і знайти шлях до компромісу.

Після Brexit зміни в правах громадян значно вплинули на міграційну політику, доступ до ринку праці та соціальні права, особливо для тих, хто працює та живе за кордоном. Громадяни Великобританії, які раніше мали право на вільне пересування та роботу в країнах ЄС, тепер стикаються з новими обмеженнями та необхідністю отримання віз і дозволів на роботу. Це значно ускладнює їхній доступ до ринків праці ЄС і впливає на їхню соціальну стабільність.

Однією з основних змін стало введення нових імміграційних правил для громадян Великобританії, які хочуть жити і працювати в країнах ЄС. Наприклад, громадяни Великобританії, які бажають працювати у Франції або Німеччині, тепер повинні подавати заяви на робочі візи та отримувати дозволи на проживання, що може зайняти багато часу та бути пов'язаним з бюрократичними труднощами. Це вплинуло на багатьох британців, які раніше мали змогу безперешкодно працювати в ЄС.

Зміни також торкнулися громадян країн ЄС, які працюють у Великобританії. Після Brexit Великобританія ввела нову систему імміграції, засновану на балах, що визначає, хто має право на в'їзд і роботу в країні. Ця система надає перевагу висококваліфікованим працівникам, але ускладнює в'їзд для низькокваліфікованих робітників, що особливо відчувається у секторах, які

традиційно залежать від мігрантів, таких як сільське господарство, будівництво та сфера обслуговування.

Соціальні права також зазнали змін після Brexit. Раніше громадяни Великобританії та ЄС мали право на однакові соціальні пільги, такі як охорона здоров'я, пенсії та соціальне забезпечення, в будь-якій країні ЄС. Тепер ці права більше не гарантуються автоматично. Громадяни Великобританії, які проживають в ЄС, та громадяни ЄС, які проживають у Великобританії, можуть стикатися з обмеженнями у доступі до цих пільг, що створює невизначеність та нестабільність.

Наприклад, у сфері охорони здоров'я громадяни Великобританії, які раніше могли отримувати медичні послуги в ЄС на умовах взаємності, тепер повинні оформляти додаткові страхові поліси або платити за медичні послуги зі своєї кишені. Це може призвести до значного зростання витрат на медичне обслуговування та створити додаткові фінансові труднощі.

Для громадян ЄС, які проживають у Великобританії, Brexit створив нові виклики щодо їхнього правового статусу. Британський уряд запровадив Програму реєстрації громадян ЄС (EU Settlement Scheme), яка дозволяє громадянам ЄС отримати статус постійного або тимчасового резидента. Однак цей процес потребує подачі документів та проходження перевірок, що може бути складним для деяких груп населення, особливо для людей похилого віку або тих, хто не володіє англійською мовою.

Таким чином, зміни у правах громадян після Brexit суттєво вплинули на міграційну політику, доступ до ринку праці та соціальні права. Ці зміни створили нові виклики для тих, хто працює та живе за кордоном, і вимагають від урядів і міжнародних організацій активних заходів для забезпечення захисту прав мігрантів та підтримки соціальної стабільності.

Вирішення торговельних диспропорцій між Великобританією та ЄС після Brexit є складним завданням, що вимагає комплексного підходу, включаючи нові торговельні схеми та адаптацію до міжнародних стандартів. Один з основних шляхів вирішення цієї проблеми – укладення спеціалізованих двосторонніх угод,

які враховують специфіку окремих секторів економіки та зменшують торговельні бар'єри. Наприклад, угоди про спрощення митних процедур та технічних стандартів можуть допомогти знизити витрати на торгівлю та прискорити обіг товарів між Великобританією та ЄС.

Однією з таких потенційних торговельних схем є укладення угод про взаємне визнання (Mutual Recognition Agreements, MRA), які дозволяють країнам взаємно визнавати стандарти та сертифікати на продукцію. Це може значно знизити бюрократичні перепони для британських і європейських компаній, що дозволить їм швидше та легше отримувати доступ до ринків одне одного. Наприклад, угода про взаємне визнання стандартів на медичне обладнання або фармацевтичні продукти може зменшити час та витрати на сертифікацію, що сприятиме зростанню торгівлі в цих критично важливих секторах.

Ще один підхід – укладення секторальних торговельних угод, які спрямовані на вирішення конкретних проблем у різних галузях. Наприклад, угоди у сфері сільського господарства можуть містити положення про квоти на безмитний експорт певних видів продукції, що дозволить уникнути дефіциту товарів та стабілізувати ціни. Такі угоди можуть також включати спільні інвестиції в інфраструктуру та розвиток технологій, що підвищить ефективність виробництва та зменшить витрати на логістику.

Крім того, Великобританія та ЄС можуть розглянути можливість укладення угод про регіональне співробітництво, що дозволить їм спільно вирішувати проблеми, пов'язані з регуляторними розбіжностями. Наприклад, створення спільних регуляторних органів або комітетів, які займатимуться гармонізацією стандартів та правил, може значно полегшити торгівлю між країнами. Це також сприятиме підвищенню довіри між сторонами та зменшенню ризиків регуляторного арбітражу.

Щодо впливу на міжнародні стандарти, такі угоди можуть стати прикладом для інших регіонів і країн, які стикаються з подібними проблемами. Взаємне визнання стандартів та регуляторна гармонізація можуть стати основою для

розвитку глобальних торговельних практик, що сприятимуть зниженню бар'єрів та підвищенню ефективності міжнародної торгівлі. Це також може стимулювати розвиток нових технологій та інновацій, оскільки компанії матимуть доступ до більших ринків і зможуть інвестувати в дослідження та розвиток.

Нарешті, важливо забезпечити прозорість та участь зацікавлених сторін у процесі розробки та впровадження нових торговельних схем. Включення представників бізнесу, профспілок та громадянського суспільства у цей процес допоможе врахувати всі інтереси та забезпечити більш справедливі та ефективні рішення. Це також сприятиме підвищенню довіри до нових угод та їхньому більш швидкому та ефективному впровадженню.

Таким чином, вирішення торговельних диспропорцій між Великобританією та ЄС вимагає комплексного підходу, який включає укладення нових угод, гармонізацію стандартів та залучення зацікавлених сторін. Такий підхід сприятиме стабілізації торгівлі, зниженню витрат та підвищенню ефективності економічної взаємодії між країнами.

В умовах нової інтеграційної реальності, спричиненої Brexit та іншими глобальними подіями, покращення глобального управління потребує комплексного підходу, що включає прозорість, взаєморозуміння та гнучкість у міжнародних відносинах. Ось кілька рекомендацій, які можуть сприяти досягненню цих цілей.

1. Міжнародні організації, такі як ООН, Світова торгова організація (СТО) та Міжнародний валютний фонд (МВФ), можуть сприяти створенню відкритих платформ для переговорів між країнами. Ці платформи повинні бути доступними для всіх зацікавлених сторін, включаючи уряди, бізнес, громадські організації та експертів. Це дозволить забезпечити більшу прозорість у процесі прийняття рішень та врахування інтересів усіх сторін.

2. Країни та міжнародні організації повинні активно розкривати інформацію про угоди, переговори та рішення, що приймаються на міжнародному рівні. Це може включати публікацію документів, звітів та аналізів, що стосуються

міжнародних угод та регуляцій. Така практика підвищить довіру до міжнародних інституцій та сприятиме більшій відкритості у міжнародних відносинах.

3. Розвиток програм обміну студентами, науковцями та професіоналами з різних країн може сприяти взаєморозумінню та створенню міцних зв'язків між націями. Програми на кшталт Еразмус, Фулбрайт та інших міжнародних обмінів можуть бути розширені та підтримані на глобальному рівні.

4. Спільні проекти у сферах науки, технологій, екології та охорони здоров'я можуть стати основою для зміцнення міжнародної співпраці. Наприклад, спільні дослідження у сфері зміни клімату або глобальних пандемій можуть об'єднати країни навколо спільних цілей та сприяти побудові довіри.

5. Міжнародні угоди повинні бути розроблені з урахуванням можливості адаптації до змінних умов. Це може включати регулярний перегляд угод, внесення змін на основі нових даних та обставин, а також створення механізмів для оперативного реагування на кризи. Наприклад, торговельні угоди можуть включати положення про автоматичний перегляд тарифів та квот у разі зміни економічних умов.

6. Глобальне управління може бути доповнене розвитком регіональних ініціатив, які враховують специфіку та потреби конкретних регіонів. Це може включати створення регіональних торговельних блоків, спільних інфраструктурних проектів та регуляторних ініціатив. Регіональна співпраця дозволяє країнам швидше адаптуватися до змін та ефективніше вирішувати локальні проблеми.

Покращення глобального управління в умовах нової інтеграційної реальності потребує комплексного підходу, який включає прозорість, взаєморозуміння та гнучкість. Реалізація цих рекомендацій сприятиме створенню більш відкритої, співпрацюючої та адаптивної системи міжнародних відносин, що зможе ефективно реагувати на сучасні виклики та забезпечити стабільний розвиток у майбутньому.

ВИСНОВКИ

В результаті проведеного дослідження були зроблені наступні висновки:

1. Brexit відображає складний процес зворотної інтеграції, де Велика Британія реалізувала своє право на суверенне управління через вихід з ЄС. Теоретичні підходи, як-от неофункціоналізм, міжурядовий підхід і федералізм, підкреслюють можливість зворотності інтеграційних процесів під впливом націоналістичних настроїв, економічних криз чи політичних змін. Цей процес був детально проаналізований, виявивши, що Brexit відображає значний зсув у геополітичній динаміці та переорієнтацію країни на нові економічні і політичні виклики.

2. Основні причини Brexit включають історичну недовіру до європейської інтеграції, бажання зберегти національний суверенітет та економічні інтереси. Британські виборці бачили у виході з ЄС можливість для кращого контролю над внутрішніми та зовнішніми справами, укладення нових торгових угод і регулювання міграційної політики. Ці чинники, разом з економічними обмеженнями та фінансовими внесками до ЄС, підштовхнули країну до рішення про Brexit, що стало каталізатором глобальних інтеграційних зрушень.

3. Після Brexit Велика Британія зіткнулася з новими викликами і можливостями у своїй взаємодії з іншими країнами та міжнародними організаціями. Втрата доступу до єдиного ринку ЄС змінила економічні відносини, однак країна активно шукає нові торговельні угоди і розширює співпрацю з іншими регіонами, такими як Азія та Індो-Тихоокеанський регіон. Це рішення відкриває нові перспективи для економічного зростання та політичного впливу Великої Британії на міжнародній арені.

4. Після Brexit у розвинених країнах спостерігаються різні економічні та політичні тенденції. Важливим аспектом є вплив на фінансові послуги, оскільки Лондон, як один з основних фінансових центрів, зазнав змін у зв'язку з новими торговельними бар'єрами та регуляторними вимогами. Незважаючи на це, Велика

Британія продовжує адаптуватися до нових умов, зберігаючи активність у сфері фінансових послуг і шукаючи нові ринки для співпраці.

5. Brexit представляє значні виклики для країн, що розвиваються через потенційні зміни у торговельних угодах, інвестиційних потоках, валютних коливаннях, міграційній політиці та загальній політичній та економічній стабільності. Ці країни можуть відчувати негативні наслідки через зменшення експорту, інвестицій та фінансових потоків, що може призвести до уповільнення економічного зростання. Водночас, нові можливості можуть виникнути у вигляді переговорів про нові двосторонні торговельні угоди з Великою Британією. Для мінімізації ризиків та оптимізації можливостей країнам, що розвиваються, важливо проявляти гнучкість та адаптивність у своїх економічних та зовнішніх політиках у відповідь на зміни, викликані Brexit.

6. Міжнародні організації відіграють вирішальну роль у формуванні відповідей на геополітичні зміни, спричинені Brexit. Вони фасилітують нові торговельні угоди, підтримують економічну інтеграцію, сприяють фінансовій стабільності та інвестиціям, регулюють міграційні потоки і забезпечують захист прав людини. Також ці організації підтримують політичну і соціальну стабільність через діалог та співпрацю, допомагають адаптуватися до нових викликів та використовують дослідження для підготовки ефективних стратегій. Їх робота критично важлива для забезпечення глобальної взаємодії та стабільності у пост-брекситний період, допомагаючи країнам навігувати у складному новому геополітичному ландшафті.

7. Перспективи підписання угоди про майбутній формат відносин між Великою Британією та ЄС, в першу чергу, пов'язані з тим, наскільки кожна зі сторін буде готова перейти свої «червоні лінії». Бажання Британії отримати винятковий статус і доступ до проектів Євросоюзу, перебуваючи поза ним, відображає звичну для неї інтеграційну дилему: як отримати бонуси від взаємодії з ЄС. Європейський союз, в свою чергу, не може піти на ще більшу деформацію своїх правил, ніж це було в період членства Великобританії. ЄС – це правова система, і

Його можливості для маневру обмежені саме правом ЄС. Брати участь в проектах Євросоюзу можна тільки на його умовах, і треті країни не можуть ні брати участь в ухваленні рішень, ні мати ті ж права, що і повноцінні члени.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Грищенко Є., Скоробагатько Н. Теоретичні аспекти визначення сутності міжнародної економічної інтеграції. Економічний аналіз. 2016. № 1. С. 16–21.
2. Грубінко А. В. Роль Великої Британії у військово-технічному співробітництві держав Європейського Союзу: науковий журнал. Київ. 2019. № 1. 87- 100 с
3. Грубінко А.В. Участь Великої Британії в спільній зовнішній політиці і політиці безпеки ЄС у контексті процесу «Brexit». Юридичний науковий електронний журнал. 2017. № 3. С. 11.
4. Іванов Д. І. Британська зовнішня політика кінця ХХ – початку ХХІ століття в дослідженнях українських вчених. 2017. № 10. 103-107 с.
5. Кибіч Я. Особливості британського підходу до процесу європейської інтеграції. Міжнародні відносини: історичні етапи, процеси, виклики. 2019. № 40. С. 58- 66.
6. Коваль О. Несподіваний Brexit: Європа сама вказала Великій Британії на двері. Дзеркало тижня. 2016. № 24. С. 5-7.
7. Мариніна С. Сутність, проблеми та перспективи розвитку форм міжнародної економічної інтеграції. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2014. № 5-6. С. 40–47.
8. Неприцький О.А. Великобританія: шлях до сепаратизму регіонів чи побудова «європейського дому». Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Історія: Збірник наукових праць. Вип.ІІ. – Вінниця, 2017. – С.226 – 232.
9. Огінок С. В., Стахова Н. В., Сухович Я. Економічний стан та перспективи міжнародного співробітництва великої британії після brexit економічний стан та перспективи міжнародного співробітництва великої британії після brexit. Випуск 7, Номер 2 48-58 <https://doi.org/10.23939/semi2023.02.048>.

10. Огінок С. Еволюція поглядів на проблеми економічної інтеграції та формування єдиного ринку ЄС. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2016. № 6. С. 138–142.
11. Сорока В. Брексіт та його вплив на міжнародну політику. Вісник прикарпатського університету. політологія / дослідження молодих науковців. 2018. Т. 1, № 12. С. 326–332.
12. Супрунова І., Бойчук Д. Наслідки brexit для Європейського Союзу та Великої Британії. Молодий вчений. 2019. № 11(75). С. 63-65.
13. Трихліб К. О. Інтеграція: сутність і особливості. Європейська інтеграція в контексті сучасної геополітики : зб. наук. ст. за матеріалами наук. конф, м. Харків, 24 трав. 2016 р. 2016. С. 100–105.
14. Чевичалова Ж. В. Британська сецесія: черговий крок у непростих стосунках ЄС і Великої Британії. Європейська інтеграція в контексті сучасної геополітики : зб. наук. ст. за матеріалами наук. конф, м. Харків, 24 трав. 2016 р. 2016. С. 86–90.
15. Черкаський І., Белікова Н., Козирєва О. Теоретичні аспекти визначення сутності та змісту економічної інтеграції. Бізнесінформ. 2014. № 2. С. 12–17.
16. Яковюк І. В. Brexit: причини і наслідки британського референдуму. Європейська інтеграція в контексті сучасної геополітики : зб. наук. ст. за матеріалами наук. конф, м. Харків, 24 трав. 2016 р. 2016. С. 25–29.
17. Яковюк І. В. Правові основи інтеграції до ЄС: загальнотеоретичний аналіз: монографія. Х.: Право. 2015. С. 266-312.
18. Alcala C. Claves históricas del independentismo catalán. – Madrid: Grafite Ediciones, 2006. – 246 p.
19. Balcells A. Breve historia del nacionalismo catalán. – Madrid: Alianza Editorial, 2004. – 304 p.
20. Baret C. (2008) Spatial Market Integration. In: New Palgrave Dictionary of Economics. L.: Palgrave Macmillan.

21. Barnard, C., & Gehring, T. The Impact of Brexit on International Trade and Customs. *Journal of European Integration*, 2020. 42(6), 771–787.
22. Bebel J., Collier J. «Euroskepticism’s Many Faces: The Cases of Hungary and the UK». *Claremont-UC Research Conference on the European Union 2016*. Vol. 4. P. 13–24.
23. Bednar J. (2007) Valuing Exit Option. *Publius: Journal of Federalism*. Vol. 37. No. 2
24. Besch S. (2018) Can EU-UK defence negotiations be positive-sum? *Centre for European Reform (CER)*. London. URL: https://cer.eu/sites/default/files/bulletin_120_sb_article3.pdf (Дата звернення: 28.04.2024)
25. Bickerton, Christopher (2019) „Parliamentary“, „popular“ and „pooled“: conflicts of sovereignty in the United Kingdom’s exit from the European Union, *Journal of European Integration*, Vol. 41, Issue 7, pp. 887–902.
26. BIS international banking statistics at end-September [Electronic source]. – URL: <https://www.bis.org/statistics/rppb2001.htm> (Дата звернення: 26.04.2024)
27. Blair T. *A Journey*. London, 2010. – 154 p.
28. Bolton P., Roland G. (1997) The Break-up of Nations: A Political Economy Analysis. *Quarterly Journal of Economics*. Vol. 112. No. 4
29. Bordignon M., Brusco S. (2001) Optimal Secession Rules. *European Economic Review*. Vol. 45. No. 10.
30. Brandt W. (1969). Statement by M. Willy Brandt, Chancellor of the Federal Republic of Germany (translation). In: Meeting of the heads of state or government, The Hague, 2 December 1969. Available at: http://aei.pitt.edu/1451/1/hague_1969.pdf (Дата звернення: 16.04.2024)
31. Brexit Brief 130 (Apri; 2023) URL: <https://www.iiea.com/briefings/brexit-brief-130> (Дата звернення: 08.03.2024)

32. Bulmer S., Joseph J. European integration in crisis? Of supranational integration, hegemonic projects and domestic politics. *European Journal of International Relations*. 2016. P. 725-748.

33. Clarke, H.D., Goodwin, M., Whiteley, P. *Brexit. Why Britain voted to leave the European Union*. Cambridge, 2017. 227 p.

34. Consolidated Versions of The Treaty on European Union and The Treaty on the Functioning of the European Union. *Official Journal*. 2008. C 115.

35. Corsetti G., Pesenti P. (2002) *Self-validating Optimal Currency Areas*. Mimeo.

36. de Guindos, Luis (2020). *Europe's role in the global financial system*. Speech by Luis de Guindos, VicePresident of the ECB, at the SUEF/De Nederlandsche Bank Conference "Forging a new future between the UK and the EU", Amsterdam, 8 January.

37. Department for Exiting the EU and the Prime Minister's Office, 10 Downing Street, Prime Minister's letter to Donald Tusk triggering Article 50, GOV.UK, 29 March 2017, www.gov.uk/government/publications/prime-ministers-letter-to-donald-tusk-triggering-article-50/prime-ministers-letter-to-donald-tusk-triggering-article-50 (Дата звернення: 28.04.2024)

38. Diez Medrano J. *Naciones divididas: Clase, politica y nacionalismo en el País Vasco y Cataluña*. – Madrid: Centro de investigaciones sociologicas, 1999. – 266 p.

39. Directorate for European Affairs, Insurance, retrieved on 19 November 2020, www.eda.admin.ch/dea/en/home/bilaterale-abkommen/ueberblick/bilaterale-abkommen-bis-1999/versicherungen.html (Дата звернення: 28.04.2024)

40. Directorate-General for Internal Policies, *Implications of Brexit on EU financial services*, 2017, [www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/602058/IPOL_STU\(2017\)602058_EN.pdf#page=21](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/602058/IPOL_STU(2017)602058_EN.pdf#page=21) (Дата звернення: 14.04.2024)

41. Eerola E., Maattanen N., Poutvaara P. (2004) *Citizen Should Vote on Secession*. *Topics in Economic Analysis and Policy*. Vol. 4. No. 1

42. Elorza A. *Las vías de la autodeterminacion* // *El País*. – Madrid, 2012. – 29.09. – P. 7.

43. Emmerson C, Johnson P and Mitchell I, The EU Single Market: The Value of Membership versus Access to the UK, Institute for Fiscal Studies, August 2016, www.ifs.org.uk/uploads/publications/comms/R119%20-%20The%20EU%20Single%20market%20-%20Final.pdf#page=23 (Дата звернення: 12.04.2024)
44. EU deal gives UK special status, says David Cameron // BBC News, URL: <http://www.bbc.com/news/ukpolitics-35616768>
45. EU referendum: What are the pros and cons of Brexit? The week: веб-сайт. URL: <http://www.theweek.co.uk/brexit-0>. (Дата звернення: 01.03.2024)
46. Europe calls to prepare for US withdrawal from NATO after Trump's return (2024). URL: <https://newsukraine.rbc.ua/news/europe-calls-to-prepare-for-us-withdrawal-1710003053.html> (Дата звернення: 10.03.2024)
47. European Commission (1969). Memorandum from the Commission to the Conference (19 November 1969). In: Meeting of the heads of state or government, The Hague, 2 December 1969. Available at: http://aei.pitt.edu/1451/1/hague_1969.pdf (Дата звернення: 18.04.2024)
48. European Commission (2012). Special Eurobarometer 386 Europeans and their Languages, Summary, June 2012.
49. European Commission (2017). White Paper on the Future of Europe. Reflections and scenarios for the EU27 by 2025, 1 March.
50. European Commission (2020). Communication from the Commission to the Council on the activation of the general escape clause of the Stability and Growth Pact. Brussels, 20.3.2020 COM(2020) 123 final
51. European Commission (2020). Shaping Europe's Digital Future.
52. European Commission (2020). Temporary Framework for State aid measures to support the economy in the current COVID-19 outbreak. Communication from the Commission. Brussels, 19.3.2020 C(2020) 1863 final.

53. European Commission. (2018) An ambitious partnership with the UK after Brexit. URL: https://ec.europa.eu/commission/news/ambitious-partnership-uk-after-brex-2018-aug-02_en (Дата звернення: 28.04.2024)

54. European Commission. (2018) Draft Agreement on the withdrawal of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland from the European Union and the European Atomic Energy Community. URL: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/draft_agreement_coloured.pdf (Дата звернення: 17.04.2024)

55. European Communities (1969). The “Summit Conference” The Hague, Statements made by the Heads of State or Government on 2 December 1969, Reproduced from the Bulletin of the European Communities, No. 2, 1970. In: Meeting of the heads of state or government, The Hague, 2 December 1969. Available at: http://aei.pitt.edu/1451/1/hague_1969.pdf (Дата звернення: 27.04.2024)

56. European Council (Art. 50) (23 March 2018) – Guidelines. URL: <http://www.consilium.europa.eu/media/33458/23-euco-art50-guidelines.pdf> (Дата звернення: 28.04.2024)

57. European Council (Art. 50) (29 April 2017) guidelines following the United Kingdom's notification under Article 50 TEU. URL: <http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2017/04/29-euco-brex-guidelines/> (Дата звернення: 29.04.2024)

58. European Council, EU-US insurance agreement concluded, press release, 20 March 2018, www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2018/03/20/eu-us-insurance-agreement-concluded (Дата звернення: 28.04.2024)

59. Evidence from Denmark: How attitudes toward sovereignty affect support for the EU (2018). – URL: <https://blogs.lse.ac.uk/europpblog/2018/04/03/evidence-from-denmark-how-attitudes-toward-sovereignty-affect-support-for-the-eu/> (Дата звернення: 02.03.2024)

60. Exchange-traded futures and options, by location of exchange [Electronic source]. – URL: <http://stats.bis.org/statx/srs/table/d1> (Дата звернення: 01.05.2024)

61. Felbermayr, Gabriel (2019). Brexit: A Hard-but-Smart Strategy and Its Consequences, *Intereconomics*, Vol. 54, No 3, pp. 178–183.
62. Frankel J., Rose A. (1998) The Endogeneity of the Optimum Currency Area Criteria. *Economic Journal*. Vol. 108
63. Gasiorek M, Holmes P and Rollo J, UK–EU trade relations post-Brexit: too many red lines?, University of Sussex, November 2016, <https://blogs.sussex.ac.uk/uktpo/files/2017/01/Briefing-paper-5-Final.pdf#page=4> (Дата звернення: 28.04.2024)
64. Gostyńska-Jakubowska A. (2017) Brexit maze: The role of EU institutions in the negotiations. Centre for European Reform (CER). London. URL: https://cer.eu/sites/default/files/pb_brexit_institutions_5.7.17.pdf (Дата звернення: 28.04.2024)
65. Grant Ch. Why is Britain Eurosceptic? Center for European Reform. Essays. 2010. P. 321-338.
66. Gross domestic product of the United Kingdom from 1948 to 2023(in million GBP) - . URL: <https://www.statista.com/statistics/281744/gdp-of-the-united-kingdom/> (Дата звернення: 08.03.2024)
67. Head K., Mayer T., Ries J. (2010) The Erosion of Colonial Trade Linkages after Independence. *Journal of International Economics*. Vol. 81. No. 1.
68. HM Government. (2018) The future relationship between the United Kingdom and the European Union. July 2018. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/725288/The_future_relationship_between_the_United_Kingdom_and_the_European_Union.pdf
69. HM Revenue and Customs, Pay-As-You-Earn and Corporate Tax Receipts from the Banking Sector, 24 August 2017, https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/644444/PAYE_and_Corporate_Tax_Receipts_from_the_Banking_Sector_24_August_2017.pdf

_data/file/639115/PAYE__Corporate_Tax_Receipts_from_the_Banking_Sector_2017.pdf

70. HM Treasury and The Rt Hon Philip Hammond, Chancellor's HSBC speech: financial services, GOV.UK, 7 March 2018, www.gov.uk/government/speeches/chancellors-hsbc-speech-financial-services

71. HM Treasury, Guidance Document for the UK's Equivalence Framework for Financial Services, GOV.UK, 9 November 2020, www.gov.uk/government/publications/guidance-document-for-the-uks-equivalence-framework-for-financial-services

72. House of Commons: Library. Statistics on UK-EU trade (2022). URL: <https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/cbp-7851/> (Дата звернення: 08.03.2024)

73. Humpfrey C. (1985) Barter and Economic Disintegration. *Man*. Vol. 20. No. 1

74. Joint report from the negotiators of the European Union and the United Kingdom Government on progress during phase 1 of negotiations under Article 50 TEU on the United Kingdom's orderly withdrawal from the European Union. URL: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/joint_report.pdf

75. Julia Onslow-Cole, Jasmine Whitbread Global Britain. A fair and managed immigration system//review. November 2018.

76. Kopiika V.V. Velykobrytaniia u Yevropeiskomu Soiuzi: ochikuvannia ta naslidky. *Naukovyi visnyk Dyplomatychnoi akademii Ukrainy*. 2021. № 5. P. 169–176.

77. Lake D. (1997) The Rise, Fall and Future of the Russian Empire: A Theoretical Interpretation. In: Dawisha K., Parrott B. (eds.) *The End of Empire? The Transformation of the USSR in Comparative Perspective*. New York: M.E. Sharpe.

78. Leruth, Benjamin, Gänzle, Stefan and Trondal, Jarle (2019). Differentiated Integration and Disintegration in the EU after Brexit: Risks versus Opportunities. *Journal of Common Market Studies*, Vol. 57, Issue 6, pp. 1383–1393.

79. Leruth, Benjamin, Gänzle, Stefan and Trondal, Jarle (2019). Exploring Differentiated Disintegration in a Post-Brexit European Union. *Journal of Common Market Studies*, Vol. 57, Issue 5, pp. 1013–1030.

80. López Burniol J.J. España desde una esquina: Notas para españoles. – Madrid: La Esfera de los libros, 2008. – 307 p.

81. Lowe, S. The Impact of Brexit on the UK’s Trade Relationships. *International Trade Policy*, 2020. 1(2), 141–151.

82. Mitsui & Co. Global Strategic Studies Institute Monthly Report (2021). BEYOND BREXIT: THE PROSPECT OF THE UK ECONOMY. URL: https://www.mitsui.com/mgssi/en/report/detail/__icsFiles/afieldfile/2021/06/22/2103eue_hiraishidarvell_e_1.pdf (in English)

83. Mortera-Martinez C. (2018) Plugging in the British: EU justice and home affairs. Centre for European Reform (CER). London. URL: https://cer.eu/sites/default/files/pbrief_plugin_jha_31.5.18.pdf

84. Muiz R. Las razones del federalismo // El País. – Madrid, 2012. – 17.10. – P. 8.

85. Murray, Philomena and Brainson, Alex (2019). Rethinking Britain’s Role in a Differentiated Europe after Brexit: A Comparative Regionalism Perspective. *Journal of Common Market Studies*, Vol. 57, Issue 6, pp. 1431–1442.

86. National Security Capability Review. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.nationalarchives.gov.uk/doc/open-government-licence/>

87. Office for National Statistics, GDP output approach – low-level aggregates, 12 November 2020, www.ons.gov.uk/economy/grossdomesticproductgdp/datasets/ukgdpolowlevelaggregates

88. Office for National Statistics, JOBS05: Workforce jobs by region and industry, 13 October 2020,

www.ons.gov.uk/employmentandlabourmarket/peopleinwork/employmentandemployee types/datasets/workforcejobsbyregionandindustryjobs05

89. Oliver Wyman, The impact of the UK's exit from the EU on the UK-based financial services sector, 2016, www.oliverwyman.com/content/dam/oliver-wyman/global/en/2016/oct/OW%20report_Brexit%20impact%20on%20Uk-based%20FS.pdf#page=7

90. Pelkmans, Jacques (2019). Just a little Brexit?: „Alternative (customs) arrangements“ and the Withdrawal Agreement, CEPS Policy Insights, No 2019-13, September 19.

91. Plan for Britain. The government's negotiating objectives for exiting the EU: PM speech. URL: <https://www.gov.uk/government/speeches/the-governments-negotiating-objectives-for-exiting-the-eu-pm-speech>

92. Pompidou G. (1969). Statement by M. Georges Pompidou, President of France (translation). In: Meeting of the heads of state or government, The Hague, 2 December 1969. Available at: http://aei.pitt.edu/1451/1/hague_1969.pdf

93. Requejo F. Federalismo plurinacional y pluralismo de valores: El caso español. – Madrid: Centro de estudios políticos y constitucionales, 2007. – 203 p.

94. Rodríguez Suárez, P. M. (2020). El Brexit y el futuro de Europa. OASIS, 31, pp. 147–166.

95. Ruta M. (2005) Economic Theories of Political (Dis)integration. Journal of Economic Surveys. Vol. 19. No. 1.

96. Seco Serrano C. España y Cataluña // ABC. – Madrid, 2006. – 25.03. – P. 3.

97. Siedentop, Larry (2000). Democracy in Europe. Allen Lane, The Penguin Press.

98. Solé-Tura J. Catalanismo y revolución burguesa. – Madrid: Editorial cuadernos para el diálogo, 1970. – 296 p.

99. The City of London Corporation, UK financial services sector makes record tax contribution, press release, 4 December 2018, <https://news.cityoflondon.gov.uk/uk-financial-services-sector-makes-record-tax-contribution/>

100. The Economic Consequences of Brexit: A Taxing Decision. Policy Paper, 2016. P. 16.

101. The London School of Economics and Political Science (2020). The implications of Brexit for the UK economy. URL: <https://blogs.lse.ac.uk/euoppblog/2020/02/04/the-implications-of-brexit-for-the-uk-economy/> (Дата звернення: 08.03.2024)

102. The Program in Arms Control & Domestic & International Security. Brexit and the US UK Special Relationship (2017). URL: <https://acdis.illinois.edu/spotlight/commentaries/brexit-and-us-uk-special-relationship> (Дата звернення: 09.03.2024)

103. The Saturday Evening Post - <https://www.saturdayeveningpost.com/>. (Дата звернення: 06.03.2024)

104. The Treasury's Brexit analysis and immigration. Financial Times: веб-сайт. URL: <http://www.niesr.ac.uk/blog/treasurys-brexit-analysis-andimmigration> (Дата звернення: 02.03.2024)

105. The UK's EU referendum: Everything you need to know // BBC News, URL: <http://www.bbc.com/news/uk-politics-32810887>

106. Turnover of OTC foreign exchange instruments, by country [Electronic source]. – URL: <https://stats.bis.org/statx/srs/table/d11.2>

107. Turnover of OTC foreign exchange instruments, by currency [Electronic source]. – URL: <https://stats.bis.org/statx/srs/table/d11.3>

108. Tusk, Donald (2017). United we stand, divided we fall. Letter by President Donald Tusk to the 27 EU heads of state or government on the future of the EU before the Malta summit, 31 January. <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2017/01/31/tusk-letter-future-europe/>

109. UNCTADStat [Electronic source]. – URL: <https://unctadstat.unctad.org/EN/>

110. Van Rompuy (2014). Invitation letter by President Herman Van Rompuy to the Special Meeting of the European Council. EUCO 148/14 PRESSE 403 PR PCE 132 Brussels, 15 July 2014.

111. Von der Leyen, Ursula (2019). A Union that strives for more. My agenda for Europe by candidate for President of the European Commission. Political guidelines for the next European Commission 2019–2024.

112. Young R. (2004) Secession as Revolution. *Homo Oeconomicus*. Vol. 21. No. 2.

113. Zadoya A.O., Botsula A.P. Mizhnarodni intehratsiyni ta dezintehratsiyni protsesy: superechlyvi naslidky. *Akademichnyy ohlyad*, 2017. P. 5–13.

Ім'я користувача:
Міжнародної економіки Москалюк Наталія

ID перевірки:
1016264691

Дата перевірки:
20.05.2024 11:51:08 EEST

Тип перевірки:
Doc vs Internet + Library

Дата звіту:
20.05.2024 13:37:59 EEST

ID користувача:
100005722

Назва документа: КБР_Лазирко А.Б._Вплив Brexit на глобальні інтеграційні процеси

Кількість сторінок: 93 Кількість слів: 23326 Кількість символів: 176108 Розмір файлу: 272.40 KB ID файлу: 1016054465

22.9% Схожість

Найбільша схожість: 6.58% з джерелом з Бібліотеки (ID файлу: 1011569340)

7.97% Джерела з Інтернету 218 Сторінка 95

21.9% Джерела з Бібліотеки 554 Сторінка 97

0% Цитат

Вилучення цитат вимкнене

Вилучення списку бібліографічних посилань вимкнене

0% Вилучень

Немає вилучених джерел